

RIMSKI
KATOLIK.

PRVI TEČAJ.

VI. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja.

V GORICI.
HILARIJANSKA TISKARNA.
1889.

Izhaja vsake tri mesece po enkrat. Velja cel tečaj 2 gol.

Obseg.

1789 - 1889. Avtoriteta pa krščanstvo. — Najnovejša okrožnica papeževa. Božja družina	str. 557
Slovenski katoliški shod. — Društveno življenje. Slovenska društva, kakeršna so. Čitavnice. Naša društva, kakeršna bi morala biti	" 563
Politika uspeha in nasledkov pa Slovenci. — «Tudi» — politika v naši «Soči.» Macchiavellizem. Sodba o macchiavellizmu. Kaj vgovarjajo proti temu spravljeni Slovenci? Kdo je pa prav za prav na Slovenskem cepil in hoče še cepiti?	" 578
Platonov dijalog „Phaedo“	" 590
Svetnik roda slovanskega — in slovanski brezverci	" 597
Pisma o vzgoji	" 606
„Slovanskemu Svetu.“ — V pojasnilo našega stališča. Hertsije «Slovanskega Sveta.» Razkolniška propaganda «Slovanskega Sveta». Slovenci, Poldraga!	" 611
Listek. — Iz dnevnika Štefana Hođulje	" 628
— Indija Komandija	" 636
Raznoterosti. — «Revue des deux mondes» o verski svobodi na Ruskem. — Spoved Leona Taxila — bivšega brezverskega svobodomiselnika. — Grof Lev Nikolajevič Tolstoj — o veri. — Slovan-jenovit venčan v Rimu — Matija Kazimir Sarbijevski	" 654
Iz poldrugoletne zgodovine našega lista. Dr. Vošnjak je tožil — pa odstopil. Zaupnice	" 663

Na znanje.

„Rimski Katolik“ bo tudi za naprej izhajal vsako četrtletje. Opravništvo za leto 1890 prevzame „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Le ona sprejema naročbo in naročnino. Izvzeti so le naročniki v Gorici, katerim bo vredništvo list pošiljalo na dom.

Gospodje naročniki, kateri niso dobili ene ali druge številke, naj blagovolijo naznaniti to vredništvu; postrežemo jim sè vsemi do zdaj izišlimi številkami; le prva nam je pošla.

1789 - 1889.

Avktoriteta pa krščanstvo. — Najnovejša
okrožnica papeževa. Božja družina.

Avktoriteta in krščanstvo — ne najdemo pač dveh pojmov, ki bi si bila bolj sorodna ter drug drugega bolj tirjala. V krščanstvu dobiva avktoritetni princip svojo najvišjo vtrditev in nezrušljivo podlago. Zatorej se revolucija, da bi mogla rušiti avktoriteto, sè vso silo zaganja proti krščanstvu. Francoska revolucija sama je dosegla svoj vrhunec v javnem obožanji človeške pameti, recimo — racijonalizma, ki je gola negacija vsake pozitivne vere, kakeršna je pred vsem krščanska.

Ni pač težko razumeti, kako ima krščanstvo v sebi toliko moč za ohranitev in vtrditev avktoritetnega principa ter zakaj je revolucija toliko črti.

Prvič, kaker smo vže rekli, je krščanstvo pozitivna vera; kot tako sloni na zgodovinskem činu. Kar je zgodovinsko, ima v sebi neko avktoritetno prisilnost: mora se priznati ter sprejeti kot tako. Krščanstvo je identično s včlovečenjem Sinu Božjega; ta je edina skrivnost krščanske vere, skrivnost, ki obsega vse druge; a isto včlovečenje je ob enem tudi zgodovinski faktum; kaker brž je ta spričan, stopi krščanstvo zapovedavno pred razum ter tirja, da se mu brezpogojno pokori, da je sprejme tako, kakeršno je; kajti druge podstave nihče ne more položiti razen položene, katera je Jezus Kristus. ¹⁾

Drugič je krščanstvo po svojem bistvu vera čeznaravna, skrivnostna; kot taka preseza moči in zmožnost naravnega razuma ter se odteguje njegovi presoji. Zatorej se ne more krščanstvo drugače sprejeti nego po veri; vera se pa dejstevuje kot pokorjenje subjektivnega razuma pod nezmotljivo besedo Božjo, je tedaj dejansko priznanje najvišje avktoritete — Božje. Tu velja, kar je pisal

¹⁾ I. Kor. 3. 11.

apostelj Korinčanom : krščanstvo razdeva vsakatero naklepe in vsako visokost, ki se vzdiguje proti poznanju Božjemu, in zavzema vsako pamet na poslušnost Kristusu. ¹⁾

Tretjič je krščanstvo, kot neposredno razodenje pravega Boga, vera absolutna, ki se objektivno nikoli in nikaker ne dá više spopolniti. V krščanstvu nahajamo kali neskončnega napredka. Nikdar se ni niti posamezen človek niti cel narod povspel do tolike dovršnosti, da bi se ne mogel po krščanstvu više dovršiti. Krščanstvo je vse človeško : vedo, umetnost, socialne razmere povzdignilo, vsouvršilo, a samo se ni dalo od nikogar niti popraviti niti vsouvršiti, da celó odpad od krščanskih principov znači v zgodovini neizogiben povrat v staro barbarstvo. Odkar se je na zemlji pojavilo, je krščanstvo triumfovalo nad človeškim razumom. Osramotilo je enkrat za vselej poganski kult, tako da je povrat od krščanstva v poganstvo nemogoča reč. Najsijajniši dokaz za absolutnost krščanstva je pa, da celó tisti, ki odpadejo od krščanskih principov, skušajo več ali manj svoje nazoranje spraviti v soglasje s krščanstvom ter ne nehajo povdarjati, da je prav za prav njih nauk pravi evangelij Kristusov !

Vže ti razlogi, te prikazni nam pričajo jasno dovolj, da je krščanstvo mej vsemi drugimi verami, zistemami in napravami, po bistvu, po starosti, po moči vera največe objektivne veljavnosti, največe i umstvene i zgodovinske avktoritete. Kaker brž bi se rovarjem posrečilo narode krščanstvu izneveriti, stopila bi na mesto večno veljavne avktoritete Božje besede menljivost in nejstojnost človeških mnenj in zistem, katera mora počasi omajati v duhovih vero v objektivnost resnice in prava, a ob enem tudi spoštovanje in pokornost do tistih, ki se smatrajo za nositelje resnice in prava v cerkvi in državi ; ker potemtakem niso njih naredbe in postave več izraz više realnosti, više volje, ampak njih lastne samovolje ; takim pa ima vsakdo pravico vstavljati se. Tako se narodom odprejo vrata do samooblastnega postopanja proti postavnim oblastim, do revolucije, do anarhije.

*
* *

¹⁾ II. Kor. 8. 5.

Krščanstvo je največa avktoritetna sila; to pa ne le po svojem bistvu in početku, ampak tudi po vzgledu svojega božjega ustanovitelja. Tu ne moremo prezreti najnovejše okrožnice našega svetega Očeta Leona XIII. V njej priporoča vernikom vesoljnega sveta češčenje sv. Jožefa. Sploh je rimska Stolica poslednjih časov vže večkrat katoliški svet opominala, naj išče varstva in pomoči pri sv. Jožefu. Rajniki Pij IX. je ženina blažene Device celó slovesno oklical za varuha vesoljne cerkve.

Gotovo se to ni zgodilo brez posebnih, važnih razlogov. To pa smemo najmanj misliti pri Leonu XIII., ki s čeznaravno modrostjo razsvitljuje katoliško cerkev. In ni pač težko vganiti ta razlog. Ovaja nam ga doba, v kateri živimo. Obhajamo sloletnico velike revolucije. Kaker se v protikrščanskem taboru oživlja in proslavlja spomin na prevratne ideje l. 1789, tako ne neha Leon XIII. javno pred svetom obsojati jih ter katoličanom živo predočevati večno veljavne evangelijske rešnice. Cela vrsta okrožnic, kaker n. pr. o masonstvu, o osnovi krščanske države, o prostosti in liberalizmu itd. so katoliški svet pripravljale na stoletnico francoske revolucije, oziroma podučevale ga o pogubnosti revolucijskih idej l. 1789.

Zdaj nam sv. Oče predstavlja v češčenje sv. Jožefa. Kar pred vsem namerjava, hoče s tem vkrotiti delavsko gibanje, ki se letos v socijalističnem zmislu javlja po vsej Evropi; v zvezi je to gibanje z idejami in sè stoletnico francoske prekucije.

Vender ni tu naš namen s te strani pojasnjevati neizmerno važnost, katero ima dandanes češčenje sv. Jožefa za katoliški svet. Nekaj drugega imamo pred očmi. To je princip avktoritete; ta se ima s češčenjem sv. Jožefa v duhovih z nova vtrditi, od tod se ima v katoličanih pričeti nekaka reakcija proti pogubnim, družinski in državni red razdevajočim principom velike revolucije.

Sè sv. Jožefom nas sv. cerkvev vpeljuje v krog božje družine. To je pa bila ona družina, v kateri se je avktoritetni princip najviše proslavil ter dobil najpopolnjšo vresničbo.

Trije bili so členi te družine: Jezus, Marija in Jožef. Mej njimi najviši je bil Jezus kot včlovečeni Bog, drugo

mesto je zavzemala Marija kot prava Mati Božja, tretje in zadnje Jožef. To razmerje bi potemtakem naravnim potom zahtevalo, da bi tudi gledé oblasti v družini gospodoval Jezus, za njim Marija, a obema pokoril se Jožef.

Toda ravno nasprotno nahajamo v Božji družini. Najniži mej vsemi, Jožef, gospoduje; na drugem mestu stoji Marija; tretje, najnižje, zavzema Sin Božji, Jezus, ker pisano stoji: In bil jima je pokoren.¹⁾ To gospodstvo, katero je imel Jožef v božji družini, ni izviralo niti iz svetosti niti iz učenosti ali katerih koli drugih osebnih prednosti, ampak edino iz oblasti, katero je od Boga Očeta dobil nad Sinom in njegovo Materjo: In postavil ga je gospodarja svoji družini.

Bilo ni tedaj nič drugega, nego kar imenujemo avktoriteto; njen svit je obdajal glavo Jožefovo, njej se je Sin Božji radovoljno klanjal in pokoril.

Avktoritetni princip ni nikdar dobil, in sploh ne more dobiti višega povečanja kaker v božji družini. Pokorščina, po kateri se dejstvuje česčenje nasproti avktoriteti, je tem večja, čim nižji je tisti, ki vkaže, in čim viši z druge oni, ki je pokoren. V sveti družini vidimo pa Boga pokorščino skazovati človeku, Stvarnika svoji stvari; ker je razlika mej Stvarnikom in stvarjo neskončna, je tudi česčenje, katero je Jezus skazoval avktoritetnemu principu, neškončno.

In bil jima je pokoren — te besedo na polnjujejo po pričevanju sv. evangelista trideset let bivanja Kristusovega na zemlji; od prve otročje mladosti njegove do javnega delovanja nam sv. pismo o njem drugega ne poroča; v vsem tem času tedaj Sin Božji ni nič drugega delal, nego pokoril se avktoritetnemu principu — trideset let! Za javno podučevanje pa, za čudeže, za odrešivno trpljenje ni vporabil kaker tri leta — enajsti del celega življenja!

Bog na zemlji je desetkrat več vbogal kaker vkažoval. Hotel nam je s tem vzgledom priporočiti, koliko potrebnije nego vse drugo za naš pravi blagor, je spoštovanje, pokorščina postavni avktoriteti. Vadnica, naravna šola te pokorščine je domača družina.

¹⁾ Luk. II. 51.

Blagor cerkvi, blagor državi, ako je vže družina podložnikom vcepila češčenje avktoritete. Pokorščino, ljubezen, v kateri se otroci vtrdijo po domači vzgoji, preneso v javnem življenji na cerkvene in državne oblastnike. In zakaj napenja dandanes loža vse sile, da bi rušila vez sakramentalnega zakona, zakaj stega roke po vzgoji, zahteva brezversko šolo, v katero poganja mladino s posilnim zakonom, zakaj tako pridno priporoča in podpira javno, skupno vzgojo po otroških vrtilih, nego zato, da bi vže nežno deco iztrgala materam iz naročja, odtujila jo duhu in veri krščanske družine ter tako zadušila v mladih srcih naravno ljubezen in pokorščino do starišev? Vničiti hoče avktoriteto družine in starišev, s to bo vničena vsaka druga avktoriteta v cerkvi in državi!

Podoba božje družine nam boljše pojasnjuje, kaj je avktoriteta, kaj pokorščina, nego teorije vseh filozofov; a ta podoba ima tudi posebno moč, da more narode, ki si jo v verški pripostosti predočujejo, vspešniše ohraniti in vtrditi v pokorščini in vdanosti do postavnih oblastnikov, kaker vsa policija in bajoneti. Da bi se vender vže vvidelo, kako moč na narode ima ena sama poteza iz Božjega življenja Kristusovega! A to življenje se deci v šolah prekriva, nadomeščati je imajo fraze o človeški dostojnosti, o državnih dolžnostih, o poklici državljana! Prerodivno moč Kristusovega nauka in vzgleda nadomeščati ima Büchnerjeva „Kraft und Stoff“! Fizika, matematika, naravoslovje vzgajajo naj pokorne državljane, hrabre vojake! Kaj čuda, da čedalje bolj gine in izmira čut pokorščine in podložnosti, da se majejo prestoli, da se rušijo vezi društvenega življenja! Ni več temeljnega, sklepnega kamna — ni več avktoritete!

*
* *

Isto češčenje, s katerim se je Božji Sin pokoril avktoriteti v ožem krogu zasebnega življenja, prenesel je tudi v javnem življenji na one osebe, ki so zastopale cerkveno in državno oblast. Dal se je brez vgovarjanja soditi cerkvenim in državnim oblastnikom, pripoznaval v Pilatu oblast nad seboj, ki mu je dana od zgorej, zahteval, da se cesarju dá, kar je cesarjevega, ne gledé na to, da je bil za tiste dobe

nositelj cesarske oblasti trinog Tiberij. Da, akoprav nedolžen, daš vsemogočen, je vender raji pretrpel celó sramotno smrt, nego da bi se izvil ali siloma vpiral oblastnikom, ki so ga krivično obsodili — vsaj navidezno v imenu postave.

Isti duh podložnosti pod postavno oblast navdaja tudi Kristusove aposteljne. Ves nauk o tem nam je pa v kratkih potezah načrtal sv. Pavel v listu do Rimljanov. Rimu se je pokoril celi svet. A v Rimu je tedaj gospodoval Neron, eden največjih samovoljcev, katere pozna zgodovina. Nikdar se ne vé, da bi bil trinog nedostojniše v blato teptal najsvetejše pravice človeške, bolj žalil vsako naravno čustvo. Kako lahko bi se bil tedaj Rimljanov polastil duh vpornosti, da bi se otrsli poniževavnega jarma? To pa posebno kristijani, katere je milost Kristusova prerodila k prostosti otrok Božjih!

Dobro je to vedel tudi apostelj. Zatorej je pa hotel pred vsemi ravno Rimljane temeljito podučiti o bistvu in izvoru državne oblasti ter jim gorko na srce položiti pokorščino, katero so dolžni njenim nositeljem. Nauk ta, ki nam je ohranjen v najznamenitišem listu svetovnega aposteljna, pričuje vsem vekom, da imajo vladarji, da ima avktoriteta v krščanstvu najzanesljivišo, neomajljivo zaslombo. Dodati se jim ne more nič, a tudi odkrhniti niti enega zloga — besedam aposteljnovim: Vsaka duša naj se višim oblastim podlaga, kajti ni oblasti razen od Boga, in oblasti, katere so, postavljene so od Boga. In tako, kdor se vstavlja oblasti, vstavlja se naredbi Božji, a kateri se vstavljajo, sami sebi obsojanje nakopavajo. Zatorej je dolžnost podlagati se ne le zavoljo jeze, nego tudi zavoljo vesti.¹⁾

Dr. Mahnič.

¹⁾ Rim. XII. 1. nn.

SLOVENSKI KATOLIŠKI SHOD.

In vender, kar vže toliko časa željno pričakujemo, obeta se nam vresničiti; slovenski katoliški shod! Naslov, ki smo ga našemu spisu postavili na čelo, nima več golo le pomena mrtve črke. Res, da morda še pred kratkim časom bi se mu bil kak neverni Tomaž, ki je v našem pozitivističnem veku vže davno obupal nad vresničbe vseh idealov, lahano namuznil, češ, kako lahko je po časnikih v zrak spuščati ognjene rakete!

Mi nismo neverni Tomaži, mi verujemo. Verujemo pa v včlovečenje Sinu Božjega, v katerem so nam večne ideje pojavile svoje žarno lice: to je naš idealizem — naša vera. A to je tudi naš realizem; ker Kristusov evangelij je moč Božja. ¹⁾ Iz njega zajemamo ne le idealizem, ampak tudi nevpogljivo krepost, da vse, kar verujemo, izvršimo, vse dosežemo, tudi Boga — naj besné proti nam vse peklenske sile!

Zatorej ne obupamo, ne bomo obupali. Moramo priti do katoliškega shoda. In bomo prišli.

Osodepolna okrožnica naših viših pastirjev je prizadela slovenskemu liberalstvu smrten vdarec. Mi smo se vклонili in se vklanjam o besedi od Boga nam postavljenih angeljev, škofov. ²⁾ Sveta nam je, nedotakljiva. Od tistega časa se Slovenija ločuje in druží. Ločuje se od tistih, ki so se zarotili proti njeni veri, njenim tisočletnim tradicijam, proti njeni zgodovini. Druží se v tistih, ki se hočejo bojevati in vmreti pod staro zastavo za Boga, domovino in cesarja. V mnogih duhovih se je v dveh letih zvršilo to ločenje, povspeševal je je odločen glas nekaterih katoliških listov, mej katere se šteje tudi naš. Ločenje je pa začetek novega družjenja. Čim bolj se ločimo od lažnjivega liberalizma, tem bolj se drug drugemu bližamo, tem ožiše se mej seboj oklepamo. Združuje nas pa duh Kristusov v eni veri, v enem upanji, v eni ljubezni: v njem smo vsi eno. ³⁾ Toda

¹⁾ Rim. I. 16. — ²⁾ Skr. raz. I. 20. — ³⁾ Jan. XVII. 21.

ta vez je le duhovna, nevidna; a dokler v čutnosti živimo, čuti naša narava potrebo, da se notranjost tudi zunanje pojavi: vsi, ki so eni v duhu, želé se tudi zunanje poznati; to poznanje še le povčloveči, vtrdi notranjo vez. Kako lepo in prijetno, ako bratje skupaj bivajo!

In prav ta lastnost človeške narave dela v našem veku, ko se je katoliški duh z nova obudil in visoko vsplamtel, katoliške shode neobhodno potrebne. To potrebo so vvideli tudi vrli, nevstrašeni rojaki, kateri so pred kratkim Slovincem naznanili, da namerjajo osnovati prvi slovenski katoliški shod v Ljubljani.

Ideja tedaj, ki se je vže spočela v duhu marsikaterega domoljuba slovenskega, začinja se vresničevati. In Bog, ki je sè svojo previdnostjo doslej nad Slovenci čul ter jim sveto katoliško vero iz toliko nevarnosti otel, dal bo svoj blagoslov, da se pričeto delo srečno dovrši. Z mirnim zaupanjem pričakujemo dne, ki nas ima v središči ljube domovine združiti. Da, videti se moramo, spoznati se moramo, da se ogrejemo, da se navdušimo za sveti boj!

A na tem shodu imamo tudi pred vsem svetom očitno povedati, kaj hočemo, kaj zahtevamo. Res sicer, da so se tudi mej nami posamezni vže oglašali za sveto stvar, a posamezni glasovi — da govorimo z besedami osnovalnega odbora — so pretihi, treba močnejšega glasu, in ta se bo posebno krepko razlegal na katoliškem shodu slovenskem. Liberalci znajo posebno kričati, vedó dobro, kako je to potrebno. Prav imajo. A mi učimo se od njih. Pravico imamo kričati vsaj toliko kot oni. In ako se oni ne vpehajo zijati, ko prodajajo prazno slamo liberalnih fraz, bi se smeli tem manj mi, ko branimo, ko zagovarjamo slovenskemu ljudstvu živo in oživljajočo resnico.

Sicer nas pa katoliški shod ne sme najti nepripravljenih. Zato je naloga konservativnega časopisja, da začne vže zdaj razjasnjevati in vtemeljevati razna vprašanja, ki imajo biti predmet katoliškemu shodu. Vže pred ima občinstvo vedeti, kaj se bo razpravljalo, določevalo, da vsak jasno vé, zakaj in čemu pride na shod, in ali ima priti ali ne. Mi nočemo v temi, v negotovosti delovati kaker liberalci, da občinstvo tem leže zapletajo v svoje mreže, da se potem

bahajo sè številom, češ, narod je za nami, ko se nikomur v narodu še od daleč ne sanja o njih pogubnih namerah. Katoliška reč se ne boji luči. Očitno, na vsa usta bomo povedali, kaj hočemo. Ne iščemo vdeležencev v ogromnem številu; nič ne dé, če jih je tudi manj. Resnica se ne sklicuje na „suffrage universelle.“ Ima vže sama v sebi zmagovalno moč. Zmagali bomo.

In tako hočemo tudi mi na tem mestu pojasnjevati nekatera vprašauja, katerih se katoliški shod ne bo mogel izogniti. Storili bomo to v vsej svoji skromnosti, ne da bi hoteli svojih nazorov komu vsiljevati. Izjavimo se odkrito, potem še le se bomo sporazumeli ter si prijateljski v roko segli.

Društveno življenje.

Eno za naše čase najvažnijih poglavij, ki se ima razpravljati na katoliškem shodu, je pač vprašanje o društvenem življenji. To omenja tudi osnovalni odbor kot posebno nalogo slovenskega shoda priznajoč potrebo, da se o s n u j e ž i v a h n o k a t o l i š k o d r u š t v e n o ž i v l j e n j e.

Ta faktor se dandanes mej katoličani navadno preveč prezira ali vsaj prenizko ceni. Društvenost je človeku vrojena; on je po naravi družno bitje. Početnik te družnosti je Stvarnik sam, ki je človeško naravo spolovno različil. Kar je naravno vstanovil, je tudi pozitivno potrdil: Ni dobro človeku samemu biti, naredimo mu družico . . . V tej Božji naredbi je dobil početek zakon, prva in najnaravnija družbinska vez ter podlaga in spočetek vsaki drugi družbi.

Nagon po druženji je človeku tako prirojen, da čuti neko potrebo drugemu se približati ter se ž njim zediniti v dosego kakega smotra; in tako splošen je ta nagon, da obvladuje in elektrizuje celo človeštvo; po njem se zaveda kot ena celota, ki ima en početek, eno, skupno nalogo, en konečni namen; za to se tudi zovejo vsi ljudje skup človeško društvo.

Ta splošni, nedoločeni družnostni nagon se pa določuje in razlikuje po raznih smotrih, v katerih skupno dosego se več ali manj ljudi zloži. Tak smoter je vselej kako dobro,

ki mora spet biti ali duhovno ali gmotno. Od tod izhaja v cerkvi toliko verskih redov, bratovščin; od tod toliko znanstvenih, slovstvenih, političnih društev; od tod razne denarstvene in gospodarstvene zadruge itd. Sploh ni človeka, ki bi z enim ali z več družimi ne stopil v ožišo zavezo; ako ne družega, si poišče prijatelja; in človeka brez prijatelja, kdo si more misliti?

Družljivost človeške narave je mogočen, važen faktor, s katerim mora vsak računati, kdor hoče javni ali privatni blagor človeštva povspeševati. Ta nagon žene človeka kaker skrivnostna moč in sili, da svojo notranjost iz sebe izlije ter se poobči in z družimi povljudi; nagonu temu mora dati oduška in konkretne vresničbe. Zatorej morajo voditelji ljudstva potem, kaker časi in razmere svetujejo, zanašati v javnost više, občekoristne smotre ter za-nje v občinstvu obujati zanimanje, da se tako zarodi podjetna želja po društvih v dosego takih smotrov; na tak način zadobi družbinski nagon ne le zadoščenja, ampak se tudi spelje v pravi tir.

Seveda treba v snovanje društev vedno in povsod občinstvu pestavljati prvi više, idealne smotre, ki se v vsakem oziru strinjajo sè zakoni resnice in pravice, ki so pa drugič tudi dejansko dosegljivi in izvršljivi. Idealnost se mora vezati s vporabnostjo, prva mora duhove povzdigovati od tega, kar je, proti temu, kar bi moralo biti, druga podpiraj, spodbujaj človeško slabost, da ne opeša težeč po višem, idealnem. Kdor zna pri osnovanji društev vpotrebljati ta načela, je največi dobrotnik človeštva. In smelo trdimo, da je od tega odvisen ves ljudski blagor, ves pravi napredek.

Ako pogledamo po Slovenskem, nahajamo lepo število raznih društev in zadrug; tajiti ne more nihče, da se je poslednjih let društveno življenje mej nami začelo živahno gibati in razvijati. Mi ne bomo tu poštevali strogo cerkvenih društev; ozirali se bomo le bolj na politična in druga svetna društva, katera nimajo neposrednega verskega ali cerkvenega značaja, niti so taka, da bi jih morala kakerkoli cerkev voditi in nadzorovati.

Slovenska društva, kakeršna so. Čitavnice.

Skoraj vsa naša društva so osnovana več ali manj na podlagi gole narodnosti. Ne sicer, da bi vero izrečno izključevala, kaj takega ne nahajamo pri nobenem; hoteli smo le reči, da vere v svojem programu ne omenjajo; in ačoravno so ji v njem tudi odkazali kak prostorček, ali jo postavili morda celó na čelo, vender reči ne jemljejo prav resno in strogo in, ne da bi se komu krivica godila, se sme pač trditi, da dejanski v našem društvenem življenji skoro brez izjeme prevladuje narodnostni princip, on je konečno merodajen, odločiven.

Neposredna, naravna posledica tega stališča je, da so v taka društva vrata odprta prvič liberalnim časnikom in knjigam, drugič liberalcem samim.

Liberalnim časnikom in knjigam. Naravno, ker narodno je vse, kar se v slovenščini piše, bodi pravo ali krivo, npravstveno ali nenpravstveno. Čisto narodna firma daje vhodni list vsem liberalnim proizvodom.

Ta točka je neizmerne pomena za duševno vzgojo našega naroda. Vzemimo kar naravnost čitavnice, ki so po Slovenskem najbolj razširjene in vedno še najpopularniše. Izključljivo narodnosten program, na katerem so skoraj vse osnovane, ne izključuje nobenega slovenskega časnika edino zato, ker je slovenski, tedaj naroden. Tako najdeš v priprosti kmetski vasi na čitavnični mizi poleg konservativnih „Novic“ in „Danice“, radikalni „Narod“, panslavistični „Slov. Svet“ ali „Zvon“. Ne le to, ampak čim bolj zna liberalni list povdarjati narodnost, tem bolj mu je zagotovljen vhod v čitavnico. Tako ni pač nenavadno, da dobi po čitavnicah radikalni dnevnik, ki si je z nesramno predrznostjo zapisal na čelo „Slovenski Narod,“ milost pred katoliškim „Slovencem.“ Liberalci so pa kaj premeteni, znajo si vsvajati narodnostni monopol, in to jim zagotavlja hegemonijo v društvenem življenji. Tako se zanesó mej priprosto ljudstvo listi in knjige, kakeršne bi sicer nikdar ne prišle mej niže stanove. In ako premi-

slimo, koliko moč ima na neomikanca pisana beseda, si lahko razlagamo, kako globoko se vtisnejo kmetu in roko-delcu v um in srce liberalni nauki, ki jih zajema iz takih listov. Vže samo držati v rokah političen list, napolnjuje kmeta s ponosom, a v čitavnični sobani dobiva vse to še posebno vzvišeno pomenljivost in svečanost. In ne le, da se slepec ne zaveda, ko pije strup iz narodne posode, ampak celó meni, da s tem služi narodni stvari, da se vzgaja za višo omiko! Neverjetno je, koliko premore vže samo ime „narodn“; po prepričanji in v privatnem življenji nad vse vestnim, odločnim katoličanom vpade srce, ko bi morali v čitavnici glas povzdigniti, da se izključijo liberalni listi. Ne, tu se glasi: n a r o d n o stvar moramo podpirati! In tako se žrtvuje božja postava in vest — narodnemu maliku.

Kar pa ima še žalostniše nasledke, je drugič, da v golo narodnih društvih dobijo tudi liberalci sami najlepšo priložnost vhajati mej verno, pošteno ljudstvo ter je kvariti. Naše ljudstvo se sicer rado izogiblje človeka, ki začne zabavljati proti veri in duhovnom. Toda ako je liberalec sè zgovornim jezikom kmeta ogrel za narodno stvar, ako mu je v demokratiškem tonu pred oči narisal svojo „nesebičnost“, ter obudil v njem občudovanje, tedaj ga začne kmet brezmejno častiti in evangelij mu je vsaka beseda, ki pride iz njegovih ust. In ko je še po „besedi“ vince razvnelo možgane ter srce do dna se odprlo, tedaj zviti liberalec pač ne opusti te priložnosti, da ne bi kake zabavljive besede vrgel proti cerkvi ali duhovnom. Kratkoviden kmet posluša vsakega pisarja, da ima le črn frak, kaker proroka. Dobro se spominam, kako je nekje na deželi tak mestni „narodnjak“ zabavljajal proti župniku in smešil njegove nauke. Godilo se je v čitavnici, zatorej je bil nedotakljiv!

Kaj čuda potemtakem, da je marsikatera čitavnica na deželi gnjezdo, v katerem se urijo liberalni tički, ki potem širijo brezverstvo v daljnih krogih mej ljudstvom. Iz čitavnice je vže marsikje vzrastlo protivstvo proti domači duhovščini, čitavnična dvorana mora večkrat poslušati, kako se kujejo naklepi proti cerkvi in njenim služabnikom.

Vboga Slovenija, da si vže do skrajnih vasi razkrojena

v dva tabora, v stari — konservativni in v mladi — liberalni. V to je največ pripomogla — liberalna čitavnica.

Saj imamo še nekaj spomina. Pred leti, v tisti dobi, ko je liberálizem začeljal po Slovenskem vzdigati glavo, je na Goriškem živel — narodnjak. Kjerkoli je mogel, vstanoval je čitavnice, videlo se ga je pri vseh besedah, povsod je govoril. Rekali so mu „oče čitavnic.“ Svet je bil — ena sama beseda iz njegovih ust je pri mladini odvagala — pol svetega pisma. Bil je javen apostat ta mož, brezverec; slednjič se je vsmrtil, češ — kakor je zapustil zapisano — da ne more več koristiti „narodu“! In jokala je za njim cela Goriška, časniki — seveda „Soča“ na čelu — so solze prelivali za „najblažim človekom“, najznačajnim možem“, „najčistejšim, nesebičnim rodoljubom“ — recimo: za apostatom, za samovmorivcem — Goriški v večno sramoto! Do kje dospel je tedaj kultus narodnega čitavništva — brez verskega duha! Lehko si pač mislimo, kakega duha so morale biti takega „očeta“ hčerice!

Nadalje je ne malo naših društev tako osnovanih, da škodujejo tudi gmotnemu blagostanju našega ljudstva. Vzemimo spet čitavnice. — Ni treba pač zatrjevati, da tu ne govorimo o vseh brez razločka. — Večina njih imajo svoj sedež v gostivni, ali so vsaj z gostivno in z gostivničarjem v ožiji zvezi. To razmerje je večkrat za cele kraje osodepolno. Ker prvič vemo, da je gostivničarju dobiček — summa lex. Tej postavi vse podrejuje. Ako se je tedaj narodna stvar zatekla v hišo, nad katere vrati visi veja, bo kmalu morala služiti gostivničarjevemu žepu. Kolikokrat se je vže čitavnica ali bralno društvo spočelo v možganih gostivničarjevih, rodilo se v njegovi dvorani in krstilo z vinom in pivom! In ako ima mož „narodni dom“ pod svojo streho, si pač noč in dan vmišlja, kako in kdaj bi priredil v svojih „prostorih“ narodno slavnost ali besedo, seveda nikoli ne brez „banketa“ ali „proste zabave.“

Pride še ples. Javno mnenje po deželi ni gostivničarjem, ki prirejajo plese, nič kaj vgodno, tudi v cerkvi se navadno s prižnice marsikatera zine proti njim, slednjič je treba vsakrat županu vklanjati se za dovoljenje. Edina čitavnica pomaga iz zadrege. Sprejme se v program osnivanje

veselic in plesnih zabav — potem župan in župnik pojditarakom žvižgat! Vsa avktoriteta je pri veji. Ali se bo morda bal še javnega mnenja? Čemu? Tribojnica slovenska, katero je obesil z okna, daje njegovi hiši celó nekaj svečanega; in pojutranjem, ko bo veselo rožljal s tolarji po žepu, prinese celó tednik iz mesta popis njegove slavnosti, v katerem se bo slavil kot naroden mož. In, da se še bolj zavaruje proti vsaki nevarnosti, maršira se na dan veselice ob 10. uri korporativno, z bando na čelu, v cerkev — k sveti maši; zagode se ljudska himna in zakliče se gromovit „živio“ cesarju!

Seveda so take „čitavnice“ posebno všeč tudi mladim ponočnjakom in rogoviležem, kakeršnih nikjer ne manjka. Pametni, trezni možaki in vestni stariši se navadno povsod vstavljajo snovanju javnih plesov ter jih skušajo zaprečevati. A skušnja uči, da znajo tudi „fantje“ na svojo roko čitavnice snovati — in pleše se, kader in kaker se hoče.

Stanovanje naših čitavnic v „hotelu“ je prvič škodljivo narodni stvari, katero naši liberalci sami imenujejo sveto, zahtevajoč, da se ji „sveto“ služi. Prav. A ravno po takih čitavnicah je nevarno, da se sveta narodna stvar začne istovetiti — z vinom ter potapljati se — v bokal. Zanimivo bi bilo sestaviti kratko zgodovino tistih čitavnic po Slovenskem, ki so se, rodivše se pod vejo, v malo letih skrčile na število narodnjakov-pivcev, katerih imena so se vže zdavno iz čitavniškega zapisnika preselila na vrata gostivničarjeve kleti, kjer jih najdeš s kredo zabižena.

Škodljivo tudi narodnemu žepu. Da ta pri slovenskem kmetu ni ravno v najboljšem stanu, ni treba pač dokazovati. Toda žalibog, da čitavnice so ga marsikje še bolj izpraznile. Poznamo slabost našega kmeta, kako rad smukne na večer v gostivnico. Jaz menim, ako kmeta ljubimo, morali bi ga kar mogoče od veje zavračati. Toda čitavnica ga le še vabi. „Narodnost“ se je tu z vejo zaročila in ona je, ki kaker magnet vleče in vabi kmetiča, ki reva ne premisli, da bo moral tudi tu, kar bo dobrega jedel in pil, ravno tako, če ne še bolj slano plačati, kaker drugje! Koliko njih je ravno čitavnica v gostivni navadila „boljše živeti“ t. j. v najno-

vejši slovenščini: popivati in zapravlјati. Da ne govorimo o igrah, ki se pri bokalu tako rade vgnjezdijo. Sploh ne le čitavnice, ampak tudi druga društva so na Slovenskem za kmetov žep kaj nepraktično osnovana. Sèm spada „Sokol“, sèm razna pevska društva, vkoliker rekrutirajo svoje moči iz kmetških in rokodelskih krogov, in druga enaka društva sè svojimi ne redkimi, drazimi izleti in potratnimi slavnostmi.

Kmalu ne bo več mogoče človeku narodnemu biti, da bi se v dolg ne zakopal. Zakaj? Zato, ker vsa naša narodnost ne bo kmalu obstala v drugem nego v kričanju, v veseljah, v tribojnicah, v surkah, v izletih, v spomenikih, ki jih tako velikodušno postavljamo, v banketih! Tako se vže marsikje opazuje, da ravno po tistih krajih, kjer je najbolj probujen narodni duh, kjer se je vže največ slavnosti in besed priredilo, je tudi lenoba in nedelavnost največa. In v tem ko se vpije na vse grlo: živio, svoboda in napredek! — stopa vže židovski tujec z menjico v roki, z vradniškim bobnom za sabo, na njivo slovensko, da ž nje bacne „probujenega narodnjaka“ ter ga pošlje — v Ameriko!

Slednjič moramo omeniti še neko drugo zlo, ki navadno prihaja ljudstvu od društev, posebno od čitavnic ložiranih v gostivnicah, to je socijalno zlo. Vemo pač dobro, kako svet je katoliški zakon, kako složnost in požrtvovalno ljubezen zahteva. Ta ljubezen se pa ne more gojiti brez skupnega življenja; ideja zakona in družine zahteva, da oče, mati in otroci bivajo in živijo skupaj. Katoliški zakon dandanes neizmerno trpi s tem, da stariši, ločeni mej seboj in ločeni od otrok, cele dneve delajo po tovarnah, deco pa doma puščajo ali jo izročajo drugim v izgojo. To zlo neredkokrat pomnožujejo čitavnice. Vzemimo očeta, ki je, bodi si kot vradnik, bodi si kot kmet, celi dan delal, prvi v svojem vradu, drugi na polji: kako željno ga zvečer domov pričakuje žena in otroci! Videli se niso od jutra. Kako radi bi si dopovedali, kar so doživeli čez dan, kako potrebujejo otroci kake resne besede iz očetovih ust, žena prijaznega pogleda! Zastonj. Odtegne se jim še na večer — v čitavnico brat časnike, pa pit in igrat! V skrbeh bedi žena doma do pozne ure, potem ko je otroke spat pospravila; slednjič ga morda dočaka vinjenega in zne-

voljnega. Tako se zgodi, da ni družina nikdar ali malokdaj skupaj. Mejsebojna zaupnost gineva, vez zakonske ljubezni se rušuje, družinsko življenje jame razpadati, ker ni temeljnega kamna na pravem mestu, da bi hišo celotno sklepal in zdržaval. Naša javna društva so v ože socialnem pomenu neizmerne važnosti, in morda bi naštel stotine takih družin, iz katerih je bežal sveti mir in sreča, odkar je začel gospodar na večer zapuščati domače ognjišče, ter zahajati z „narodnemu“ ognjišču v čitavnico ogrevat si srce — z ogujeno vinsko kapljico.

Učiti bi nas morala neka prikazen, kako previdni bi morali biti pri snovanju takih društev. Mislim na socialiste in njih zaveznike, framasonse. Znano je, da so ti ljudje zakleti sovražniki katoliškega zakona in družbinskega reda. In katero sredstvo vporablajo, da bi kar mogoče rušili zakonsko vez in družinsko življenje? Od prvega početka svojega rovanja do današnjega dne so si na vse kriplje prizadevali in vse žrtvovali, da bi snovali razna zabavna, bralna in druga društva, v katera pridno vabijo družinske očete, da jih odtegujejo domačemu krogu. Kdor tega ne verjame, beri spovedi framasonov samih.¹⁾ Naj se nam pa radi tega ne očita, češ, da namerjamo s tem vže trditi, da so tudi naše čitavnice po gostivnah osnovali — sami framasoni! Ne, reči hočemo le, da take čitavnice in društva, naj bodejo še toliko narodna, delujejo v zmislu socialističnih teženj framasonstva. In v tem oziru zadeva tudi čitavnice, kar je trpko, a resnično osnovelejam framasonskih lož očitala neka framasonka zama: . . . „Ako nam odtegujete može, da jim preganjate misel na nas in jih zabavate daleč od nas, tedaj omrzujete družino, zmanjšujete naše premoženje, zavirate z nepotrebniimi zabavami izpolnjevanje resnih dolžnosti — tedaj delate slabo!“²⁾

1) Primeri: Segur: Framasoni itd.

2) Monde maçonnique t. II. p. 183 ss.

Naša društva, kakeršna bi morala biti.

Potem ko smo razkrili njihove rane, ni pač težko rešiti to vprašanje. Prvič ločiti moramo narodno reč od vinske t. j. čitavnica naj se izseli iz gostivne. Narodno navdušenje, ki je podvžiga spiritus alkohol, je dvomljive veljave, in čitavnic, ki ne znajo nego na pust plesati, boljše, da jih ni. Prostori narodnih društev ne smejo biti zbirališče pivcev, plesavcev in igravcev; niti sme društvo kakerkoli dajati priložnosti in povoda k zapravljanju. Na večer naj bi se, posebno po deželi, čitavnica zaprla, očetje lepo doma ostali in z družino molili rožni venec, fantje pa, ki vže tako radi po vaseh rogovilijo in prepevajo, naj bi rajši h počitku šli okrepčat se za delo. Če se tedaj osnuje bralno društvo, bi se moralo vse tako vravnati, da listi kar mogoče krožijo po hišah od uda do uda, in jih gospodar v krogu svoje družine bere. Ako pa ima ob čem piti, naj si privoščiči doma in deli naj vžitek z ženo in družino.

V to bi se moralo skrbeti, da snujejo društva ne mladiči, ki družega ne iščejo, nego kako bi se zabavali in plesali, ampak resni, inteligentni možje, pred vsem duhovni, ti naj bi jih sè svojo avktoriteto nadzorovali in vodili.

Smo pa morda vže v principu nasprotni vsaki zabavi, vsaki veselici? Za take bi nas radi razvpili naši dobri prijatelji: „Brus“, „Slovenski Narod“ itd. Lažejo. Mi bomo še obširniše v posebnem članku razpravljali, kako se ima ljudstvo zabavati; za zdaj rečemo le, da se pri snovanji veselice preveč prezirajo razmere in okoliščine, v katerih se dandanes znajde priprosto ljudstvo. Lehko je snovati „besedo“ v mestu ali v večem trgu, kjer se vedno nahajajo izurjene moči, večše petja, godbe, govora. A druga je po vaseh. Človek ne vé, ali bi se smejal ali pomiloval, ko dobi v roke slavnostni program iz kakega gorskega kota, katerega še ime se ni slišalo, od kar svet stoji. In tu se naštevajo govori, deklamacije, igre, bakljade, nazadnje še „couvert.“ Človek bi se skoraj odpravil iskat kak nov Pariz. In vbozi kmetski težaki gulijo morda pol leta, dokler se izvežbajo za tri, štiri pesnice! Kmetsko dekle si tri mesece riblje

vrat in roke, da se bo zdela gostom, ki imajo priti iz mesta, gospojska; in koliko jo še le stane ploskanje, katero bo žela na odru za svoje deklamovanje! Je to za kmeta?!

Naši liberalci tako radi in vselej povdarjajo, da je gmotno blagostanje naroda prvi in neobhodni pogoj njegovemu duševnemu napredku. Prav, izvrstno gospodje liberalci. In vender ste ljubi naš narod osrečili s toliko društvi, ki so nad vse nepraktična, ki vlenobljajo naše tako delavno in čvrsto ljudstvo, vpeljali ste toliko novega, ki druge koristi ne prinaša, nego da napeljuje kmeta zapravljat čas in denar. Jaz menim, da bolj, kaker vse čitavnice in sokolska društva, so dandanes za gmotni napredek našega naroda potrebna društva treznosti; tu, tu poprimite se dela, ako nočete, da nam pride Slovenija na boben. Kaj pa da! Pač zabavljati znajo liberalci takim živo potrebnim podjetjem!

Sploh se je začelo naše kmetsko ljudstvo ravno po čitavnicah in drugih brezštevilnih narodnih zabavah delu odvajati in pogospojevati. Kako gladko maže kmetsko dušo, ko se sliši od mestnega škrijca, ki je priletel k „besedi“ na deželo, naslovljenega z „gospod župan“, (čeravno morda ne zna podpisati svojega imena) „gospod starešina“, „gospod šolski predsednik“ itd. Kaj pa še le, če ga pri večerji doleti čast, k eni mizi sesti z narodnim tribunom in ž njim piti in mastiti se, ali celó streljati s šampanjevimi pištolami! Verjamem lahko si tako igračo privošči gospod iz mesta, ki je vže prvega dne meseca za naprej proti pobotnici svojih gotovih 100 forintov pošteno povlekel iz c. kr. blagajnice; kaj mu to, potrositi en desetak za izlet na deželo! Prosit! A žalibog, da „quod licet Iovi“ iz mesta, „non licet bovi“ z dežele. Vbogi kmetski trpin, ki komaj vsake kvatre enkrat vidi kak novčič, od kod bo dobival, da bo posedal za gospojsko mizo? Ker „narodne“ večerje in banketi se morajo žalibog ravno tako plačati, kaker druge. Plača pa, kdor večerja. Vže marsikateri slovenski — kravji rep je romal iz hleva, da je plačal, kar je gospodar zapravil pri „narodnih zabavah.“

Pred vsem pa bi morali iz naših društev popolnoma iztrebiti liberalno ljuliko. Sèm spadajo seveda prvič liberalni listi, kaker „Slovenski Narod“, „Slovanski Svet“, „Zvon“,

„Brus“, „Soča“ itd. Drugič bi se moralo kar mogoče tudi liberalcem zabraniti vstop v bralna društva, posebna pa v tista, ki se snujejo za priprosti kmetski in rokodelski narod. Društveno življenje se mora pri nas popolnoma ločiti od liberalnega elementa, ako nočemo, da nam liberalstvo razjé še to, kar je zdravega ostalo v narodu. To pa bomo le tedaj vspešno dosegli, ako bomo odslej pri snovanju društev „narodno“ stališče nadomestili s „katoliškim“. Katoliška bralna, katoliška politična društva moramo začeti snovati, v njih program katoliško načelo sprejeti na prvo mesto. Besedi „katoliško“ dajem tu poseben pomen. Po mojem mnenji bi se ne smelo v naših kritičnih časih, ko bijemo boj z liberalizmom, nobeno javno društvo osnovati, da ne bi se kakerkoli katoliško načelo povdarjalo kot vodilno, da, morala bi se, ako le mogoče, ta beseda vže v sam naslov društva spraviti, da bi vsak ud se vedno zavedal katoliškega smotra in se privadil vse društvene težnje podrejati katoliškemu principu.

Društvo, ki bi v programu, ki bi v naslovu spoznavalo katoliško idejo, bi vže s tem izključevalo liberalce, ki se vže katoliške sence bojé, kaker hudič križa; in ko bi se tudi kak liberalcec pritihotapil v društvo, bi se vender ne upal vsaj javno ali nasproti soudom govoriti proti veri. Katoliški značaj društva bi nadalje sam po sebi izključeval vse liberalne liste, ter onemogočil vže vsak poskus, vpeljati v društvo časnike ali knjige nasprotne katoliški veri. Isto tako bi potem vsaka veselica, vsaka predstava dobila bolj katoliško lice, in, če ne družega, bi se z odra izključilo karkoli se ne zлага z vero in pravjo. Na tak način bi tudi naše društveno življenje vže zunanje v nekaki zvezi ostalo s cerkvijo; in to ni male važnosti, ako premislimo, kako se dandanes javnost ločuje od cerkve in se stavlja na stališče verskega indiferentizma. Slednjič smelo trdimo, da je od snovanja odločno katoliških, posebno političnih društev, odvisen preporod vsega našega javnega in političnega življenja ter nekako vsoda katoliške Avstrije.

Vsoda naša in naše Avstrije je v naših lastnih rokah. Imamo namreč vstavo, katera prepušča postavodajno inicijativo narodom samim, da jo izvršujejo po svojih poslancih.

Vže nad dvajset let razjeda liberalizem avstrijsko telo, kuži narode pravstvenec, in jih gmotno obožuje. Kdo je prinesel to nesrečo nad narode? Narodi sami so si jo nakopali po svojih poslancih, ki so nas v državnem zboru osrečili z brezverskimi, liberalnimi postavami. A v istih narodih se nahaja moč vstajenja, preporoda. Od zdolej navzgor se mora reakcija pričeti. To se pa ne more, se ne sme sè silo. Ni nam mogoče liberalno zistemo kar čez noč vreči ob tla. Nastopiti moramo pot postave. Ta postava nam zagotavlja pravico snovati katoliška društva. Ozrimo se, kamer hočemo, drugega orožja katoličani nimamo. Le po katoliških društvih spravimo katoliško idejo zopet v javnost. Vzdravimo se, vstanimo in po vseh mestih, trgih, po vseh vaseh snujmo katoliška politična, katoliška bralna društva. Katoliško ime povsod zapišimo na zastavo, povsod je povdarjajmo, da se bo razlegalo daleč okrog, ter povedimo kmetu in rokodeltu, kaj to dandanes pomeni za cerkev, za Avstrijo, za Slovenijo, a tudi za njihov žep; dandanes, ko liberalizem po šoli, po listih razrušuje vse stare vezi in društvo atomizira, dandanes, ko se nesramni volkovi vrivajo po čitavnicah in javnih shodih v čredo vernih, da jo odtujajo svojim škofom in jo zvablajajo v razkol!

Tako vedno in odločno povdarjanje katoliškega imena, ki bi se razlegalo od mesta do zadnje gorske vasice, bi bilo neizrečene važnosti. Po njem se bodo slovenska ušesa, ki vže dvajset let ne slišijo drugega nego „živio“ in „narod“ in „narodnost“, počasi spet pokristijanila; Slovenci se bodo spet navadili ne le privatno, ampak tudi v javnosti katoliško misliti in govoriti. Tako se bo obudilo zanimanje za katoliški princip v javnem življenji in v politiki. Ker nam je vže liberalizem naklonil konstitucijo ter poklical množico, da daje postave, se moramo ravno tega daru poslužiti, da ga preženemo iz javnosti t. j. veliko množico moramo društveno organizovati, a pri tem na vsa usta trobiti jej na obe ušesi: Katoliško! katoliško! Tako vzgojeno ljudstvo bo kmalu vedelo ceniti največjo vstavno dobroto, namreč volitve in se teh vestno posluževalo v pobijanje liberalizma. Tedaj bo pa lebko tako ljudstvo pregovoriti, da odda svoj glas odločno katoliškim možem, ne pa polovičarskim omahljivcem.

In spravimo enkrat take može v državno zbornico, potem se ne bomo več pogajali z liberalci, ampak prevržemo njih barako ter jih pošljemo rokom žvižgat.

Tako je, tako mora biti!

Ako pa postavimo katoliško geslo na čelo društvenemu življenju, se s tem pač nočemo izneveriti narodnim pravicam. Tako bi nas sicer liberalci radi sumničili. Tega pa ne! Liberalci pač izdajajo domovino in narod! Mladočeski se zavezujejo s protestanti in Prusaki, mladoslovenski pa z nemčurji, kaker je nedavno skušnja pokazala; vemo dobro, za en milijon ti prodajo jutre narod in Slovenijo. Toda mi smo katoličani. Kaker Jezus Kristus, prišedši na svet, še lasca nikomur ni skrivil, tako tudi katoliška cerkev ne zavira, ne vničuje ničesar, kar je dobro in naravno. V nji ima tudi narodnost svoje zavetišče; kar je v nji zdravega, dobrega, katoliška cerkev ne le ne zatira, ampak oblažuje, povzdiguje, posvečuje. Mi smo celó prepričani, da bolj ko smo prešinjeni od katoliškega duha, bolj narodni bomo; in ako se tu pa tam nahajajo katoličani, ki kratijo tujcu narodno pravo, ni temu krivo, ker so katoličani, ampak ker niso dovolj katoličani.

Dajte li nam, liberalci, bomo vže mi branili Slovenijo, stokrat boljše, kaker vi. Pod vašim vodstvom smo dosegli, da smo na najvišem mestu očrnjeni kot nelojalni, izdajski; pred našimi nasprotniki ste nas razvpili, da nimamo slovstvenega jezika, razvpili pred vsem svetom, da si želimo v razkol! Sramovati se bomo morali kmalu slovenskega imena!

*
* *

Ravno smo spis končavali in mislili, kako bi ga sklenili — kar dobimo s pošte št. 220. letošnjega „Slovenca.“ O prvem pogledu naletimo na dopis — dobro došli dopis — v katerem toži neznan duhoven o neki čitavnici, v katero se je vpisal svoje dni mlad liberallec. Temu se je posrečilo priti do predsedništva. „Tedaj se je pa liberalno rajanje začelo. Novi predsednik naročil je liberalne liste, tudi nemške, vsaka veselica se je končala s plesom, in čitavnica je postala plesavnica. O novem

letu se je udnina pri duhovnikih še pobirala, ali ako je prišel kdo izmej nas duhovnikov v društvo, gledali so nas po strani in pri neki predstavi so nas očitno insultirali.“ In duhovnik sklepa svojo pripoved z naslednjimi besedami: „Kako smo bili duhovniki takrat kratkovidni! Ko bi bili takrat vstavnjavljali s toliko vnemo **katoliška** politična društva, kaker smo čitavnice, ne pekla bi nas zdaj vest in mi bi imeli ljudstvo za sabo. Tako se pa liberalizem rapidno razširja vže v najnižje vrste ljudstva in mi duhovniki smo vedno bolj osamljeni. **Edina pomoč**, ki more vstaviti tok liberalne povodnji, je vstanovitev **katoliškega** političnega društva, ki bi na svojih shodih podučevalo tudi o zlobnih nakanah liberalcev, ki hodijo v volčjih oblekah, v resnici so pa zgrabljivi volki.“

Tako neznani duhovnik — narodnjak. . . . Dodati nimamo ničesar, ničesar.

Dr. Mahnič.

Politika vspeha in nasledkov pa Slovenci.

„Razen načel, za katera se baje bojujejo naši vrli junaki, naj bi imeli vedno tudi vspeh in nasledke pred očmi, kajti po teh se ceni politika.“

„Soča.“ 26. julija 1889.

Bog je luč, in teme v njem ni nobene; zatorej pa treba hoditi po luči, kaker je on v luči. ¹⁾ Tako uči in opomina sv. apostelj svoje vernike. Ta luč je resnica, katero nam je Bog razodel. Otroci Božji so otroci luči, resnice; njej se dajo voditi, za njo živijo; da, pravi katoličan je pripravljen svoje imetje in sebe žrtvovati za en sam stavek Kristusove vere,

¹⁾ I. Jan. 1. 5.

kaker je ni skoraj verske resnice, ki bi ne bila spričana, sijajno potrjena s krvjo mučenikov.

A ravno tako ljubijo na drugi strani nasprotniki Božji temo, laž; Bogu sovražni svet isti apostelj celó istoveti s temo: in tema je ni zapopadla. ¹⁾ Da, tudi laž ima svoje častivce, svoje služabnike; in kjer prikipi sovraštvo Božje do vrhunca, pripravljeni so tudi otroci teme vse drugo popustiti, vse žrtvovati, da le rešijo princip, Bogu in resnici nasproten.

Principi, ideje so, katere, kaker ločujejo, tako tudi na obeh straneh boritelje združujejo, ogrevajo, užigajo do največih žrtev, do mučeništva!

So pa tudi tretje vrste ljudje, ki znajo po morji javnega življenja kaj previdno jadrati mej neizogibljivo Scilo in Karibdo. Principov se izogibljejo! Ali pa umejo spretno na desno in levo se vklanjati, da se nikomur ne zamerijo. Njihova zastava nosi na eni strani „da,“ na drugi „ne“; zasukavajo jo, kaker treba, tako da pri njih nahajaš vsak hip na prodaj „da“ in „ne,“ kaker želiš.

Taka n. pr. bila je od prvega početka svojega bivanja do zadnjega diha goriška „Soča.“ Sposobna je o katoliški ideji tako visoko, tako goreče pisati, da bi vnela same Serafine, a ob enem tako ropotati proti Liechtensteinovemu predlogu, da bi ji vsi Mladocehi ploskali!

To je tista znana blodnja, v kateri človek vse najde: kaplan brez vsakega pomisleka vzame v nedeljo pri prvi maši vvodni članek, da ga ljudstvu prebere s prve strani, bodi gotov, da še v Slomšku ne najde boljše pridige; a ravno tako bo našel popoldne tudi plesavec na drugi in tretji strani najboljše inštrukcije, bo našel kmet in rokodelec priporočilo, kako in kje naj si naroča liberalne in radikalne liste in knjige!

Politiška kolobocija je to, o kateri ne more človek razsoditi, ali je močnik ali polenta, tako da ne vé, bi jo zajemal se žlico ali z vilicami. Mnogobarveni Prometej, katerega smo označili pišoč o katoliškem liberalizmu.

„Tudi“-politika v naši „Soči“.

Taka je tudi z gorenjim stavkom, ki smo ga navedli iz političnega razgleda goriške „Soče.“ Ta stavek res je nad vse znamenljiv za tiste baže politiko na Slovenskem, kakeršno zastopa „Soča“ in sorodni listi.

Ne zdi se pa naprvi videz tako hudo, kar piše goriški tednik. Ne smemo pač prezreti majhnega sicer, a vender tolikokrat odločivnega „tudi.“ „Soča“ opomina Slovence črno na belem: „naj

¹⁾ Jan. I. 5.

bi imeli v politiki razen načel vedno tudi vseh in nasledke pred očmi.“ Ji bomo li potemtakem očitali, da izključuje iz politike načela?!

In vender je tako!

Poslušajmo! O čem pa prav za prav govori „Soča“ v navedenem mestu? O boji, ki se vže nekaj let sèm bije, in ki se je posebno za časa zadnjih deželnozborskih volitev razvnel mej „Slovincem“ in „Slovenskim Narodom“. Ta boj je pač boj za načela; in sicer načela, ki se mej seboj izključujejo. In ta boj „Soča“ obžaljuje, Slovincem odsvetuje. Obžaljuje, odsvetuje?!? Ne le to, ampak naša „Soča“ boriteljem na obeh straneh še celó prav verjeti noče, ko trdijo, da jim je resno za načela Pravi namreč: „za katera se baje bojujejo“! Ne le to, ampak Sočin „baje“ izraža nadalje, da politiki slovenski — konservativni in liberalni — so sploh prepričani, da „načela“ so v politiki brez pomena; in dasi se tudi zdaj zaradi njih napadajo in kavsajo, je to le bolj slučajno — ali rekel bi: za kratek čas — ter nima svojega vzroka v prepričanji. Niti so konservativci prepričani o neobhodni potrebi katoliških načel v politiki, niti liberalci o njih liberalizmu! „Soča“ se marveč — popolnoma zvesta svojemu breznačelnostnemu programu — nad konservativce in liberalce vspne na više breznačelnostno stališče, s katerega pomilovavno zre na čete bojujočih, i te i one ironično nazivajoč „vrle junake“.

Vprašali bi le radi liberalni slovenski dnevnik, ki je nedavno prinašal vvodne članke, kaker „Na razpotji“ itd., ali je res, kar trdi „Soča.“ Da ne govorim o konservativnih listih Potemtakem bi ne bilo vse, kar so v tem boji konservativci in liberalci načelno trdili ali zagovarjali, nič večje pomenljivosti, kaker lajanje pesovo v zrak, ko se je prespal! Navidezni boritelji za načela pa bili bi ali hinavci ali — norci! Lep poklon!

To je tedaj tisto više, breznačelnostno stališče v politiki. Le zato, ker se je „Soči“ zdelo, da je sè svojo željo po breznačelnem miru preveč zašla na levo, vtaknila je brž kot zagozdo vmes „tudi“; ta ima nekako prekriti radikalno željo in stvari dati celó krščansko lice, češ, na prvem mestu so načela, na drugem vspeh. Ta „tudi“ bi po vsej pravici zvali nekaj „Beschwichtigungs-tudi.“ Da pa vse to nič resnega ne pomeni, da „Soči“ nikaker ni do načel, kaže prvič, kaker smo vže videli, njeno vzvišeno, nadnačelnostno stališče, s katerega smeši „vrle junake,“ drugič pa in pred vsem je to razvidno iz besed, katere dostavlja. Sè svojim „tudi“ bala se je, da je spet vže preveč vkrenila na desno, zatorej doda koj strašanko trditev, vsled katere „se politika ceni po vspehu in po nasledkih“! Tukaj še le se je v past vlovila, navzlic vsej prekanjenosti.

Pri tej trditvi ostanemo. S temi besedami namreč goriški tednik nikaker ne konstatuje zgodovinske resnice, češ,

dandanes se (žalibog) politika navadno ceni po vspehu in nasledkih, ampak pri vsej svoji breznačelnosti izgovarja načelo, kateremu prisoja objektivno veljavo, praktično načelo, katero podaja slovenskim politikom v vodilo.

Pustimo zdaj „Sočo,“ naj hodi svojo pot, zgodovina bo kdaj pričala, kako daleč je prišla. Stopimo marveč na polje, na katero nas je speljala „Soča“ sama sè svojim dobrohotnim svetom, ki ga daje slovenskim politikom, na polje teorije — o v s p e h u v politiki.

Tu nam v spomin prihaja slavno znana politiška doktrina, katero je zgodovina po njenem početniku krstila za

Macchiavellizem.

Ne pa vže, kaker da bi hoteli „Soči“ macchiavellizem očitati, cel in gol, kakeršen je! Tega nas Bog varuj; Macchiavelli je v politiki brezbožnik, in sicer cel, kar ga je, ne na pol; „Soča“ pa ni bila nikdar v nobenem oziru cela, ampak le na pol; zatorej se ne more nič o njej na celem reči, kaker ne o netopirji, ker če bomo trdili, da je tič, nam bo pokazal svojo mišjo polovico rekoč, da lažemo, če ga zmerjamo za miš, dokazal bo spet sè svojo tičjo polovico, da smo lažnjivci; s polmiši pol-tiči ni lahko pravde dobiti.

Pustimo jih tedaj. Vender tajiti ne more nihče, da nauk, kakeršnega prinaša „Soča“, močno diši po Macchiavelli-ju.

Razpravlja pa slavni Italijan svoje nazore o politiki v delu, katero je naslovil „Il principe.“ Ker je reč sama tako važna, mikalo bi skoraj človeka na daleč in široko Slovencem govoriti o imenitni knjigi in njenem pisatelji, ko bi jih ne bil vže nekdo drug pred z obojim seznanil. To vslugo je storil svojemu narodu Fr. Šuklje v nekdanjem dunajskem „Zvonu.“ Tu proslavlja mesto florentinsko kot srečno, ker je mej drugimi veleumi rodilo „slavnega državnika, blagega človeka in gorečega domoljuba“ — Macchiavelli-ja. Ta velikan je po trditvi našega pisatelja bajé postal „strašilo političnim otročajem in nevedni druhali“; mej to druhaljo je seveda pred vsem cerkev, kateri pisatelj zamerja, da je „prepovedala branje njegovih spisov kot škodljivih in pregrešnih“!

Bilo bi pač odveč in predrzno še poveličevati Slovencem Macchiavelli-ja, potem ko je tako odličen pisatelj v tretji potenciji izrekel o njem vse, kar se dá in ne dá reči o vmrljivem človeku.

Kaj pa je učil Macchiavelli? V svoji knjigi daje nauke knezu Lorencu medicejskemu. Vsebina, ako jo v kratkih besedah posnamemo, bi bila: Knez glej pri vladanji edino na to, da ohrani sebe in prestol. Ta je suprema lex, kateri je vse drugo podrejeno,

tudi nprav in pravica. Dovoljuje sicer knezu, naj npravstveno živi; naj ne zapusti vselej ravne poti; naj pa, ako mora biti, le stopi na krivo pot. Macchiavelli sicer pozna razliko mej tem, kar se z godi, in kar bi se moralo zgoditi. Gorjé mu, kdor se ravna po poslednjem; da se reši in ohrani, priporoča florentinski politik knezu prvo Knez mora dobro razumeti, da po priložnosti tudi slabo dela: da je hinavec, da prelomi dano besedo, da je krivičen, krut itd.

Da govorimo z drugimi besedami: knezu je dovoljeno, je dobro, kar je koristno. Knezova politika se ima soditi edino po vspehu in nasledkih, ne po npravstvenih načelih.

Spet drugače: Knezu posvečuje namen sredstva; namen je njegova moč in ohranitev; karkoli f aktično povspešuje ta namen, je pravo, bodi moralno ali nemoralno!

V novejši dobi je isti nauk oživel v novi obliki. To se je zgodilo po tako zvanem principu „dovršenega dejanja“ — „fait accompli.“ To je: prav je, kar se z godi in ker se z godi, ne gledé na to, kako se z godi. Odločiven je edino vspeh, po njem se ravna pravo, a ne, da bi se vspeh sodil po pravu.

Kar je Macchiavelli učil o politiki knezovi, dá se naravno vpotrebti in se je resnično vpotrebilo na politično delovanje sploh.

Posebno je pa macchiavellizem dobil odločnih častivcev v veku narodnega zedinjevanja, v katerem živimo mi. In še le sedaj — trdi naš Šuklje — se knjiga njegova „o knezu“ razume; ker — vverja nas nadalje naš pisatelj — Macchiavelli je sestavil knjigo „prav z namenom, da pripomore k zedinjenju svojega naroda, da pové, kako bi se dalo to doseči.“ Doseči namreč — proti vsej morali, proti človeškemu in božjemu pravu. Narodnim zedinjeavcem je namreč na poti stalo naravno, zgodovinsko vtrjeno, posvečeno pravo legitimnih vladarjev. Potem ko je Rousseau suverenost odvzel vladarjem in jo neizgubljivo prisvojil narodom samim, ni politikom narodnega združevanja drugega več manjkalo, nego v svoj smoter vporabiti macchiavellizem: da vspeh opravičuje dejanja. „Za rešitelja (družitelja) Italije ne veljajo moralna načela“ — da spet govorimo s Šukljejem v zmyslu florentinskega politika.

In, ako se je tudi v slovensko slovstvo zaneslo kako zrno Macchiavelli jeve politične modrosti, se je gotovo zgodilo le v imenu narodnosti. Ne sicer v imenu narodnega združenja ali zedinjene Slovenije, ki bi se dala sama na sebi zgotoviti brez pomoči Macchiavelli jeve, ampak le v obče v imenu narodnega provspeha in slave. Slovenija sploh po mnenji naših: „tudi“-politikov nima bodočnosti, ako ne sprejmemo temeljne dogme florentinskega državnika, po kateri se smejo v politiki prezirati in tajiti večno veljavna načela krščanskega prava in npravi ter jo proglašati za neodvisno od poslednje.

Ne motimo se trdēt, da je tudi gore navedene macchiavellistične besede o v spehu v politiki narekala edino le želja videti Slovence, vkljub razliki načelnih naziranj, združene v javnem in političnem delovanju. Le od tod prihaja oni klic: mir! in mir! Ne stikajte načelnih vprašanj! Temu miru v politiki na ljubo hoče se žrtvovati načela, ter brez teh vspešno delovati za blagor slovenskega naroda.

Kako nam je o tem soditi?

Sodba o macchiavellizmu.

Izrekla jo je sv. cerkev; in ker smo Slovenci njeni verni otroci, moramo jo poslušati.

Macchiavelli-jevega „kneza“ je obsodil papež Klement VIII.

Isto tako je Pij IX. zavrgel macchiavellističen nauk o dovršenem dejanju. To vprašanje zadevajo pred vsem naslednji stavki, obsojeni v imenitnem „Syllabu“ l. 1864:

LIX. Pravo obstoji v materijalnem činu.

LXI. Krivičen čin, ako se posreči, ne nasprotuje svetosti prava.

LXIV. Prelomljenje vsake prisege, kaker tudi vsako zločinsko in ostudno dejanje, ki nasprotuje večni postavi, se ne le ne sme obsojati, ampak je celó povsem dovoljeno in največe hvale vredno, ako se doprinese iz ljubezni do domovine.

Macchiavellizem obsoja tudi zdrava pamet. Stališče naše „Soče“ bi bilo sicer vzvišeno; toda žalibog, da mi ljudje nismo vstvarjeni za toliko visokost. Oglejmo si je od bliže. Dve stranki ste na Slovenskem, nad kateri se „Soča“ v svojem rodoljubji povzdiguje: eno zastopajo „Slovenec“, „Danica“, naša „rimsko-katoliška“ malenkost itd., drugo „Slov. Narod“, „Zvon“ itd. O čem se suče boj mej tema strankama? „Slovenec“ itd. trdi, da je krščanstvo za Slovence časno in večno edino zveličavno, „Narod“ & Comp. ravno to tajé; „Slovenec“ pravi „da“, „Narod“ pravi „ne“. „Soča“ pa: oba imata prav in ne prav, pomirita se pod zastavo „da-ne“!

Toda s tem si je izbrala „Soča“ za devizo stavek, ki izraža nezmisel vseh nezmisli, ki vničuje vsako pametno mišljenje in delovanje. Ker odkar se logično misli, priznaval se je za temelj vsemu umovanju stavek prekoslovja, s katerim prav za prav človek nič drugega ne izraža, nego naravno vero v eno resnico. Bojniki na nižem stališči pod „Sočo“ od obeh strani so o neovrgljivosti tega stavka skoz in skoz prepričani, zato vedó, da mora biti resnica ali na desni ali na levi, in ravno to jih zadržuje, da ne morejo nasprotniku podati roke v spravo, ampak so

pripravljeni biti se na življenje in smrt. Jaz spoštujem take hrabre bojavnike, naj bodo na desni ali na levi. Živeli! Če tudi padejo, padejo častno, čaka jih vsaj časten pogreb.

Kdor se pa postavlja na stališče dvoličnega „da-ne,“ se povzdiguje nad eno resnico, nad Boga; to je Hegel-ov panteistični evangelij; mi se do tolike višine še nismo mogli povspeti.

Pač pa bi „Soči“ i njenim somišeljnikom povedali, da iz prekoslovnega stavka se neposredno izvaja drug stavek, ki se mu pravi „o izključenem tretjem.“ Hoté ali nehoté bo morala prej ali kasnej tudi „Soča“ izkusiti na sebi moč „izključenega tretjega“; ker nič navadno ljudem bolj ne preseda nego „bevmev-„politika, politika dvoličnega „da-ne“ v eni osebi; na zadnje se zgodi, da jo i desnica i leвица bacne izmej sebe. Tudi „Soča“ bo morala stopiti sè svojega visokega stola nad „vrlimi junaki“ ter pridružiti se Bogu ali hudiču. Da, ljuba Soča, zapomni si dobro: aut-aut!

Politika — brez načel! Haha!

Kaj pa je politika?

Politika je neke vrste delovanje, ki ima za predmet javno življenje državljanov.

Kdo politikuje?

Poklicani in nepoklicani. Politikujejo vladarji, politikujejo njih ministri, politikujejo poslanci in ljudski zastopniki, politikujejo večni študentje, slednjič politikujejo vredniki.

Politiko obsojati v breznačelnost je isto, kar od vseh teh ljudi zahtevati, naj bodo breznačelni, brezpametni, norci.

Politiko ceniti po vspehu in nasledkih! — Se enkrat: kdo politikuje? Našteli smo jih vže. Ti vsi se imenujejo in so ljudje. Človek je pa npravstveno bitje t. j. on se mora v vseh svojih dejanjih, ki jih izvrši kot človek, ravnati po npravstvenih postavah. Politikovanje obstoji tudi iz človeških dejanj. Pridigati politiko vspeha je tedaj isto, kar politiko izvzemati iz obče zavezavnih npravstvenih postav, proglašati jo neodvisno od Boga.

Evangelij političnega vspeha ne pozna v svojem katekizmu laži, kaker brž najdeš norca, ki ti veruje na lastno škodo; ne pozna hinavščine. ako se ti posreči kratkovidne preslepiti; ta evangelij ti dovoljuje krivo prisegati, bližnjega sovražiti; tudi krasti in ropati, da si le močnejši od tvojega nasprotnika; celó vmoriti smeš nedolžnega, ako s tem koristiš narodu!

Sploh po tem evangeliji je dovoljeno vse, kar se more. To je evangelij surove sile, pravo močnejše pesti, isto, kar je znano iz srednjega veka pod imenom „Faustrecht.“

No pa — vgovarjali bodo politiki brez načel in nravi — ločiti moramo pač mej posameznimi politiki kot ljudmi, pa mej „državo“ ali „narodom“ ter mej politiki, vkoliker so zastopniki „narodovi“; politiki kot ljudje so gotovo podložni npravstvenim načelom, drugače je pa z „narodom“, z „državo“, katera kot taka vender

smeta „nekaj več“ kakor posamezniki, ki so le del „naroda.“
Non licet bovi, quod licet Iovi

Kaj pa je narod, kaj država? Abstraktna pojma, ki kot taka sama na sebi nimata nikake objektivnosti. Vsa realnost tega, kar imenujemo „narod“, „država“, je le v pozameznikih, iz katerih abstrahiramo ona dva pojma. v ljudeh, ki govoré isti jezik, ki so združeni v večo skupino z istimi postavami in istim najvišim glavarjem; ako te vzamemo, spuhti „narod“ in „država“ brez sledu. „Država“ in „narod“ ni nič nad ali zunaj državljanov ali isti jezik govorečih ljudi, ampak oboje se v njih in z njimi identifikuje. Kakeršni so pa deli, taka je tudi sestav iz njih; deli so ljudje, katerih vsak je podvržen večno veljavnim, brez razlike zavezavnim zakonom resnice in nravi, istim zakonom nič manj in nič več, podvržen je tudi „narod“, „država“, in bodita še tako velika, ogromna. Istim zakonom potemtakem so podložni tudi „narodni“ zastopniki, „ljudski“ poslanci, kralji in cesarji se vso politiko in njih ministri, istim zakonom pa tudi vredniki se vsemi sotrudniki vred!

Potemtakem kakor imenujemo tistega, ki zmakne svojemu bližnjemu denar ali blago, tatu, in, ako ga pri tem se silo napade, roparja, isto tako je tatvina, roparstvo, ako pošlje n. pr. „narod“ italijanski pod višim vodstvom pijemonteškega kralja dvesto tisoč vojakov, da preženó postavne vladarje s prestolov; nič ne dé, da to stori „narod“ v imenu „zedinjenja“ ali „napredka“, ker teh avktoritet ne pozna božja postava nad seboj. Isto velja o posilnem polaščenji cerkvene države, akoravno g. Suklje proslavlja florentinskega državnika, češ, da je mislil žarno in bistro, ko je svojim rojakom s preroškim glasom smoter njih teženj pridigal: vničenje svetne oblasti papeževe in združenje vsega naroda v eno politično celoto!

Politika vspeha in nasledkov, politika brez načel izključuje iz javnega življenja, iz državnega zakonodajstva, iz mejnarodnih odnošajev Boga in njegovo sveto postavo, — izključuje ga pa tudi iz šole, iz zakona, iz družine, ker na vse to razteza dandanes državna politika svojo oblast.

Ta politika uči spoštovati in občudovati le fizično silo, ocnjuje moč narodov in držav le po številu vojakov in topov. Zatorej zadušuje v državljanih vse idealne težnje, vsak pravni čut, vero v nravstveno krepost in v pravico. Recimo s kratka: ona je smrt javne morale in politiških idealov!

Kaj vgovarjajo proti temu spravljivi Slovenci?

„Nesrečni narod slovenski! Majhen si, vbog si -- in nazadnje te začnejo še lastni sinovi neysmiljeno cepiti! „Stari“ in

„mladi“, „klerikalci“ in „liberalci“ hočejo biti, a ne več „Slovenci.“ Žalostna ti majka, moj narod! Zatorej rojaci, pustimo vender načelnostni boj! Ne cepimo se! Druži naj nas „slovensko“ ime. Kar je odveč, je od slabega. Zložimo se spet v „Slogi“, zedimimo se v „Edinosti“ brez ozira na nesrečna „načela“; potem se spet vsi snidemo v „Narodnem domu“, ki se nam vže zida, okol enega ognjišča bomo kaker ena družina; telovadili bomo pod eno streho, katero nam postavi, „Sokol“; v enem svetišči muz se bomo ogrevali za vse lepo v gledišči, katero bomo v kratkem sezidali — na dolg; obeta se nam, eno politiško društvo za vse (v katerem bodo morali sicer duhovni molčati); nič drugega ne bomo vže več pogrešali, kaker ene osrednje banke (namesti rajne Slovenije), v katero se bodo stekali naši novci in slednjič dobimo še skupnega voditelja — očeta — dr. Vošnjaka! Le z načeli enkrat za vselej — na stran!“

Ljubi prijatelji miru in sprave, vse to govorjenje malo velja, nič ne velja!

Kar vi najmanj od Slovencev zahtevate, je, da bi o načelih, torej o veri, o krščanstvu v politiki, v slovstvu, na odru, v raznih društvih — vsaj molčali.

Toda za večno in časno zveličanje Slovencev je neobhodno potrebno, da svojo vero in načela ne le v srci hranijo in omejujejo na privatni krog domače družine, ampak da jih tudi javno spoznavajo in v dejanje spravljajo!

Jezus Kristus je rekel: „Kdorkoli zataji mene pred ljudmi, zatajil bom tudi jaz njega pred očetom.“¹⁾ To velja tudi za Slovence. Tudi za njih politike in vrednike. Tedaj govoriti se mora o „načelih“ pred ljudmi t. j. javno. Sv. apostelj uči: „Z usti se spoznava za zveličanje.“²⁾ Tega pa se ne more storiti — z molčanjem.

Kaker vidimo, ni to kar meni nič tebi nič, odvisno od vsakatega volje. Kratko nikar. Marveč to je za zveličanje neobhodnega pogoja, ki ga je Bog sam postavil. Ker drugače tudi ni mogel. Ako je sam javno pred svetom govoril, je moral isto tako od ljudi zahtevati, da ga tudi oni javno pred svetom spoznavajo.

Sicer je pa nasproti „načelom“ t. j. nasproti resnici indiferentnemu biti, bistveno slabo ter nikdar in nikoli dovoljeno. Resnica je namreč hrana, življenje duše; kaker prinese telesu indiferentnost nasproti telesni hrani smrt in je tedaj protinaravna, slaba, isto tako vmori indiferentnost nasproti resnici dušo, je protinaravna. Dalje. Resnica je Bog. Bog pa spet ni nasproti človeku meni nič tebi nič, ampak je njegov stvarnik, njegov absoluten gospodar. Kot takeru je človek dolžan priznanje in službo; ta dolžnost ima svojo zavezavnost v končnem bitji člo-

1) Mat. X. 33. — 2) Rim. X. 10.

vekovem, tako, da se je ne more nikaker znebiti. Kdor pa za „načela“, za resnico ne porajta, krati Bogu, kar mu je dolžan.

Ne velja pa tu izgovor, češ, priznaj vsak prava načela, resnico v svoji družini, toda tega ni treba v javnem življenji. Non signori! Ker isti Bog, ki je stvaril človeku srce, mu je dal tudi usta; isti Bog, ki je stvarnik posameznih, zasebnih ljudi, je tudi početnik človeške družbe, ki je potrebna v ohranjenje človeškega rodu, torej početnik tudi države. In ker je ta Bog vse stvaril v svojo čast, mu mora tudi „država,“ tudi „narod“ služiti t. j. priznati ga za pravega Boga, za pravo edino resnico.

No, glejte vender! Državen poslanec, ki je še zjutra s pobožnim srcem k Bogu molil, bo smel vže ob deseti uri s zborniškega odra na vsa usta kričati: Nespametna je molitev, ker ni Boga! Toda psst! — ta vzgled pové preveč! Naši breznačelni politikci hočejo o veri — le molčati. Tedaj bo smel naš poslanec tudi molčati, ko bo njemu in katoličanom Žid v obraz zabrusil: Nespametni ste, nazadnjaki, vaša cerkev, vaše dogme — nezmisel! Ali pa smel bo vrednik, ki je ravnokar spisal sinu pobožno pismice: imej Boga vedno pred očmi, varuj se slabih knjig ko kuge itd., ta vrednik bo torej z istim peresom za svoj list napisal oceno novo izišle knjige n. pr. Tavčarjevih „Zimskih večerov“, ter jo na vso moč gorko priporočal slovenskim mladini (tudi sinu) v berilo, češ, jezik je čist, zlog izvrsten itd., — a molčal bo o brezbožnih načelih, kaker se zamorejo le v Tavčarjevih spisih nahajati! To bo smel, češ — zdaj piše za javnost!

Slednjič, molčalo bi se vže še v javnosti o „načelih“, ako bi ravno dandanes ta javnost „načelno“ tako globoko ne segala v privatno življenje i posameznih ljudi i družin. A žalibog, da ni tako. Vzemimo en sam vzgled n. pr. šolo. Šolsko vprašanje se dandanes določuje javno v državnem in deželnih zborih. Ta javnost nas je osrečila z brezversko šolsko postavo. Kaj to pomeni? Konečni smoter te postave je naše otroke vzgojiti za brezverce. To je vender nad vse privaten včinek javne politike. Tudi naše mladoslovensko slovstvo je javno in vender koliko eminentno privatnega opustošenja provzročilo je na brezštevilnih mladeničih!

Slovence torej, ki bi po tem revnem življenji radi prišli v nebesa, opominamo z besedami sv. pisma: Kaj pomaga človeku, če si pridobi celi svet, na svoji duši pa škodo trpi? In da bi z vašo pomirovavno breznačelnostjo ves Triglav v zlato sprememili, Savo pa v živo srebro, in Slovenijo razširili čez vso zemljo, kaj bi pomagalo vse to? Nazadnje, ko bi tudi res tako daleč imelo priti, bi vender boljše bilo v nebesih govoriti kitajski, kaker v peklu slovenski.

To smo hoteli reči, kar se tiče večnega zveličanja. A skušnija žalibog uči, da je breznačelnost nič manj pogubna tudi časnemu zveličanju ali gmotnemu blagostanju. N. pr. zdrava pamet pravi: ne delaj dolga brez potrebe; ravno tako glasi se drugo

praktično načelo nekje v sv. pismu: ne išči, kar presega tvoje moči — altiora te ne quaesieris. Nekaj takega previsokega za slovenske moči je gotovo „narodno“ gledališče za 300.000 forintov a. v., ker prvič nimajo iger, katerih bi spravljali na oder, drugič nimajo denarja. Praktična posledica iz gorenjega „načela“ bi bila prav kratka, a za mošnje kranjske zveličavna; ker se pa vse tako skrbno izogiblje načelom v javnem življenji, naložili bodo teželi vrhu prejšnjih butar še eno novo, dokler vbogi kmet pod težo duše ne izdihne. Le eno samo mrvico načelnosti bi trebalo, vedeti n. pr. zlato resnico: vsak po svojem stanu, nikogar ne seznanjaj z rečmi ter mu ne zbučaj želje po tem, kar ni zanj — sprevidelo bi se enkrat za vselej, da večina sedanjih naših društev, kaker je „Sokol“, razna ogromna pevska društva, čitavnice skoraj brez izjeme, itd. sè svojimi osnovanimi in neosnovanimi slavnostmi, z neprenehnimi izleti, plesi in pojedinami itd., da vse to je ravno toliko smrtnih rakov na telesu našega vže tako vbožnega, do kosti izpitega ljudstva, ker ponujajo kmetu in roko-delcu le priložnost spoznavati jedi in pijače, ki presezajo zmožnost kmetove mošnje, dajejo priložnost pohajati, bratiti se s potratno gospodo iz mesta, delo zanemarjati in na vse načine denar zapravljati! Večino takih društev je stvarila in vzdržuje — brezračelnost t. j. sprava mej katoličani in liberalci v imenu gole narodnosti!

Kdo je pa prav za prav na Slovenskem cepil in hoče še cepiti?

Ne cepimo se!

Ni treba, da se cepimo, saj smo vže razcepljeni. Vprašajmo le, kdo nas je razcepil. Pred petindvajstimi leti bilo je še slovensko telo, kaker je je Bog stvaril in Božji Sin odrešil. Bil je „Slovenski Narod“, ki je prvi zavihtil v to telo sekiro liberalizma. Stritarjev „Zvon“ vtaknil je v razceplino zagozdo, prišla je „Soča“ ki je sè spretnim manovriranjem liberalcem vedno pomagala iz zadrege itd. Potem ni manjkalo več delavcev, razpoklina se je širila — in danes vidimo pred seboj slovensko telo vže popolnoma razcepljeno na dva dela!

In potem nam očitajo, nam kličejo: kaj cepite! In vender nič drugega ne delamo, kaker tirjamo, kar je nedotakljiva lastnina slovenskega naroda vže tisoč let. In vender drugega ne namerjamo, kaker da branimo staro pravo, da zaganjamo sovražne napade. Mi smo v defenzivi, a vi ste v ofenzivi, vi ste krivični, liberalci! Vi ste siloma zasedli pol njive, a zdaj kričite: mir! mir! Zdaj, ko vam hočemo vzeti, kar ni nikdar vaše bilo.

Mi ne cepimo, ampak hočemo, kar je liberalizem vže razcepil, spet sceliti in ozdraviti.

Liberalizem je, ki cepi, in žuga, ako preplavi Slovenijo, do zadnjega jo razcepiti, vničiti. Liberalizem je vže sam po sebi razcepljiv, ker je laž, in ta je po svojem bistvu mnogotera, kaker je resnica ena in nerazdeljiva. Prokletstvo laži je, da se čedalje razceplja in ruši, dokler ne pride do ničā. do nihilizma. Tako se bo tudi, ako liberalizem razširi svoje gospodstvo po Slovenskem ter se duhov polasti, življenje slovenskega naroda rušilo, ginilo. Z liberalizmom izgubé Slovenci vero, vest, ideale, izgubé ljubezen do širše in ožiše domovine, do jezika. Liberalizem je smrt narodov.

Slovenci, ako hočejo ostati en narod, ako si hočejo res stvariti zgodovino, morajo si postaviti podlago, in sicer pozitivno. Te podlage liberalizem ne more dati, ker je vže po svojem bistvu negativen, skeptičen, on ne družī, ampak razdružuje, razceplja, vničuje. Pozitivno neomajljivo podlago more Slovincem dati le krščanstvo, ki je v katoliški cerkvi po principu in po smotru eno in nerazdeljivo. Če je sploh za kak narod, da se ohrani kot enoten, potrebno odločno postaviti se na stališče katoliške vere, je to gotovo neobhodno potrebno za Slovence; saj političnega združenja vže tako nikdar ne bomo dosegli; ako nas ne bo tedaj skupna vez ene resnice, ene vere družila, znamo prej ali kasnej kot narod izginiti iz zgodovine.

Zatorej pa, ne le da ne bomo z našimi politiki „brez načel,“ s politiki „vspeha“ obžalovali sedanjega načelnega razpora mej „starimi“ in „mladimi“, ampak rekli bomo: Srečni Slovenci, da ste se začeli ločiti in odcepljati od liberalcev! Le odcepite se popolnoma, da liberalni hloh odpade od slovenskega drevesa; naj se posuši, potem vrzite ga v ogenj!

Na našo zastavo pa zapišimo na prvem mestu: „načelo!“ To je isto kar: vera. Versko načelo bodi nam ne le sveto, nedotakljivo, ampak tudi vodilna zvezda v vseh javnih podjetjih. Pod „načelom“ borimo se za narod in njegove svete pravice.

Kdor pa hoče Slovence kakršnikoli javno zastopati, klanjati se mora „načelu“. Breznačelnih zastopnikov ne volimo. In ker ni prave načelnosti kaker v krščanstvu, ne bodi odslej naš poslanec nego pravi katoličan, ki je pripravljen ne deloma, ne izjemoma izpovedati krščansko načelo, ampak celoma, vselej in povsod. Mi potrebujemo celih mož, celih značajev, ne polovičnih. Za časa volitev podeljuje naj mandate ne „narodni“ centralni odbor, ampak „katoliški“. „Načelo,“ krščansko načelo, nevstrašno povzdigneno nad vse drugo, edino to rešiti more Avstrijo in ž njo Slovenijo.

Od brezobzirne načelne odločnosti se nimamo ničesar bati, pač pa gotovo pričakovati konečno zmago. Nič ne dé, ako je odločnih mož število s početka pičlo. Le vstrajati treba. Krepost vstrajnosti pa podeljuje svojim boriteljem resnica sama, ki jih

ne le v boji razsvitljuje, ampak tudi ogreva, vnema. Strašna je in nepremagljiva sovražnim silam moč načelne doslednosti; pod nje vdarci mora liberalna laž konečno obležati.

Od krščanskega „načela“ ne odjenjamo vam niti za las!

V vzgled, v spodbudo bodejo nam katoliški Irci, ki so, akoravno vže stoletja tako krivično tlačeni, vendar do konca zvesti ostali načelom vere in pravice, v strogi pokornosti pod rimskim papežem. Mogočna Anglija ni jih še končala in jih ne bo!

Končala ne bo tudi nas nobena sila!

Dr. Mahnič.

Platonov dijalog „Phaedo“.

Njegovi dokazi za nevmrljivost človeške duše gledé na sedanje modroslovne dokaze.

Tako smo dospeli do sklepa: ker je duša tako podobna in sorodna nespremenljivemu, nerazrušljivemu, sledi iz tega z veliko verjetnostjo, če ne z gotovostjo, da je tudi sama nespremenljiva, nerazrušljiva, torej nevmrljoča. In ob konci ima še malo, prav neznatno opazko, ki se pa meni zdi kaj duhovita, rekoč: Še telo, če ga maziliš in začiniš, ohrani se dolgo časa, (mi, ki smo se učili o mumijah egiptskih, rečemo lahko: ohranijo se tisočletja), koliko bolj se mora torej ohraniti duša, plemenitejši del človeškega bitja?

Do tu Sokrat. Pač krasen, duhovit dokaz! Samo en nedostatek ima, da je premalo določen, premalo trden. Iz podobnosti duše z idejami sklepa na nevmrljivost: dandanes bi ga takoj zavrgli nasprotniki tega nauka. In vendar se popolnem vjema z našimi bogoslovskimi dokazi, le da so ti — določniši. Saj tudi mi jednako trdimo, da ima duša dvojno življenje: eno kot bitje, tesno združeno s telesom, drugo, kader ne rabi telesnih močij in čutov, temveč se povzdigne nad telo, kader namreč: misli. Bitje, ki misli, ki stvarja pojme, pojme združuje v sodbje, iz sodeb izvaja sklepe, bitje torej, ki deluje tako mnogovrstno in bujno in krepko, pa brez tvarine, mora eksistovati in mora biti netvarinsko. (Mi pravimo torej: mora biti netvarinsko, ne: je podobno netv.) — in sicer je to netvarinsko bitje enovito, simplex, nesostavljeno, ker je vse njegovo delovanje enojno. — Mi

se torej sklicujemo na delovanje duše, katero je enojno, kar nas uči vsakdanja skušnja: kako bi bil n. pr. mogel Platon napraviti ta III. dokaz, da ne bi imel duha, ki je vse te različne misli in nagibe združil v jedno celoto, v en — sklep?! Ko pa imamo enkrat to resnico, da je duša netvarinsko bitje, in sicer enovito, nesostavljeno, imamo do dokaza, da je nevmrjoča. Le še en sam korak, namreč: ker je nesostavljena ne more razpasti, kajti niti najmanjši atom se ne zgubi v stvarstvu, koliko manj tako zmožno bitje.

Tretji dokaz torej ima tudi za nas še veljavo, akopram ga popolnem takega ne moremo sprejeti. Opozoriti pa moram na to, da se tudi v tem dokazu jasno kaže Platonovo mnenje, da je duša nesrečna, dokler je v telesu, in da sploh resnice ne more spoznati. Tako daleč mi ne gremo, kajti tudi v tem življenji, v tem revnem telesu¹ more spoznati duša resnico, sicer bi ne bilo niti vere.

S 30. poglavjem, in nekoliko vže z 29. jame nam Platon razlagati svojo eshatologijo, če smem tako zvati njegove nazore ob vsodi duš po smrti. Iz vsega pripovedovanja njegovega, ki je tukaj kaj obširno, vidi se, da je veliki modrijan o tej vsodi do dobra prepričan. Pa tu se nam ne kaže več kot suhoparnega filozofa, marveč kot strogega sodnika z bičem satire v roci. Kako udriha po materijalistih, kako vsodo jim napoveduje v bodočem življenji! V resnici, ta odstavek je vreden, da bi ga vsaki materijalist dobro premislil, vtisnil si ga v spomin.

Platon trdi nastopno: Le duša, ki se čista (*καθαρά*) loči od telesa, torej duša filozofa, ki je v življenji zaničeval telo, pride v lep, silno prijeten kraj, ki je kaker ona, nevidljiv. Duše pa, ki se je s telesom bila sprijaznila, vživajoč vse mogoče slasti, prime se po smrti nekaj telesnega, prstenegega, težkega, ki se je trdo drži, in vsled česar se vlačí okrog gomil, kjer se časih po noči vidijo take prikazni. Slednjič pa se mora zopet združiti s telesom in sicer ne z lastnim, marveč s katerimkoli. In sedaj napoveduje kazni: požrešneži (*γαστριμαργία*), nevsmiljenci in zaničevavci filozofije pridejo v oslovska telesa (*εἰς τὰ τῶν ὄνων γένη*); krivičniki, tirani in lakomniki pa pridejo v volkove, skobce in sokole in tem v krvoločnosti sorodne živali. Še najboljšo vsodo mej takimi imajo oni, ki so bili sicer dobri in pošteni, pa niso bili filozofski izobraženi: taki pridejo v dobre, krotke živalce, kaker buče, mravlje in ôse, ali pa celó v človeška telesa, ter postanejo prav dobri ljudje iz njih.

Le filozofi postanejo po smrti kaker bogovi (*εἰς θεῶν γένος ἀπίοντες*); zato pa popusté tisti, ki v resnici skrbé za dušo, vse ter se posveté filozofiji. In tu (XXXIII. cap.) sledí krasen slavospev na filozofijo: ona reši vbogo dušo spon telesa, iz katerega gleda kaker izza ograje. Kaker je pa nesrečna duša, ki je v oblasti svojega telesa, tako je srečna duša, ki se bavi

s filozofijo, ker ta jo ohrani — čisto. In ni se jej treba bati, da opravlja delo Penelopino, temveč prejela bo v onem življenji krasno plačilo.

Tak nekako je torej Platonov nauk o poslednjih rečeh človeških! Malo drugačen, kaj ne, kaker naš, krščanski. Kdo doseže večno srečo, torej svoj pravi namen, po modrijanovih načelih? Jediní filozof; vsi drugi, tudi pošteni ljudje, če niso filozofi, ne morejo doseči te sreče! Isto uči buddhizem, sistem „munianza“ in „vedanta“, „sankhya“ in „joga“, sploh vse indijske šole: le modrijan doseže popolno rešitev. Res, žalostni nauki, le za izvoljence vstvarjeni! Kaj čuda, da je človeštvo tako hrepenelo po Odrešeniku! Iz tega ust so se še le zaslislale besede: Blagor vbogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo!

Ne veda, katero si morejo pridobiti le izvoljenci, temveč sveto življenje, katero obstoji v ljubezni do Boga in do bližnjega, in katero je mogoče doseči vsakemu, to je središče krščanske vere. — Kdo ne vidi ogromne razlike mej poganskimi nauki in krščanskimi? Zgodovina filozofije je velikansk dokaz za resnico, da je krščanstvo od Boga. Ako pa brezumni filozofi navzlic tej jasnej resnici ostanejo trdovratni in zametujejo krščansko vero, edino pravo filozofijo, kažejo le s tem, da vera nima sedeža v razumu, temveč v volji.

Stvari, katere zvemo v naslednjih poglavjih, so kaj zanimive. Mej učenci Sokratovimi poznamo namreč sedaj dva skeptika, prvi Simija, drugi Kebes. Dosedanji dokazi jima niso dovolj in tudi ne moreta še trdno verjeti. Zatorej napravita Sokratu vsak svoj vgovor (objekcijo). V Simiji imamo zastopnika materialistov, pa ne le tadanjih, marveč tudi novodobnih, ker razvija čisto jednake misli, tako da se ti modrijani Büchner et cons. zelo motijo, ako menijo, da so originalni. Z njihovo blodnjo je imel vže stari Sokrat opraviti, in ta jo je z lahka — zavrgel. Nič novega ni pod solncem! Da, človeka bi se skoro lotila skušnjava, misliti si, ko bi bilo ime: „Simija,“ latinsko, da je to nomen — omen, pa če tudi nè, srečen slučaj je to, da sedanji Simijevci nosijo na čelu, na jeziku, v življenji, povsod žival, ki se ji latinski pravi: simia. Naš Simija torej vgovarja sledeče: Pri citrah imamo harmonijo glasov le tako dolgo, dokler so strune dobre; če pa kdo strune potrga, zgubi se tudi harmonija, akopram je nevidna, torej po tvojem: netvarinska, strune in citre pa ostanejo. Kaj ko bi bila tudi z dušo taka? Kaj ko bi bila tudi duša neka *ψῆσις*, zmes telesnih močij, nekaka harmonija telesnih sil? (Büchner bi le moderne besede rabil, sicer pa isto trdil: „Produkt organischer Kräfte.“)

Takoj za tem vgovorom sledi vgovor Kebetov, kateri je pa mnogo ponižniši. Ker Sokrat odgovarja najprej na vgovor Simijev, pustimo tudi mi Kebeta za toliko časa pri miru, saj se mu vže

tako vidi, da je le sè strahom prinesel objekcijo na dan, in še to potem, ko je mislil (če prav sodim njegovo dušno stanje), da je tovariš s svojim vgovorom Sokrata spravil v zadrego, in tako ravnaje se po pregovoru: Kuj železo, dokler je razbeljeno! pritisnil je še on s pomislekom. Sokrat posluša mirno oba. Ne tako drugi učenci. Njim je resnica, da je duša nevmrljiva, srčna zadeva, daje jim tolažbo in mir, zato so po teh vgovorih zbegani, nekaj, boječ se, da bi bili dosedanje dokaze preslabo presojevali (*μη οὐδενὸς ἀξιοί εἰμεν κριταί*), in drugič, da bi stvar ne postala neverjetna (*μη τὰ πράγματα ἄπιστα ἦ*). Kako plemeniti značaji se nam kažejo ti mladeniči, navdušeni za vedo, pa ne prazno, marveč ono, ki kaže človeku, kaj je njegov namen in konec! Kako pa je v naših časih vse drugače: učeči se mladini duša nikaker ni srčna zadeva, marveč prečesto — deveta briga, da celo — neumnost, in trditev, da je duša — mračnjaštvo! Sokrat pa učence lepo posvari, ter jim dá prelep nauk, naj ne verujejo prehitro vsakemu, naj ne bodo „*ἄνευ τέχνης περὶ τὰνθρώπεια*,“ da ne postanejo misantrópi. Zlasti pa je svari pred sofistí, katerih vsa učenost obstoji v *ἀντιλογικοῖς λόγοις*, v nasprotjih, v slepilkah. In dandanes je takih sofistov toliko! Za dognano resnico na prirodoslovnem polji se prodaja tolikrat le mnenje, navadno z zvižáčo vtemeljeno, in svet verjame tem sleparjem in — zapušča vero! Kako čisto drugače ravna Sokrat! Sam pravi, da mu ni za to, da bi druge pridobival za svoje mnenje, kaker delajo navadno učenjaki, marveč mu je le za čisto resnico, in posebno še sedaj pred smrtjo, ko od te resnice zavisi vsa njegova bodoča vsoda. To 40. pogl. ima tako lepe misli, da zazluži, da bi je mladi akademiki prav pridno čitali in si dobro v spomin vtisnili, kajti današnji učenjaki so drugih nazorov ko Sokrat, in od tod — toliko zmot, toliko napadov na večno resnico!

Stari filozof pripelje mladega Simija do spoznanja, da se je v svoji trditvi prenagril, po trojni poti.

Ko mu Simija pritrđi, da pripozna stavek: *μάθησις ἀνάμνησις*, torej preeksistenco duše, razloži mu Sokrat, kako protislovje izvira iz njegovega vgovora, rekoč: Predno imamo harmonijo, moramo imeti strune, liro, glasove; torej predno imamo dušo, moramo imeti telesne sile, in vender pripoznaš, da je duša prej bila nego telo. Torej moraš spametovati se.

Druga pot (cap. 42) je zeló temna in težko umljiva, zato omenimo le rezultat. Simija je prepričan, da so nekatere duše dobre, druge slabe. Sokrat pa ga dovede tako daleč, da mora priti do sklepa, prvi trditvi nasprotnega: vse duše so jednako dobre. Torej a b s u r d n o.

Tretjič pa mu podá direkten dokaz, da duša ne more biti harmonija, in ta velja še tudi danes ter je jeden izmej najkrepkejših.

Duša se strastem lahko vstavlja, n. pr. mi se lahko zdržimo, če smo žejni, da ne pijemo; ako bi bila duša harmonija, ne bi bilo kaj takega mogoče, ker telesne moči ne morejo delovati zoper same sebe! Celó iz Homerja navaja vzgled. V 22. sp. 17. vrsti Odiseje pravi pesnik o Odiseji:

*στῆθος δὲ πλῆξας καρδίην ἠνίπαπε μύθῳ
τέτλαθι δὴ, καρδίη, καὶ κόντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.*

(Krepko na prsi si vdari in srcu tako beseduje:

Strpi še malo, srcé: še huje si tudi prestalo.)

S temi besedami pesnik jasno pripoznava prostost človeške volje: nasprotno, čutom in srcu vpirajoče se, hoteti, kaj takega pač ne zmore tvarina!

Jasnosti seveda tudi pri tem dokazu nedostaje, v tem smislu namreč, da iz te proste volje sklepa Sokrat na nevmrljivost. Nam dokazuje ta pojav v dušnem življenji, da, poželi vši kako stvar, storimo odlok ali sklep, vstreci tej želji ali pa ne, samo to, da mora duša biti netvarinsko bitje. Kajti ko bi bilo bitje, ki hoče, tvarinsko, ne bi mogli možgani, kot središče živčenja, česa hoteti, kar ne bi hotelo živčenje v drobji, i. t. d. in še manj bi mogli možgani sami sebi nasprotovati, n. pr. ob jednom hoteti, da se žeja vgasí in h krati ne hoteti. Z jedno besedo: Proti tvarini more delovati le neko samostojno, netvarinsko bitje. Seveda je prehod potem lehak: to bitje je enovita substancija, ki se ne more vničiti, je — nevmrljiva.

Vgovora samega Simijevega in ž njim naših materijalistov seveda ne zavračamo s Sokratom, ker nimata prva dva odgovora za nas nobene veljave, marveč mi se sklicujemo nasproti Büchnerju et con., trdečim, da je duša „ein einheitliches Zusammenwirken der materiellen Kräfte des Leibes“, na ta faktum, da, kaker gorkota še ni bila nikoli solnce, tako tudi mišljenje, čutenje i. t. d. ki se nahaja v duši ali na duši, ne more bili duša sama. V nasprotnem slučaju bi se mi, kader bi se spremenilo naše čutenje, n. pr. v žalosti ali veselji, ne mogli zavedati enojnosti, marveč morali bi biti čisto drugi, in tako skoro vsaki trenotek drugačni; in vender vemo, da smo vedno isti, če se čustva menjajo!

Kaker je bil važen vgovor Simijev in jako poučen, tako neznamen je Kebetov in zato Sokrat nanj niti ne odgovarja. Vender naj ga pa navedem v razvedrilo. Kebet torej razloži, kaj da mu dela preglavico, tako-le: Da je duša bila vže pred rojstvom, o tem ne dvomim. Toda kaj pa se zgodi po smrti? Ti, modri Sokrat, trdiš, da je duša mnogo trpežniša (*πολοχρανιώτερος*) od telesa, in da še celo to, če se mazili, ostane nepokvarjeno dolgo časa. Ali ni mogoče kaj takega, kaker pri starem tkalcu, ki vmrje, in telo razpade, obleka pa vender ostane cela? Ti seveda bi trdil, da mora duša še mnogo bolj se ohraniti, ker

je trpežniša od obleke. Toda treba je pomisliti, da je tkalec imel mnogo oblek. in le zadnja ga je „preživela.“ Tako tudi duša pride v mnogo teles na svojem potovanji, in mnogo jih porabi (*κατατρίβει*), pri zadnjem se ji pa vender le lahko zgodi, kaker staremu tkalcu, da se vniči, telo pa, ker je še novo, se ohrani. Pač si je revež Kebes mislil, da je Bog vedi kaj povedal in Sokrata vznemiril. Toda sivi mojster ga milovavno pogleda (to sicer ne stoji v tekstu, pa meni se prav verjetno dozdeva!) ter pravi: Iz tvojih besedi se ti vidi, ljubček, da nisi še mnogo študiral filozofije, kajti inace bi bil bolj skromen. Glej, jaz sem osivel v preiskovanji vseh dosedanjih modroslovskih stavov, pa nisem našel resnice, tako da sem slednjič vsled lastnega premišljevanja prišel do tega, da je en sam stavek popolnem resničen, kateremu ni moči ničesar očitati, in ta je:

„τὸ καλὸν τὰ καλὰ καλὰ“,

kaka stvar je zato lepa, ker je deležna ideje lepega. (Tu jame razbijati 5. dokaz) Jedna stvar pa ne more biti nikoli o b j e d n e m deležna dveh nasprotnih idej. Isti človek ne more biti hkrati majhen in velik. Led ne more nikoli prevzeti gorkote, in ogenj se ne strinja z ledom. Da, še več, tudi stvari, ki niso nasprotni, pa so deležne nasprotnih idej, ne morejo prevzeti tej ideji nasprotnih lastnosti.

Kako Platon to misli, pové nam takoj nastopen vzgled. Števila so dvojna, soda in liha. Soda števila: 2, 4, 6 . . . so zato soda, ker so deležna ideje sodosti, liha, ker so deležna ideje lihosti. Te dve ideji: sodost in lihost, ste si nasprotni. Števili 2 in 3 si pa niste nasprotni, pa vender ne more 2 biti nikoli tri, uprav zato, ker ste števili deležni nasprotnih idej. Platon hoče s tem reči, da si nista nasprotna le dva skupna pojma, temveč tudi stvari, ki so pod tema pojmomoma, ne morejo se strinjati ali zamenjati lastnosti svojih. Po tem pravilu se ravnajoč, ne odgovarja Sokrat na vprašanje: Cegavo telo je gorko? sê skupnim pojmom: rekoč: v katerem je gorkota, marveč vzame pojem, ki je pod skupnim pojmom „gorkota,“ namreč: ogenj, in reče: Ono telo je gorko, v katerem je ogenj.

In prav tako na vprašanje: katero telo, v katerem je kaj, bode živo? ne odgovori: v katerem je življenje, marveč: v katerem je duša. Duša namreč je deležna ideje življenja, torej se lahko postavi za viši pojem niži. Ideji življenja je pa nasprotna ideja smrti, torej je ta ideja nasprotna tudi ožemu pojmu: duši; ker pa jedna stvar, po gore navedenem pravilu, ne more deležna biti hkrati dveh nasprotnih idej, torej tudi duša smrti ne more vá-se vsprejeti, torej: duša je n e s m r t n a. Kaker sem pa vže v začetku omenil, Platonu ni dosti, da dokaže, da je duša *ἀθάνατος*, marveč potreba je, da se vidi

tudi, da je „ἀνώλεθρος“ t. j. nerazrušljiva. Misli si pač tako, da substancija ne ostane le v obče, ampak da se tudi prav nič ne spremeni. Ta točka se mu pa ni posebno posrečila, kajti sam pripoznava, da bi se dalo vgovarjati sledeče: kaker negorko (τὸ ἄθρονον) ni neminljivo, marveč na njegovo mesto stopi gorko, tako se tudi življenje mora vmakniti smrti. Toda tu se sklicuje na prepričanje ljudi, ki vsi verujejo, da duša ne mine.

Kaker smo videli, se temu dokazu duhovitosti ne more odrekati. Za nas pa ima zdaj le zgodovinsko vrednost, ker kaj podobnega pri naših dokazih nisem mogel najti.

Šesti dokaz nahajamo tukaj v naslednjem poglavji (cap. 57), izražen je v jednom samem stavku in vendar je kaj imeniten, ker ima tudi še danes polno veljavo. Sokrat opomina, da je treba za dušo v tem življenji skrbeti, kajti kdor bi jo zanemarjal, kesal bi se v onem življenji. Potem pa nadaljuje: εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντός ἀπαλλαγὴ, ἔρμαιο ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι τοῦ τε σώματος ἀμ' ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας μετὰ τῆς ψυχῆς. Ako bi bila namreč smrt ločitev od vsega, bili bi hudobneži na dobičeku, ker bi s smrtjo se opróstili telesa, duše in hudobije svoje. (Phaed. 107)

Jednako dokazujemo tudi mi nevmrljivost duše iz n r a v n e g a r e d a. le da imamo mi dve točki, od katerih je Platon navel le drugo. Prva je ta, da mi spoznamo razloček mej dobrim in hudim, vendar pa, delajoči dobro ali hudo, ne najdemo še plačila v tem življenji, torej mora biti še drugo.

Druga točka je kaker pri Platonu: brez nevmrljivosti ne moremo si razlagati vsode človeške v tem življenji, ko vidimo, da se hudobnežem često dobro godí, mej tem ko dobri trpé nesrečo.

Tako smo dospeli do zadnjega dokaza, katerega sicer nekateri ne jemljó v poštev, (tako n. pr. Stöckl o. c. ga nima omenjenega) ki se pa meni vendar ne zdi prazen. Vže prej se je Platon skliceval sem ter tja na vero ljudi; tako, predno kaj prične dokazovati, omeni (cap. XV) narodne pravljice, (παλαιός ἐστι λόγος . . .) da živé duše vmrlih v Hadu. Tako smo pri 5. dokazu omenili nekaj jednekega in v 57. pogl. pa Sokrat na široko razklada svoje nazore o onem svetu. To pripovedovanje ni prav nič drugega nego izmišljena pravljica v pojasnilo resnice, da je duša nevmrljiva, ter zove se tehniški: mythus philosophicus. Ker bi bilo popolnem neplodno, spuščati se v podrobnosti v tej stvari, opominim naj le toliko, da po Sokratovih, torej Platonovih, mislih pridejo duše filozofov v silno prijetne kraje, ki ležé nad zemljo: da tam ni bolezni, nobene neprijetnosti, in občujejo z bogovi. Duše hudobnih in pa ljudij, ki so bili pošteni sicer, pa imeli le navadne, meščanske čednosti (Bürgertugenden), pripelje demon v Had, kjer se čistijo. To poslednje je vže iz narodnega bajeslovja, kaker sploh znano.

Jednako tudi mi kažemo na prepričanje človeškega rodu gledé nevmrljivosti. Ne le omikani narodi, kaker Egipčani, Kitajci, Perzi, Asirci, Hebrejci, Grki, Rimci, Slovani, marveč tudi neomikani: Polinežani, Papuvanci in Avstrialci, vsi, katere so dosedaj vže preiskovali, vsi pričajo s svojimi pogrebniimi in mrtvaškimi obredi, da verujejo na nevmrljivost duše.

Tu bi bilo na mestu završiti naše preiskovanje. Vender imajo zadnje vrstice „Phaedona“ še toliko mičnega v sebi, da bi vtegnilo kaj koristiti, ako jih le površno pregledamo. Pripoveduje se smrt Sokratova. Tu vidimo, kako je nauk svoj v dejanji izvrševal; reči moramo, da mojsterski, kajti vmrl je junaški. Ko se okôplje, prinese mu služabnik otrov, kojega je moral izpiti. Sokrat se ne trese, temveč prav mirno govori o svojih najljubših predmetih: kako je namreč nespametno, kar delajo mnogi, da v zadnjih trenutkih hočejo povžiti vse slasti življenja; potem še prosi bogove, da bi bila preselitev srečna. In tu nadaljuje pisatelj: „In pri teh besedah je izpil v jednom dušku, lahko in hitro. Do tedaj je večina izmejn naša mogla vzdržavati se solz; ko pa smo videli, kako je pil in izpil, potem pa ne več, in meni samemu (tako pripoveduje Phaeton pozneje prijatelju) so tekle solze v potokih, da sem si moral zakriti obraz in jokati nad seboj; kajti nisem objokoval njega, marveč svojo vsodo, da sem izgubil takega prijatelja.“ Še hujše so jokali drugi. Sokrat pa jih opomina, naj bodo vender mirni, kajti vedno je še slišal, da je treba v miru vmreti. Na to je nekaj časa hodil po sobi, vlegel se na hrbet ter pričakoval smrti. In trdél je vedno bolj in udje so mu postajali od nog začensí vedno bolj neobčutljivi. Vže je bilo vse mrzlo do spodnjega života, tu se odgrne (kajti bil se je zagrnil) in reče, kar so bile njegove poslednje besede: „O Kriton, dolžni smo Asklepiju petelina, dajte ga in ne pozabite.“ — In nič več ni govoril, temveč čez malo časa se je zganil, služabnik ga je odkril, in oči so mu bile steklene. Ko je Kriton to videl, zatisnil mu je usta in oči.

D.

Svetnik roda slovanskega — in slovanski brezverci.

Sveti Ivan Nepomuk ni izmišljotina.

Kaker pričajo letopisi, katere navedemo pri kasnejih trditvah, je res mej letom 1358. in 1420. živel mož nazivan Ivan Nepomuk. Ime svojega rodnega kraja imenuje sam. Na neko listino 20. nov. 1372 zapisal je kot notar nadškofijske pisarne

praške: „Iohannes natus olim Wolffini de Pomuk.“ Pomuky klical se je cistercijaški samostan. Poleg tega samostana je zraslo selo, kateremu so rekli Nepomuky ali Pomuky. Sv. Ivan bil je rojen v Nepomukih, a vzgojen je bil v samostanu pomuškem, tako da se ga lahko imenuje Nepomuškega ali Pomuškega. Celó rojstno hišo je ustno sporočilo v spominu ohranilo. Leta 1643 so jo spremenili v cerkev. Od 1. jan. 1373 do leta 1380 bil je Ivan vsled cesarjeve volje in oblasti javen notar v nadšk. pisarni. Leta 1380 je bil tajnik nadškofa Ivana jenštejskega in v istem letu župnik pri sv. Galu, 1387 kanonik pri sv. Egidiji, a ostal je še vedno župnik šangalski, 1389 je bil kanonik kapitelna višegradskega in ob enem nadškofov generalni vikar. Leta 1390 26. avg. zamenjal je župnijo svojo šangalsko z arhidijakonom žatečkim in je vstopil tako v stolni kapitel praški. Anton Frind *) dokazuje iz več vradnih dokumentov, ki počno z letom 1393 in iz 13 sporočil letopisnih pred letom 1440 zabilježenih, da je bil Ivan Nepomuk vtopljen leta 1393 in sicer 20. marca; kajti leta 1396 je bila vstanovljena obletnica za Pomuka, ki se ima opravljati 20. marca (13. Kal. apr.) Isto tako podaja Ordo commendarum iz leta 1416 kot aniverzarij Ivana Nepomuka „quem rex Wenceslavs jussit submergere“ — 20. dan marca. Pokopan je bil Ivan Nep. v praški stolnici pred oltarjem sv. Klementa. Njegov grob so vže leta 1416 ogradili. In Ordo commendarum (spomin vmrlih) istega leta vkaže, da se ima aniverzarij Ivana Nep. opraviti pred istim oltarjem. Da je res pred oltarjem sv. Klementa v glavni cerkvi zemlje česke, v cerkvi sv. Vida na Hradčanih v Pragi pokopan Ivan Nepomuk, priča nebroj českih in tujih starih letopisov, priča narodno sporočilo českega ljudstva.

* * *

Cerkev je dobro vedela, katero osebo je kanonizovala kanonizujoč Ivana Nepomuka.

Najstarejše listine podajajo 1393 kot smrtno leto Ivana Nep. Najstarejša vira sta: životopis, katerega je spisal nadškof Ivana Nep. Ivan z Jenštejna, in ravno tega nadškofa pritožba do papeža radi silovitega ravnanja Venceslavovega z duhovstvom in posebno z Ivanom Nepomukom. To pritožbo je bil spisal nadškof pobegši iz Prage v Rim leta 1393. Še le v XVI. veku se začinja govoriti, da je vmrl Ivan Nep. leta 1383. Letopisec Hajek (1541), ne vedoč si razlagati različnih smrtnih letnic pri jednem Ivanu Nep. ali Pomuku, vstvaril si je še jednega Ivana in argumentoval: prvi Ivan, imenovan Pomucky, bil je vtopljen leta 1383 radi spovedne zamolčljivosti, a drugi Ivan, nazvan Nepomucky, je bil vtopljen 1393, ker je potrdil proti kraljevi volji

*) Anton Frind. „Der heil Nep.“ Prag 1879.

opata kladrubskega Vojteha. Ta delitev jednega Ivana v dva, ne da bi imela najmanjše zgodovinske podlage, obveljala je mej zgodovinarji in imela tudi vpliv na samo kanonizacijo. V buli kanonizacije se namreč glasi: Proglasitev v svetnika se nanaša na Ivana vtopljenega leta 1383 radi spovedne zamolčljivosti, a nikaker na drugega Ivana vmorjenega 1393.

Tega pogreška gledé smrtne letnice se cerkveni narodni (!) nasprotniki poslužujejo kaj slastno kot smrtnega orožja proti cerkvi umujoč: Faktum je, da je bil Ivan Nep. mučen bajé radi zamolčljivosti spovedne leta 1393, cerkev sama pa pravi, da noče tega Ivana proglasiti za svetnika, a dokazano je tudi, da drugega Ivana, ki bi bil vmrl leta 1383 radi zamolčljivosti ni bilo, ergo — cerkev ne vé, katerega je kanonizovala, cerkev je kanonizovala — fikcijo. Tako nasprotniki svesti si zmage.*)

Zgodovinsko je gotovo, da je oseba Ivana Nepomuka res bivala. Ako kdo vkljebu tolikim zgodovinskim dokazom in poročilom vender-le njegovo zgodovinsko bivanje zanikuje, mora več kakor dve tretjini svetne zgodovine smatrati za negotovost ali celo laž.

Preostaja nam torej v novi nasprotniški trditvi pobiti, da nista bivala dva Ivana istega imena v prilično istem času, ampak le jeden, drugič, da je jeden jedini in isti Ivan Nep. res ali mučen radi spovedne molčljivosti in sicer o priliki, ko je bil potrdil novega opata kladrubskega.

Kralj Venceslav, kaker spričuje sam Palacky,**) je bil strastem in razkošju vdan človek. Zvestobe zakonske ni poznal. Soproga mu je to očitala. Kralj je hotel očitanja z očitani odbiti. Torej je silil spovednika kraljičinega, da bi mu izdal spovedno tajnost. Spovednik pa je bil Ivan Nepomuk. Ivan se je bogoskrunski tirjati vstavljaj. Kralj se je nanj razljutil. Vender je za tedaj pogoltnil srd, ker iz raznih razumljivih ozirov ni hotel, da bi se spoznal jasno pravi vzrok njegovega maščevanja. Čakal je prve prilike, da bi s to priliko zakril pravi srčen vzrok svoje jeze.

Prilika je prišla. Kralj je imel na dvoru več titularnih škofov. Vsaj jednemu teh je hotel omisliti škofijo. To škofijo je namerjavaj vstanoviti v jugozapadnih Čehih, na mestu in v okrožji kladrubskega samostana. Čakal je le smrti starega opata Racka.

Racek je vmrl, a nemudoma je generalni vikar nadškofov Ivan Nep. v imenu nadškofovem potrdil novega opata Olena. in sicer proti volji kraljevi. Kralja je to dejanje razjarilo, a vže

*) P. Bauer Stim. a. M. L. str. 131. pravi: In den zahlreichen noch vorhandenen öffentlichen Acten zwischen 1358 bis 142, in den noch vorhandenen geistlichen Amtsbüchern jener Zeit ist immer nur von einem Johannes von Nep. die Rede und ein Canonicus dieses Namens findet sich darin nur von 1390 bis 1393.

**) Dej. nar. čes. d. II, č. 2. kn. čl. 1.

popred je bil na nadškofa in njegovo bližino razvnet, ker je nadškof nekatere iz njegovega brezverskega in razuzdanega obližja izobčil iz cerkve. Venceslav dá vjeti nadškofa, vikarija Ivana Nep., oficijala Puchnika, kanonika Venceslava, hofmajstra Nepra z Roupova. Nadškof je kmalu pobegnil v Rim in tam spisal zgorej omenjeno pritožbo do papeža proti kralju. Druge pa je kralj dal mučiti. Puchnika, Venceslava in Nepra je izpustil, ko so mu pod prisego obljubili, da bodo o njegovem trinoštvu molčali.

Le Ivana Nepomuka ni izpustil, niti ni čitati, da bi njemu bil ponudil prostost s pogojem prisege, da bode o vsem molčal, ampak — kaker pravi nadškof v svoji pritožbi — „zavezali so mu na hrbtu roke, zagozdili so mu usta, privezali so mu kaker kolo noge h glavi in sunili ga s praškega mosta o tretji nočni uri ter ga vtopili.“ In sam Palacký pravi; „Jen generální vikář Jan z Nepomuka, na kteréhož král i z jiných příčin byl zoláště zanevřel, vystál celé to mučení, při kterémž, jak se pravi král sám účastnil se díla katova, nemoha pomstvu nasytiti se. Konečně kněze, již polomrtvého dal svazati, na Pražský most nésti a tam nvrhnouti do Vltavy. To stalo se ve čtvrtek dne 20. brezna 1393 večer o deváté hodině.“

Torej sam Palacký pravi, da je bil kralj posebno iz „z jiných příčin“ t. j. drugih vzrokov hud na Ivana Nepomuka, tako da se je celo sam vdeležil trapenja Ivana Nep. Ti „drugi vzroki“ pa je in mora biti posebno, ker ni hotel izdati spovedne tajnosti. Iz teh zgodovinskih resnic je razvidno, da je Ivan Pomucky, ki je bil vtopljen radi spovedne molčljivosti, kaker se je tedaj menilo, leta 1383. in Ivan, ki je bil vtopljen leta 1393, ker je bil proti volji kraljevi potrdil novega opata kladrubskega — eden isti Ivan Nepomuk ali Pomuk, ki je bil vtopljen leta 1393 pod pretvezo, češ, da je proti volji kraljevi potrdil novega opata kladrubskega, a de facto, ker ni hotel izdati spovedne tajnosti.

Sedaj pa odgovorimo zgornjemu umovanju cerkvenih nasprotnikov:

Tudi če je cerkev vsled napačnih, obče tedaj tudi v učenjaških krogih priznanih podatkov rekla, da noče kanonizovati Ivana mučenega leta 1393 . . . ampak drugega Ivana, mučenega 1383. vender vsa heroična dejanja, okolnosti, vzrok naveden pri kanonizaciji, grob kanonizovanega, skratka vse nanaša se na Ivana mučenega — kaker sedaj gotovo vemo — leta 1393, tedaj na tega poslednega se tudi nanaša kanonizacija. Ako pa je eksistoval le jeden Ivan Nepomuk, kaker je sedaj gotovo, opazka v buli kanonizacije o drugem Ivanu zgubi ves pomen. Kdo pa je tudi tako hudobno neumen, da bode iskal v nezmotnem štetju letnic — ne-

zmotnost papeževo! Ivan Nepomuk ni bil kanonizovan, **ker je bil v tem ali onem letu** mučen, ampak radi njegovih heroičnih čednosti, katerih pa nihče tajiti ne more. *)

Prvi, kateri je trdil, da Ivan Nep. ni bil mučen radi spovedne zamolčljivosti, je bil protestant Ad. Menzel. Liberalci katoliški, koketaši protestanski, so to zrno slastno pobrali in je prežvekujejo. Menzel trdi, da, ako je bil Ivan Nep. mučenik, bil je le zato, ker je moško zastopal cerkveno pravo nasproti kralju, ko je hotel vničiti samostan kladrubski. A sam veliki zgodovinar Palacký, kaker smo zgorej navedli, pravi, da je kralj Ivana Nep. posebno iz „drugih vzrokov,“ kaker je bila kladrubska zadeva, trafil in celó vmoriti dal. Zakaj pa je vkazal kralj zagozditi Ivanu usta? Gotovo ne, da bi ne izdal beričem, kako so ga mučili in morili, torej mora zopet tukaj neki „drug vzrok“ tičati: da bi Ivan **pravega** vzroka svoje smrti ne izdal: ker mu ni hotel izdati spovedne tajnosti. Sicer pa bi bil kralj moral ravno tako razjarjen biti nasproti oficijalu Puchniku in še bolj na nadškofa samega, saj je Ivan Nep. le v imenu in gotovo i po vkazu nadškofovem potrdil novega opata.

Res, da v pritožbi nadškofovi spisani 1393., torej le malo mesecev po smrti Ivanovi, ni čitati **pravega** vzroka njegove smrti. A to je popolnoma naravno. Nadškof sam se je mogel sklicevati le na take krivde nasproti kralju, ki so bile publici iuris, ker Ivan sam kot vesten spovednik se je vsega ogibal, karkoli bi vtegnilo se tikati spovedi, a kralj sam se gotovo ni o svoji bogoskrunski tirjatvi izrazil nikjer. razun v svoji enako njemu maloverski in razbrzdani okolici. Torej, tudi ako se je iz kraljevega obližja vže skrivno širil mej ljudstvo pravi vzrok smrti, vender na to bolj ali manj tajno govorjenje se ni mogel sklicavati nadškof v javni listini.

Dokler je kralj živel, gotovo se ni upal nihče javno pravega vzroka Nepomukove smrti izreči niti zapisati, dobro poznajoč gnjevno narav kraljevo. A kmalu po kraljevi smrti vdobimo to vže pisano. Prvi, ki nam je poročil pisano pravi vzrok, je bil profesor Ebendorfer iz Hazelbacha. Ta je prišel leta 1433 (torej 40 let po smrti Ivanovi in le 13 let po smrti Venceslavovi) v Prago kot legat bazilejskega zbora. Ta je tedaj pisal o kralji Venceslavu: „Confessore etiam uxoris suae Johannem in theologia magistrum et quia dixit hunc dignum regio nomine, qui bene regit et, ut fertur, quia sigillum confessionis violare detrectavit, ipsum in Moldavia suffocari praecepit.“ **) „Ut fertur“: torej 13 let po kraljevi

*) Hlavinka: Bludy str. 157.

**) Palacky Dej. n. č. d. II. č. 2. str. 285. To poročilo se nahaja v rokopisu „Liber augustalis“ imenovanem. Hrani se v ces. knjižnici Dunajski šte. 3423 na 272. listu tega rokopisa.

smrti se je vže v obče govorilo, da je bil pravi vzrok njegove smrti spovedna zamolčljivost.

Drugo pismo poročilo nam je zapustil Karol Židek. Ta je pisal leta 1471 v svojem spisu „Spravovna“ posvečenem kralju Jurju: „Když měl (Král Václav) zle domnění do své paní a ona se spovídala mistru Janovi.... přišel k němu král, aby mu pověděl s kým prebyva, a když děkan nechtel nic pověděti, kazal ho utopiti.“ A letopisec Žitavský piše: „Král několikráte dolehal (silil) na zpovedníka, aby zradil (izdal) spověď kralovnimu.“

Da je za zvestobo spovedniško vmrl, pričal je i sam Bog.

Bilo je 15. aprila 1719, ko so grob sv. Ivana Nepomuka v cerkvi sv. Vita v Pragi odpri, in sicer v navzočnosti sodne komisije nadškofijske, v katero so bili vradno pozvani tudi sloveči zdravniki, poznatelj starinstva in druge tehtne priče. Okolo dva lakta pod zemljo so zadeli v tem grobu na drveno rakev, ki pa je bila večinoma vže strohnela. V tej rakvi so našli celo okostje Ivana Nep. t. j. vse kosti njegova telesa pa brez mesa, ki se je bilo tudi vže popolnoma v prah in pepel spremenilo. Štirje pričujoči zdravniki so okostje ogledali in izrekli javno, da se tega okostja ni nihče dotaknil, od kar so je v grob položili. Tedaj pa je jeden pričujočih zdravnikov, dr. Sebastjan Fuchs, začel posamezne kosti tega okostja pobirati in je podajal pričam stoječim okolo groba, kateri so je na mizo, ne daleč od groba postavljeno in z belim prtom pogrnjeno, devali pred oči cele komisije. Ko so posamezne dele celega okostja iz groba na mizo prenesli, začeli so zdravniki zopet na mizi sami prah in glen na kosteh lepeč brisati. V ta namen vzel je zgorej imenovani dr. Fuchs lubanjo z mize v svoje roke, vzdignil jo je nekoliko, da bi prah in glen v nji se nahajajoč izsul na mizo. A tedaj je napočil trenotek, ki je vse, začenshi od nadškofa do zadnje priče, napolnil sè začudenjem in strmenjem. Hitro ko se je prah jel vsipati iz lubanje, pal je iz nje tudi cel -- človeški jezik, kar so vsi na svoje oči videli. Ta jezik je bil sicer z glinom okolo in okolo prevlečen, a vender se je videlo koj jasno, da ima ravno tako rudeče namodrelo barvo, kaker živ in zdrav jezik človeški; ta barva se je jasno pokazala, ko so zdravniki vse ostaline prahu ž njega otrli. Vsi štirje pričujoči zdravniki so ogledali natančneje jezik in so se prepričali, da je kaker drug človeški jezik mesat, mehāk, popolnoma gibak, s slezno kožico odet in iz cela nepokvarjen, tak, kaker bi se ga bilo iz ust sedaj vmrlega človeka izrezalo. Jednemu pričujočih zdravnikov palo je na um, da bi se prepričal, ali je tudi notrajna sestava tega jezika, kaker pri jeziku res človeškem. Z dovoljenjem komisije je malo narezal jezik in vsi zdravniki pričujoči so se prepričali, da so cevi in mišice tako, kaker pri živem človeškem jeziku. Nihče pričujočih

zdravnikov ni dvomil, da je jezik Ivana Nepomuka iz lubanje izpadli, res tak, kakor vsak drug nepokvarjen jezik človeški.

Zdravniki so koj spoznali, da po zakonih prirodnih se to ne more zgoditi. Saj je znano, da ravno oči in jezik pri vsakem mrtvecu najpred začno gnjiti, in da vže tretji ali četrti dan po smrti pahajo iz sebe ognjusni gnjilobni smrad in se ne dajo niti z balzamovanjem tako ohraniti, da bi bili kot živega človeka. A kako da bi se jezik več nego 300 let ohranil v grobu, sredi gnjitja vseh drugih udov! Torej pa so vsi pričujoči zdravniki, vestni možje, resnicoljubni, zvedeni in skušeni v zdravniški vednosti, izjavili pred celo komisijo, da jezik sv. Ivana Nep. je mogla jedino božja vsemogočnost proti vsem prirodnim zakonom ohraniti več kot 300 let od gnjilobe in neizogibnega vpepeljenja, in da je tako ohranjenje pravo in dejansko čudo. To svojo sodbo so potem potrdili s prisegami pred sodiščem nadškofovim.

To prepričanje o jeziku sv. Ivana Nepomuka so izrekli tudi drugi sloveči zdravniki ne le v Pragi, ampak tudi v Rimu v kongregaciji sv. obredov. To so tudi z dokazi podprli, katerih vsi tedanji zdravniki in, koliker mi vemo, tudi sedanji niso mogli podreti. Navedemo vsaj Cocchi-a, jednega teh zdravnikov, besede: „Jezik je mehak in spada mej one dele telesa, ki se najlaže izkvarijo. Tudi ko se telo balzamuje, se mora jezik izrezati, oči iztakniti, čreva odstraniti, ker teh treh reči se loti naj prej gnjiloba. Je telo samo nekoliko dni pokopano, jezik kmalu začerni, smrdi, in ako se ga dotakne, razpade v koščke. Ne samo jednemu zdravniku se je dogodilo, da je prinesel domov jezik, da bi ga preiskal, pustil ga je nekoliko dni v platno zavitega ležati, a našel mesto jezika — same črve. Še manje je mogoče jezik cele mesece, leta, kaj pa cela stoletja ohraniti! Treba je poleg tega še pomisliti, da so Ivana Nep. vrgli v reko Vltavo. Jezik njegov, od vode torej napihnjen, bi bil moral še popred segnjiti, kakor ko bi od začetka bil ležal v zemlji. Po prirodnih zakonih ni mogel ostati, tem manje, ker ga, po izreku zapriseženih zdravnikov, niso niti sè soljo niti z balzamom skušali ohraniti. A tudi v tem slučaji bi ne mogel biti tak, kakor je, mehak, gibak, rudeč, ampak, kakor nahajamo pri mumijah balzamovanih: deli teh so podobni vejam stare bukve, so črni, trdi, krhki. Torej sv. Ivana Nep. jezik je mogel jedino Bog ohraniti mehkega, gibkega, rudečega — z nadnaravnim svojim vplivom.“

Naj torej le kateri slavni zdravnik vniči te razloge z dokazi slonečimi na podlagi prirodnih ved!

Koj ko so zdravniki spoznali za čudo ohranitev jezika, se je v njih in vseh pričah in kasneje v vseh ljudstvih porodilo prepričanje, da je Bog ravno jezik radi tega v sv. Iv. Nep. ohranil, ker ni hotel, — kakor se je vže stoletja nepretrgano pričalo — sè svojim jezikom izdati spovedne tajnosti kralju

Venceslavu IV. Ta sklep je čisto naraven, ker neskončno modri Bog deluje vedno iz določnih vzrokov in v modre, svete namene.

Ostanki tega sv. jezika se hranijo do današnjega dne v cerkvi sv. Vita v Pragi. Druga tudi potrjena čudeša so: Leta 1725 dne 27. jan. je ta jezik pred samo apostoljsko komisijo zopet dobil podobo in barvo živega jezika. Leta 1701 je Terezija Krebsova v Pragi v jednom trenutku ozdravela. Leta 1718 je bila Rozalija Hodankova čudežno rešena smrtne nevarnosti izpod mlinškega kolesa v Strakonicih. V Pragi v arhivu nadškofijskem in v Rimu v arhivu kongregacije sv. obredov se nahajajo o teh čudesih vradni protokoli spisani od same komisije apostoljske, potrjeni s prisegami mnogoštevilnih prič poštenih, odličnih, zvedenih v vedah zdravniških. Imena vseh prič in slovečih učenjakov so na sodnih protokolih zaznamovana. Komur je do resnice, se lahko prepriča. Kdor bi se pa drznil ne verovati tem protokolom, za tega nimajo tudi vsi vradni sodni protokoli, zaprisežene pogodbe — nobene veljave. Seveda slovanski liberalci, rajši ko bi verovali tem zapriseženim, mnogoštevilnim, učenim in odličnim pričam, mej katerimi se gotovo marsikoji Slovan nahaja, verujejo jednemu privatnemu obskurnemu, nemškemu docentu — Abelu. Zakaj? Ker je tudi on kaker oni — nasprotnik vere. Koliko se mora verovati, da se ne veruje!

Benedikt XIII. je na podlagi zgoraj navedenih dokazanih čudežev Ivana Nep., pokopanega pred oltarjem sv. Klementa v cerkvi sv. Vida v Pragi na Hradčanih, proglašil za svetnika l. 1729 dne 19. marca. A Bog ni stoprav v 18. stoletju svojega služabnika proslavil s čudeži. Da so se čudeži na njegovem grobu godili, pričajo od prvega začetka česki letopisci, ti pričajo tudi, da ga je ljudstvo česko od prvega vže smatralo za svetnika. Palacký govorec o Ivanu Nep. pravi: „Staři letopisove čeští mluví o něm v temž smyslu (t. j. da je sveti mučenik) i razrakův pro neho se dokladajice.“ (Stari letopisci govore o sv. Ivanu kot svetniku in mučeniku in tudi čudeša navajajo.) Vže sočasni životopisec njegov, nadškof Ivan z Jenštejna, piše o njem: „Joannes clarescentibus miraculis est ostensus... et alibi credo, quod plenius sint notata“. Mučenika ga imenuje v životopisu in v omenjeni pritožbi „Martyr sanctus.“ V inventarju listin iz leta 1416 nazivan je „beatus“. Istega leta so ogradili njegov grob in sicer, ker so se tam čudeša godila. Leta 1470 piše neki husit: „Nikdo naj se ne osmeli z nogo stopiti na njegov grob.“ Spominska plošča iz leta 1530 trdi, da si je Ivan Nep. priboril venec mučeništva. Slika iz l. 1532 nosila je napis: „S. Joannes Nepomuchy“ sè spovedujočo kraljico na strani. Na dveh drugih slikah iz leta 1552 in 1573 nahaja se Ivan Nep. mej deželnimi patroni českimi. Leta 1540 je pisal Hajek, da imajo mnogi Ivana

N. za svetnika. Dubravina ga nazivlje l. 1552 svetega duhovnika. Paprochý imenuje ga mučenika božjega *)

Iz zgodovinskih fakt, ki smo jih v tej razpravi navedli, čitatelji lahko spoznajo, da je:

I. Sv. Ivan Nepomuk res bival, in da ni bilo kat. duhovstvu treba izmišljati osebe Ivana Nepomuka, a najmanje jezuitom, ker priča zgodovina, da sv. Ivana Nep. so poznali vže davno pred vstonovitvijo jezuitskega reda.

II. in III. Torej izlagana je tudi trditev, češ, da je kat. duhovstvo tendencijozno si izmislilo tega svetnika, da bi spomin na Husa izbrisali v českem narodu in zopet povzdignili v čast spoved. Ako je res sv. Ivan Nep. izbrisal ali otemnil ime Husovo mej narodom českim in zopet povzdignil spoved k zaslužení časti in veljavi, zgodilo se je gotovo po Božji volji, ki je vedel, kaj je Čehom tedaj bilo posebno potrebno. Tega sadu smo katoliki veselí, a radi tega nikaker ni res, da je kat. duhovstvo si osebo Ivana Nep. izmislilo, da bi ta sad doseglo. Sicer pa je tudi laž, da je Hus spoved odpravil. Ako so jo Taboriti kasneje odpravili, so jo odpravili proti volji Husovi. Samo dva citata. V drugem delu od Erbena od l. 1865 dol. 1868 izdanih českých spisov — na str. 45 v spisu Pastilla se glasi „... hriešny ... z pokory má jíti ke knězi mudrému a jemu hřiechy oznamiti, a žadati od něho dobrého naučení“. Na str. 35. pa pravi Hus: „o by nynejší pokrytci a všeteční sudíči tuto řeč svatú drželi! zdá mi se, že by se hřiechův varovali více než se varují, také nekryli by hrubých přiechův na zpovědi, věduc, že, když z mrtvých vstaneme, budú bez jich vôle, ostanú-li zlí všemu svetu oznameni.“ Ker je liberalcem Hus vže tako avktoriteta, naj jim bode tudi v tem slučaji in naj hodijo pobožno k spovedi. Bode kmalu bolje! Končno:

IV. Cerkev je dobro vedela, katero osebo je kanonizovala in zakaj, ko je proglasila za svetnika Ivana Nepomuka.}

*) Stim. a. M. L. 138.

PISMA O VZGOJI.

XI.

6. septembra 188 . .

— *Velika važnost grškega in rimskega klasicizma. Grška umetnost.* —

Nikar tedaj, da bi jaz stare klasike obsojal. Bog me varuj! Neprecenljiv zaklad prave omike in olike je skrit v njihovih delih. In nič drugega bolj srčno ne želim, nego da bi se ta zaklad pridno izkopaval ter mladeničem kazal v vsej svoji vrednosti in lepoti. In prav za to bi rad o tej priložnosti nekaj več spregovoril o visoki zgodovinski pomenljivosti staroklasičnih narodov in njih slovstva.

Starim klasikom prištevamo grške in rimske pisatelje. Grki in Rimljani! Ti imeni pač zaslužiti, da ji izgovarjamo z največim priznanjem in občudovanjem. Božja previdnost, ki skrivnostno vodi osodo človeštva, je ta dva naroda izmej vseh drugih izbrala v imenitne svrhe; imenujemo ju po vsej pravici previdnostna naroda. Po njiju je sklenil Bog poganskemu človeštvu pot vgladiti do Odrešenika, ter je sposobiti za sprejem sv. evangelija. Vsak po svoje je imel to nalogo izvršiti.

Najprej o Grkih. Oni so nekak prerokovalen, svečeniški narod mej starimi pogani. Vemo, kako je v poganstvu vsled greha tudi umstveno spoznanje čedalje bolj otemnevalo. Črna, neprodurna megla strasti in razvad je zavlekla duševno obzorje naravnih resnic. Izgubili so se pojmi o pravem Bogu, o duši, o namenu človekovega, ginel je razloček mej dobrim in slabim. Za sprejetje čeznaravnega razodetja in vere Kristusove je pa neobhodno potrebno spoznanje naravnih resnic. Mej Izraelci je Bog to spoznanje čisto ohranil po čeznaravnem razodetju in izvenredni previdnosti, s katero je vodil izvoljeno ljudstvo. Pogane pa je do spoznanja istih resnic hotel privedi naravnim potom t. j. po filozofiji. To nalogo so prevzeli Grki.

Najdragoceneji plod na klasičnem polju starih Grkov je zdrava, naravna filozofija. Grški genij je čil in bister, nagnjen k razmišljanju, a tudi vstrajen. Vglobil se je v naravine skrivnosti, prodrl v tajnosti človeškega bitja; od tod je začel z nova zidati splotje naravnih resnic. Da, Grki so ob lastni moči povspeli se do onega obzorja duševnega spoznanja, ki ne presega naravnih mej.

Platon in Aristotel sta prvaka grškega umovanja. Platon je sè svojimi idejami postavil močen jez proti sofistom, ki so žugali

s puhlo frazo rušiti vero v objektivnost resnice in npravstvenih zakonov. Aristotel pa je položil temelj logiki in metafiziki. Vstanovil je peripatetično šolo, katere najviša zasluga je, da je postavila vse umovanje in zaključevanje na edino izvestno podlago realitete čutnega sveta. S tem se je položil filozofiji neomajljiv temelj. Po poti, katero je vgladil Aristotel, so hodili školastiki; in da je ta pot edino prava, priča nam neovrgljivo zgodovina sama.

Grška filozofija se je poslednja leta pred Kristusom gojila posebno v Aleksandriji in, kaker je dobro znano iz zgodovine, bila je ravno ona nekak prelaz, po katerem je prihajalo pogansko razumnštvo v naročje zveličavne Kristusove cerkve.

In od te grške filozofije, želeli bi, da bi naši mladeniči pri učenju grških klasikov vsaj nekoliko dobili. Vemo namreč, da so novejši filozofi od Kartezija sèm v umovanji nastopili po vsem različno pot od peripatetikov, pot nesrečnega subjektivizma, po katerem se mora dosledno zagaziti v skepticizem. Ravno v grški filozofiji bi tedaj naša mladina dobila vsaj nekoliko zaslonbe proti skepticizmu, ki dandanes razjeda mlade duhove ter zadušuje vže v kalu vsakeršno zdravo umovanje.

Toda zdi se, da bi znal kdo po pravici vgovarjati: zlog in govor starih filozofov je previsok in skrivnosten, torej njihova misel mladini nepristopna. To pač deloma priznavamo, toda s tem ni še dokazano, da bi ne moral na gimnaziji prevladati duh grške filozofije. Če je govor težak, temen, naj se mladini spretno raztolmači, misel razklene. Ni li smoter gimnazijev, da gojé klasično omiko? In ni li filozofija najviši cvet vsake duševne omike? Toda grške filozofije kje dobimo na naših gimnazijih le trohico? Bi ne bilo prav priznati na gimnaziji mej družimi potrebnimi in nepotrebnimi predmeti častno mesto filozofiji, pravi filozofiji? Ker to, kar se dandanes iz filozofije navadno predava, ne bo pač noben resen človek zval filozofije. Nekaj suhih logičnih reber in nekaj poluresnic iz empirične psihologije se mladeničem podaja — iz firme Herbartove! In še to se zdi nekaterim prosvitljencem skoraj vže nepotrebno! Zatorej se ni pa čuditi, kako dijaci sami gimnazijsko filozofijo obsojajo ter sami priznavajo, da bi bilo boljše sploh nobene filozofije ne učiti se, kaker tako, ki je polna zmot in v duhove drugega ne zaplodi, nego dvom in zaničevavno sodbo o vsem, kar je človestvu pravo in sveto. In na praporu takih šol se šopiri gaslo: klasičen humanizem!

Poleg filozofije moramo omeniti še nekaj drugega, po čemer se odlikuje grški genij. Po občni sodbi so imeli Grki zdrav estetični vkus; izsledili so in za vse čase določili leposlovne zakone, a tudi sami vstvarili umetnostne umotvore, v katerih občudujemo najvišo naravno popolnost.

Grški narodni genij je imel vse lastnosti, katere pogajajo umetnostni vkus. Stare Grke nahajamo v sredi mej jutrom in zapadom. In tako se tudi v njih narodnem značaji spajajo in družijo

lastnosti in prednosti jutrovnih in zapadnih narodov. Jutrovcem je lastno, da si vse bolj tvorno (plastično) mislijo in predočujejo. Kar vpoznajo, obdržé si živo, celotno in stalno v duhu. Ni jim lastno to, kar z duhom sprejmejo, presnoviti in duševno oblažiti, marveč, od predmetnosti (objektivnosti) premamljeni, sprejmejo nov vstis trpevno (pasivno). To je razlog, zakaj jutrovci ne preminjajo svojih običajev; oni so nad vse konservativni. To njih naravno svojstvo se pa najlepše odsvita iz jutrovnih jezikov. Jaz sicer nisem v teh jezikih strokovnjak, ali iz svojega pičlega poznanja sem vendar v stani toliko soditi. Omeniti mi je pri teh jezikih n. pr. pomanjkanje vezivnikov; mesto teh dobiš vezivnik «in», kateri stavke ali misli vsporeja in to, kar duh doume, objektivno prireja. Tudi se nahaja pičlost časov in naklonov pri glagolu, kar isto tako dovolj jasno pričuje tvorstven in negibek značaj jutrovnih narodov.

Nasprotno temu se narav večernih narodov odlikuje po krepkejši čilosti in nevpogljivosti, a tudi po nevmorni delavnosti. Oni si z umom sprejete predmete lažiše vsvojijo, samostojno prevstrojijo in vzorno oblažijo. Zatorej se pri njih javno življenje hitrejše razvija. Ta svojstvenost se spet več ali manj javlja po jeziku. Vzemimo Rimljane, ki so celemu staremu zapadu vtisnili znak rimstva. Znana je od ene strani njih naravna krepkost, od druge, pa njih nikdar mirujoča samodelnost in neprezirna razvojnost. Tak je tudi njihov jezik, latinski. Samozavestna krepost ter določnost in bujnost se javljajo enakomerno v njem. Veliko število sporejevavnih in podrejevavnih veznikov, isto tako pri glagolu večja množina naklonov, katerih uporaba je pa strogo določena; in kako natančno vmerjena je postopnost časov! Velike pomenljivosti je tudi konstrukcija toživnikova z nedoločnikom (accusativus cum infinitivo), ki se izključljivo rabi po glagolih mišljenja in govorjenja. Ta konstrukcija kaže, kako Rimljan vže misleč in govoréč podvrčuje sebi vse drugo, ker ž njo si stavke in misli podsebuje, ki se subjektom izgubé samostojnost in v predikatu z nedoločnikom svojo določnost. Rimljana označuje vže jezik kot vladarja sveta, ki nikogar ne trpi niti nad sabo niti poleg sebe, ampak si vse oblastno vpokori.

Jutrovcem je tedaj lastna nepremična predmetnost, rimskemu zapadu pa podmetnost in dejavnost. Tu nevmrljiva duševna živahnost, vse podjarmljajoč in presnavljajoč, tam predmetnost v konkretni realnosti, katere duh ne more obvladati. Iz tega razloga je Bog jutrovnim, Semitom namreč Izraelcem, izročil svoje razodenje, ker so bili po konservativni svojosti svoje narave sposobniših ohraniti je čisto in nepokvarjeno. Jafetite pa t. j. Rimljane je izvolil, da bi isto vsebino božjega razodenja, sprejeto z jutrovega, i krepko branili i razno vpriličili okoliščinam in razmeram človeškega življenja.

Grki, mej jutrom in zapadom, so v sebi spajali jutrovna in zapadna svojstva: tvorljivost in živahno čilost. Grški jezik sam,

kot zvesti izraz narodovega genija, spaja v sebi jezikovne posebnosti obeh svetovnih delov, po katerih nahajamo nasaljene Semite in Jafetite. Li oglejmo si ga bliže.

Grščina pozna sicer tako zvani sklad «toživnika z nedoločnikom»; a poleg tega dovoljuje in rada vpotreblja tudi sestavo z nepregibnico *ὄτι* ali s kako drugo namestujočo. Grki tedaj ne poznajo tiste stroge odvisnosti ali podrednosti enega stavka pod družim, kaker Rimljani po glagolih, ki pomenjajo izjavo ali mišljenje. Misli se v grščini bolj samostojno vsorejajo. Radi tega tudi čas ali naklon glavnega stavka ne vpliva navadno tako gospodovavno na čas in naklon stranskega stavka. V grščini vlada tedaj v skladih večja prostost, laže gibanje. Mej tem ko so v latinščini pravila časovne postopnosti in naklonov večinoma nepremično, neizprosno določena, se v grščini svobodno giblješ, kaker bi bil glavni stavek brez vpliva na stranske; stavki se tu bolj tvarno in predmetno sestavljajo in vežejo. Ravno tako se razlika mej jezikom razvidi iz nepravnega (indirektnega) vprašanja; Latinec je vedno izraža z veznim naklonom (konjunktivom), Grk pa včasih tudi z določnim.

Grki so si tedaj, ako smemo tako reči, od jutrovcev osvojili tvornost, od zapadnikov pa živahnost in oživljajočo idejo. To idejo so umeli vdihniti tvornosti ter jo ž njo oživiti; na ta način stvarili so divno umetnijo. Tako je tudi jezik grški sam lep in brhko krasen, jezik resnično pesniški, umetnijski.

Kaj namreč namerja umetnost drugega, kaker predočevati nam lepoto v čutni obliki? Dvojno, enako bistveno stran, ima vsak umotvor: duševno in čutno, idejo in materijo. To dvoje se mora primerno spojiti, da je predmed resnično umetnost. Noben teh dveh bistvenih delov ne sme tako prevladati drugega, da se ne more pristojno javljati. Pri orijentalcih prevaguje navadno čutnost ter zatemnjuje idejo, da ji ni mogoče vseh delov enako prošiniti in požariti; zato ni mogla umetnost pri teh narodih nikdar vspeti se do prave dovršnosti. A ravno tako se ne sme tudi čutna stran v umetnosti zanemarjati, ker drugači bi umotvor izgubil to, kar dopada in mika, svojo ljubkost in prijetnost. Zatorej se pa tudi narodi, ki se nagibljejo bolj k resni špekulativnosti, navadno ne odlikujejo po umetnostnem vkusu.

V tem so pa Grki hodili srednjo, pravo pot. Znali so idejo prilično vpodabljeti v čutnosti in ž njo sorazmerno oživljati razna dela. Sicer je pa grško umetnost najbolj povzdignilo in vsovršilo, ker si je umetnijski genij na Grškem izbral človeško podobo, da si je v njej uril in blažil svoj estetični okus. Človek je najpopolniji vzor umetnijske naravne lepote, ker v njem se lepota razumne duše čutno javlja po telesu. O tem vzoru se je grška umetnost čudovito vsovršila. Toda grški duh je slutil mej človeškim in božjim bitjem neko sorodnost; obdal je vže v prastarih časih bogove s človeško naravo, namislil jim človeške lastnosti, le v popolniji,

idealni dovršnosti. Bogove povčlovečevati ali recimo tudi človeka oboževati, to nalogo je prevzela pred vsem grška umetnost. Tako so se začele naravni čutnosti vlivati više, nebeške ideje: umetnost se je požarjala v božanstvenem svitu. Od tod je dobila grška umetnost ob enem verski pomen ter vzgojevalno moč za ljudstvo. Ona je vzdigovala nad zemljo, nad sedanost, in je nekako vže oznanjala razodenje tiste večne Lepote, ki se je svetu požarila v človečeni Besedi Božji.

Tako so tedaj Grki ne le s filozofijo, ampak tudi z umetnostjo poganslvo resnično duševno probujali, blažili ter je sposabljali za vsprijetje čeznaravnih darov, ki jih je človeštvu donesel Jezus Kristus.

In koliko klasičnih umotvorov grškega genija se nam je ohranilo! Tu ne govorim toliko o obrazni umetnosti, ampak bolj o slovesni, pred vsem pa o grški poeziji. Prvo mesto zavzema tu gotovo Homer, kateri se mladini na viši gimnaziji pred vsemi drugimi klasiki razlaga. V njegovem govoru se javlja lepota z naravno priprostostjo in neprisilnostjo, plastična razvrstitev se spaja s čudovito, mikavno slikovitostjo. Najjasniše se pa iz Homerja vvideva bistvena razlika mej slovesno in obrazno umetelnostjo. Homer razume mojstersko tudi slikovnost vpokoriti slovesnosti, tako da tudi slikarske predmete genetično in časovno razvija pred očmi bravčevimi. Ako ne drugega, da bi se vsaj ta prednost Homorove muze mladeničem pojasnjevala; neizrečno bi to vplivalo na njihov govorniški zlog, ter jim olikalo in vblažilo lepočutje.

Seveda bi morali učitelji sami dijakom pri tem voditelji biti ter z lahko vmevno razlago razkrivati jim lepoto Homerovih slik; pojasnjevati bi jim morali vsaj temeljne stavke leposlovja ter jih vedno vporabljati na razna mesta. Tako bi se igraje mladina seznanila z estetičnimi načeli in se navadila z leposlovnega štališča načelno ocenjati tvorbe človeškega govora v vezani ali nevezani besedi. Morda bi se pri tem marsikateri mladi duh vnel za kaj višega, idealnega, in ta plamen bi v pokojil in oblažil tudi niže strasti, katere se v mladeniči tako rade razbrzdajo ter napravijo toliko razdejanja.

Dr. Mahnič.

„Slovanskemu Svetu.“

V pojasnilo našega stališča.

Heretiki smo! Obsodil nas je — „Slovanski Svet.“ Čujmo le:

„Dr. Mahnič, ki v svoji nevednosti in strasti izpodkopa je celó stališče katoliškim dogmatom, kaker mu fundamentalno dokazuje kritika našega lista, meni najbrže, da je sprejemati vsak stavek njegovega — „Rimskega Katolika“, kaker da bi se razglasil ex cathedra.“ — Štev. 15.

In spet:

„Le čitajte . . . pa razvidite, ali morejo nasprotniki katoliške cerkve dobiti boljše pomoči za ruvanje proti katoličanstvu, nego jim jo daja ravno g. Mahnič, doktor in profesor bogoslovja. Dokazano je vže doslej v „Slovanskem Svetu“, da uči on tako. kaker pravi krivoverec.“ — Štev. 17.

Seveda z nami je obsojenih tudi pet škofov, ki so podpisali pastirski list. Heretiki so, kaker mi! Saj mi zagovarjamo le to, kar so oni trdili.

Osodepolna posledica te obsodbe bi bila, da bi se meni morala vzeti svetopisemska stolica v osrednjem semenišči (ravno zdaj, ko se nam je — hvala Bogu — plača zvišala), peterim višim pastirjem pa škofovska palica; 1300000 vernikov pa bi morali pognati — v razkol, pod više pokroviteljstvo severnega „strijca.“ Deputacija v Karlovec ali v Moskvo, da naznani važni korak, bi bila koj na nogah. Za to bi vže skrbeli naši gospodje iz „Narodne tiskarne“.

Nam seveda tako očitjanje ne prizadeva velike preglavice. Pisali smo, in to ostane črno na belem; če smo pa res krivoverci, bodo vže naši cerkveni viši vedeli, kaj jim je z nami storiti. Sicer pa menimo, da dovolj poznamo sveto pismo in pravo njegovo razlago, nego da bi morali v šolo hoditi k našim razkolnim panslavistom.

Nočemo dosti kričati, tako delajo otroci. Tudi naš nasprotnik se je obilo skričal nad nami. Toda moti se, ako meni, da bomo vso njegovo slamo premlačevali. Bilo bi res — prazno slamo mlatiti; ker večina tega, kar piše, ali se ne nanaša na to, kar smo mu očitali — kaker je n. pr. na dolgo in široko izpeljano dokazovanje, da je cerkev Kristusova ena in nedeljiva — ali pa trobi trdovratno v svoj rog, ne meneč se za vse razloge iz sv. pisma in cerkvene avtoritete. Naj gre svojo pot!

Nadaljevati hočemo pa vender polemiko — ne zarad „Slovanskega Sveta“, ampak zarad slovenskega vernega občinstva.

Nasprotnik naš je našpičil pušico ter nam jo hotel poriniti kar v srce, češ, mi smo heretiki, oni so pravi katoličani. To pušico zavrremo, od koder je prišla — nasprotniku v srce: vi ste heretiki, a mi smo katoličani!

Herezije „Slovanskega Sveta.“

Naštejemo tu po vrsti glavniša vprašanja dogmatskega značaja, okol katerih se suče naš boj z nasprotnikom.

I. Pred vsem se „Slovanski Svet“ z vso odločnostjo zaganja v „gospodujočo cerkev“ trdé, da mu je psihologiška vganjka, kako smo mogli cerkvi Kristusovi prilagati tak epiteton in „v obče tudi samo predpolagati dopustljivost ali celó opravičenost gospodavanja znotraj cerkve.“ „Gospodovanje ne pristuje cerkvi, tudi ne nobenemu delu cerkve Kristusove, torej tudi ne hierarhiji, ampak le Božjemu zakonu. Svečeništvo katoliško ima le trojno dolžnost izvrševanja učenitva, svečeništva in pastirstva. Škofje niso gospodovavci nad verniki, ampak le postavljeni, da pasejo in vodijo, torej nadzorujejo čredo in da so ji vzor.“ „Slovanski Svet“ sicer še govori o neki oblasti katoliškega svečeništva, toda le o tisti, „katere vrhunec je v odpuščanji grehov,“ ne pa v gospodovanji.

II. Dalje napada naš nasprotnik „kaznujočo cerkev“.

Po njegovi teoriji „ne dá se, strogo mišljeno, niti govoriti o kaznujoči hierarhiji, še manj pa o kaznujoči cerkvi, da, niti ne o kaznujočih organih cerkve, ki so po božjih zakonih izključno poklicani izrekati cerkvene kazni.“ „Kazni so podvrženi oni, ki se spoznajo za krive prestopljenja zakonov, ki vežejo vsakega katolika in sicer brez razločka, ali pripadajo hierarhiji ali vrsti drugih vernikov.“ Kaznovati, izobčiti se sme celó **rimski papež** („Slov. Svet“ 1888. str. 141.) Saj „velikaši padajo ravno tako, kaker mali, da, še celó globje nego ti, in sicer ne samo zarad krivega nauka, ampak, kaker dokazujejo akte konstanškega cerkvenega zbora, ki je odstavil tri papeže, tudi zarad družih vzrokov.“ Pravico pa papeže odstavljati in izrekati anatem nad njimi — ima ekumenska sinoda. Gledé telesnih kazni piše „Sl. Svet“: „Dr. Mahnič vtegne pač naklonjen biti misli, da besede: „Hočete li, da pridem sè šibo k vam“ predpolagajo kaznujočo cerkev in jo celó zavezujejo vporabljeni telesnih kazni.“ Po njegovi trditvi je „telesno kaznovanje nasproti lajikom prišlo v navado še le v srednjem veku.“

III. „Slov. Svet“ pripoznava škofom pravico razpravljati le

„strogo cerkvene zadeve.“ Ker so torej v svoji okrožnici zašli na necerkveno polje in „zmešali“ cerkvene z necerkvenimi zadevami, imajo verniki dolžnost in pravico, „očitno postaviti se proti takemu postopanju.“

*
*
*

V teh treh točkah smo v kratkem povzeli našega nasprotnika nauke o bistvu cerkve. Poglejmo tedaj, kako pravoveren je, a mi kaki — krivoverci.

Ad I. — Nasprotnik odreka cerkvi gospodovavno in zapovedovavno oblast.

Seveda nam je tudi tu za stvar, ne pa za besede. In kar se tiče stvari same, smo iz sv. pisma dokazali in vtemeljili, da pristojna cerkvi ta oblast po božji naredbi sami. Teh dokazov ne bomo ponavljali.

Pač pa hočemo gospodu nasprotniku pojasniti, kako so sveti očetje, nadalje katoliški učenjaki in slednjič cerkev sama na cerkvenih zborih in po rimskih papežih razumeli in še razumevajo sv. pisma nauk o oblasti sv. cerkve. Tem avtoritetam se bo pač tudi g. nasprotnik — kot pravi katoličan — podvrigel. Ker pa hoče tudi izrazov, postregli mu bomo tudi s temi.

Za izraze: oblast, gospodovanje, gospodovati, zapovedovati, itd. ima latinščina: potestas, imperium, vis, dominium, iubere in enake.

Sv. Ignacij M.: „Quid est aliud episcopus, quam is, qui omnem principatum ac potestatem in Ecclesia obtinet?“¹⁾ — Sv. Gregorij Naz.: „Imperium et nos quoque episcopi gerimus.“²⁾ Sv. Janez Kriz.: „Duplex imperii genus est.“³⁾ Spet: „episcopos imperium tenere.“ Oratio 64. — Isti v Orat. de Babyla Ep. imenuje škofe „arhonte“. — Sv. Izidor Hisp.: „Quemadmodum Romano imperio Princeps, ita Ecclesiae episcopus praesidet.“ Con. I. dist. 21.

Iste izraze in drugih enakih več nahajamo v raznih delih bogoslovskih učenjakov. Naj li bere g. nasprotnik n. pr. Cavaonis: „Institutiones iuris publici ecclesiastici I., Devoti: Institutiones canonicae I. IV., Santi: Praelectiones iuris canonici, Aichner: Compendium iuris ecclesiastici, Bianchi Antonio: Della potestà e della polizia della Chiesa, Raynaldus, Roskovany itd.

Ker pa vsi ti strokovnjaki katoliškega cerkv. prava znajo našemu g. nasprotniku dišati po školastikih, navedimo še nekoliko iz definicij sv. cerkve same. Ta naj sodi, kdo je heretik!

Imamo iz novejših časov več provincijalnih sinod, potrjenih od rimskega papeža, katere so več ali manj

1) Ad Trall. — 2) Orat. 16. ad Theod. — 3) Hom. 15.

vse izrazile svoje versko naziranje o bistvu cerkve in njene oblasti.

Mej tem, ko naš g. nasprotnik katoliškemu svečeništvu pripoznava le tisto oblast, katere „vrhunec je v odpuščanji grehov.“ ne pa v „gospodovanji,“ uči n. pr. Akvinska (Aix) prov. sinoda (l. 1850) tako-le:

„Pastoribus Ecclesiae non tantummodo in foro poenitentiae vera inest iudicandi potestas, sed et alia ipsis competit, nempe regiminis externi.“

Enako je razločevala Syn. Camer. l. 1411: „Duplex esse forum ecclesiasticum, alterum sacramenti Poenitentiae, alterum vero iurisdictionis et regiminis externi.“

Druga sinoda govori: „Potestatem ecclesiasticam non solum consilii et suasionis esse profitemur, sed et imperii.“ Conc. prov. Auscit.

Kolonjska prov. sinoda (1860) uči: „Ecclesia imperii accepit potestatem.“

Praška sinoda (1860) določuje: „Sed etiam errorem illorum reicimus, qui de Ecclesiae muneribus a Christo Domino acceptis perverse sentiunt, dum vel solam praedicationem verbi et sacramentorum administrationem ei competere dicunt, minime vero fidelium regimen.“

Zapomnite si dobro, g. nasprotnik, ki govorite le o „dolžnosti izvrševanja učenitva, svečeništva in pastirstva“!

Stopimo še više — do rimske Stolice. Ta je govorila po Piji IX. v „Syllabu“ zavrgši nauk našega g. nasprotnika:

„Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam.“ To je po slovensko: Cerkev nima oblasti vporabljeni silo, niti druge neposrednje ali posrednje posvetne oblasti.

To je vendar gospodovanje, vladanje, zapovedovanje katoliške cerkve, g. nasprotnik, jasno kot luč belega dne!

Je Vaš nauk katoliški?!

Berite li, kako katoliška cerkev obsoja delo oratorijanca La Borde, kateri je prav tako, kaker Vi, trdil, da cerkev ima oblast vernike le „voditi“ (dirigendi), ne pa s postavami jim zapovedovati (iubendi per leges). Berite Benedikta XIV. okrožnico do škofov poljskega kraljestva „Ad assiduas“ l. 1755. Tu imenuje Vaše nazore: exitiosa ac perversa dogmata, pravum ac perniciosum systema, iam pridem pro haeretico expresse damnatum, propositiones impiae, erroneae, haereticae, itd. Pisatelja pa: execrandi foetus auctor, impudens scriptor itd. To je strašansko, g. nasprotnik!

Tu moramo še nekaj spregovoriti o razmerji, ki je mej oblastjo in dolžnostjo. G. nasprotnik namreč povsod in vselej

trdovratno ponavlja, da to, kar mi imenujemo „gospodovavno in kaznovavno“ oblast katoliške cerkve, je prav za prav le dolžnost, katero je Zveličar naložil hierarhiji.

Nič novega nam tu ne podaje naš g. nasprotnik. Stara zmota je to, ki jo nahajamo vže pri Salmasiji, ki je učil, da škofijstvo v začetku ni bilo ime dostojanstva ali oblasti, ampak oskrbnštva in vpravnštva — „curationis et administrationis.“) Bili so tedaj škofje le služabniki ²⁾ — „Slov. Svet“: organi — cerkve, ki imajo le „naložene dolžnosti“ spolnjevati.

Tudi mi priznavamo, da imajo škofje, sploh svečeništvo katoliško, dolžnost izvrševati učenštvo in pastirstvo, naloženo jim od Boga; ali pa sledi vže iz tega, da ne morejo biti ob enem tudi pravi vladarji in zapovedovavci? Se li morda oskrbnštvo in vpravnštvo od ene, pa oblast in vladarstvo od druge strani izključujejo?! Vže Aristotel je pisal o kralji, katerega je vender smatral za prvega vladarja, da „dober kralj mora biti oskrbnik (ὀλιγομοῦς) in kaker stražnik ali varuh.“ ³⁾ In ali ni g. nasprotnik nikdar slišal o vladarskih dolžnostih „Herrscherpflichten“? Mari li niso kralji zato, ker so dolžni izpolnjevati voljo Božjo, zato, ker so, kaker uči sv. Pavel, služabniki Božji, ⁴⁾ niso li pravi vladarji, zapovedovavci? In oče, zato, ker ima očetovske dolžnosti, nima li prave zapovedovavne oblasti nad družino?

Toda treba malo od bliže ogledati si nasprotnikovo razvijanje in zavijanje, in razvidi se kmalu, kaj prav za prav hoče s tem naukom. Poslušajmo ga. Stran 169 piše: „Oblast škofov se počeva kot sestavljena iz dolžnosti, katere je izvrševati nasprotni nižemu kleru in vernikom... in se iz istih dolžnosti v logiškem redu izvajajo takisto velevažna prava nižega klera in lajikov. Ako misli naš g. nasprotnik, — piše nadalje „Sl. Sv.“ — da nimajo škofje nikakih dolžnosti in da vsled tega ne pristajejo nižemu kleru ali vsaj lajikom nikakeršna prava, naj nas pouči o tem...“ Kaker je iz navedenih besed razvidno, hoče nas g. nasprotnik podučiti, da so dolžnosti in prava korelativna. Prav, dobro. A po njegovi trditvi odgovarjajo „velevažnim pravom“ na strani lajikov „dolžnosti“ na strani škofov. Nota bene pa, da so ta prava, kaker razlaga „Sl. Svet“ str. 140 lanjskega leta, „lajikom samim pristojna ali lastna ter obstojajo v merodajnem vplivu na volitve cerkvenih načelnikov in na drugačne važne administrativne zadeve.“ To naziranje spravlja škofove v odvisnost lajikov in nareja iz njih brezpravne služabnike ali vradnike vernikov. To je naziranje reformatorjev XVI. veka in njegovih pristašev, naziranje — heretično. (Tu nekaj mej

¹⁾ De trapeziticis foenore. — ²⁾ De episcopis et clericis b. 6. — ³⁾ Polit. l. I. — ⁴⁾ Rim. XIII 4.

oklepaji. Naš nasprotnik namreč lajikom izrečno prisoja pravico merodajno vplivati na volitve cerkvenih predstojnikov; mi smo to tajili trdè, da lajiki nimajo nego li pričati o sposobnosti in vrednosti tistih, kateri imajo biti voljeni. Naj nezmotni Rim določi pravdo. Pij IX. v okrož. do Armen. „Quartus supra“ piše: „Quod pertinet ad exclusionem laicorum ab eligendis sacrorum antistitibus, accurate distinguendum est, ne quida catholica fide alienum efferatur, ius eligendi episcopos a facultate testimonii ferendi quoad eligendorum vitam et mores. Primum quidem ad falsas opiniones referendum esset Lutheri et Calvinii, qui etiam asserebant iuris esse divini, ut episcopi eligerentur a populo, et falsam huiusmodi doctrinam a catholica Ecclesia improbatam fuisse et improbari omnes norunt. Nullo enim neque divino neque ecclesiastico iure facta unquam fuit populo episcopos vel alios sacrorum administratos eligendi potestas...“ Kaj pravite k temu, g. nasprotnik? Herezije povsod!

* * *

II. — Recimo nekaj o „kaznujoči cerkvi“. Kar naš g. nasprotnik o tem kvasi, je pač čudno, deloma nezgodovinsko, v posameznih točkah celó heretično.

Zgodovinska laž je, kar piše g. nasprotnik, da je telesno kaznovanje v cerkvi, posebno nasproti lajikom, prišlo v navado še le v srednjem veku. Označívno je pa, da tudi v tem naš g. nasprotnik pogrèva, kar so vže davno pred njim trdili — heretiki: apostat Spalatinus, Morinus, Van Espenius, Giannonius in drugi možje, ali očitni krivoverci, ali od rimske Stolice obsojeni. Ti so namreč učili, da se je še le v 11. ali 12. stoletji v cerkvi začelo razločevati mej notranjim in zunanjim sodiščem, ter da je cerkev še le tedaj jela si telesne kazni prisojati. Napačno! Kaker uči papež Ivan XXII. v dogm. konstituciji „Licet“ l. 1327 razlagajoč besede Mat. XVIII: Karkoli boste zavezali, se zavezujejo tudi nehoteči; tako je sv. Peter kaznoval Ananijo in Safiro sè smrtjo, tako sv. Pavel maga Elima sè slepostjo, prešestnega Korinčana izdal je satanu itd. Nasprotno naziranje Marsili-ja Pado-vanskega zameta isti papež kot heretično. Telesne kazni so bile od prvega početka v cerkvi vedno v navadi, kaker je dokazal Mamachi. Imela je cerkev svoje ječe, o katerih govore Avguštín, Cipriján, Gregorij Veliki; nalagala denarne globe, o katerih spet Avguštín, peti koncil Kartaginski; kaznovala je s prognanstvom, kaker spričuje sv. Gregorij, koncil Cari-grajski III. (680), koncil Rimski (503). Sv. Avguštín piše: „An non pertinet ad diligentiam pastoraalem oves . . . si resistere

voluerint, flagellorum terroribus vel etiam doloribus revocare?“ ¹⁾ Isto tako sv. Gregorij in drugi.

Se nekaj o sv. Pavla „šibi“. G. nasprotnik nam ne more odpustiti, da smo aposteljnovе besede: „Hočete li, da pridem s šibo k vam?“ razlagali o kaznujoči cerkvi ter posebno o oblasti, s katero ima cerkev vporablјati tudi telesne kazni. Da bi nam vsaj on kdaj razložil pravi pomen tega mesta! Povemo mu pa, da ta razlaga ni naša, ampak sv. cerkve same. Tako razumeva aposteljnovе besede sv. Avguština c. Parm. I. III. c. 3. n. 3. izrečno sklicujoč se na I. Kor. IV. 21.; tako jih razumeva koncil Tridentinski, kateri, potem ko je škofom zapovedal, naj skušajo očitne grešnike prej žalepa opominati po nauku sv. Pavla: „svari, zarotuj, grajaj.“ dostavlja v zmislu istega aposteljna: „Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit . . .“ Tako si tolmači omenjeno mesto Devoti Instit. can. IV. 7, tako Scavini Theol. mor. I. 14, tako i drugi kanonisti in moralisti. Pa čemu bi še tratili čas z rečjo, ki je v katoliški cerkvi jasna in priznana od vseh? Vprašajte li, g. nasprotnik, prvega duhovnika, na katerega naletite, naj Vam pové, kako razlaga Pavlovo „šibo“!

Toda, kar je v našem vprašanji odločívno, se ravno iz te razlage našega g. nasprotnika nedvomno razvidi, da odreka cerkvi sploh vsako kaznivno oblast; ker če se vže nahaja v svetem pismu kako mesto, s katerega se da izvajati omenjena oblast, je gotovo navedeno mesto iz sv. Pavla prvo in najbolj očitno. Kdor je torej vstani tudi to mesto tako zavijati, da ga neče tolmačiti o pravi kaznivni oblasti, ni mu pač več pomagati, ker z drugih mest sv. pisma se bo dal še manj prepričati.

In tako je tudi. On priznava sicer faktično izrekanje nekaterih kazni v cerkvi, tudi telesnih. A kar se pred vsem tiče poslednjih, se v zmislu njegovega izpeljavanja izrekajo brezpravno. Cerkev jih ni namreč — tako uas prepričuje — do srednjega veka še poznala; zdaj še le so se začele vvajati — a le po vplivanji vladehlepniš školastikov; ker nauk o kaznovavni oblasti cerkve ter o vporabljanji telesnih kazni, kaker sploh nauk o gospodovanji cerkvenem imenuje naš g. nasprotnik „od školastikov razvito mnenje, katero je zoperno besedam — sv. pisma.“

Ne, prave kaznujoče oblasti cerkev nima! V tej oblasti je namreč bistveno zapopadena pravica kazni ne le izrekat i po obstoječih postavah, kaker jih izrekajo javni sodniki po državnem zakoniku, ampak tudi kaznivne postavе dajati, kaznivno pravo vstvarjati in določevati. Tako pravico ima in izvršuje država. A ravno to pravico g. na-

¹⁾ Epist. 85.

sprotnik odreka cerkvi, ker po njegovem mnenji „se ne dá še govoriti niti o kaznujočih organih, ampak edino o organih cerkve, ki so po božjih zakonih izključno poklicani iz reka ti cerkvene kazni. Sploh pristojna vsako gospodovanje, vsaka oblast po njegovem nauku — „le bo ž j e m u zakonu“, katerega je Kristus cerkvi dal.

Sancta simplicitas! Zato, ker je Kristus dal cerkvi temeljni zakon, ne bi imela cerkev nobene gospodovavne oblasti več, niti oblasti stvarjati nove postave, novo pravo, ali preminjati je?! In za kralje, sploh za posvetne vladarje ni li tudi Bog dal postave, prava? Ta je večna, za vse veljavna naravna postava, kateri se morajo klanjati, da, tako so na-njo navezani, da vse, kar določijo v nasprotji ž njo, izgubi vže radi tega vso pravnost; in le to, kar postavijo soglasno ž njo, je pravno, zavezavno. Božja postava tedaj ne le da človeškega postavodajstva ne zanikuje, marveč celó v vtruje in podeljuje posvetnim vladarjem postavodajsko, zavezavno oblast nad podložniki. Ako to velja v državi, naj nam g. nasprotnik dokaže, zakaj bi ne imelo veljati tudi v cerkvi?!

Ne pa, naredili smo g. nasprotniku krivico! Saj vender piše, da izobčevanje iz cerkve mora biti kanoniško t. j. p o s t a v n o vtemeljeno; s tem zdi se, da vender priznava cerkvi postavodavno oblast. Prosimo odpuščenja! Da, tako res piše g. nasprotnik; sploh on vse trdi in ob enem vse taji, vse njegovo dokazovanje je čudovita zmes vseh mogočih prekoslovij. edino s tem namenom, da bravec (če jih ima deset na Slovenskem) slepi in moti, in da se more ob enem vmikati, ko bi se kdo, kaker mi, predrznil napasti ga.

Da, tako je. Zdi se, a le zdi, in nič več. Sicer pa naj g. nasprotnik postavodajavno oblast cerkvi priznava ali ne, eno je gotovo: da stavlja v tej zadevi ekumenski koncil n a d papeža. Piše namreč, da izobčevanje se sme izvrševati tudi proti škofom, „naj si bodo še na toliko visoki stopinji.“ Da pa ta „visoka stopinja“ obsega tudi papeža, nas podučuje v naslednjem, kjer v dokaz svoji trditvi navaja iz zgodovine vzgledov, ki kažejo, kako so ekumenske sinode izobčevale ne le škofe in patrijarhe, ampak tudi p a p e ž e. Vsekaker tedaj, kakerkoli misli naš g. nasprotnik o oblasti ali neoblasti cerkveni, tu stavi očitno ekumensko sinodo n a d papeža, kar je debela herezija.

Drugič še nekaj. Denimo tudi, da bi g. nasprotnik cerkvi res priznaval pravo oblast, stvarjati novo pravo in postave dati, bi vender po njegovi teoriji ta oblast pristojala le vesoljni cerkvi ali ekumenski sinodi, ne pa papežu. S tem je pa zabrel v febronijanizem. V svoji knjigi: „De statu Ecclesiae“ je namreč Febronij mej drugim postavil tudi to trditev: Ni v oblasti papeževi postavljati n o v o p r a v o. Spet drugo: Papež, ako vkaže, sme to storiti le vsled vže priznanega p r a v a. In hoče

li vedeti g. nasprotnik, kako je Klement XIII. obsodil Febronija in njegovo knjigo? „Haereticus . . . dolosa vulpes . . . liber . . . eiusmodi libri, qui in officina S a t a n a e cuduntur.“¹⁾

*
* *

III. — O tej točki smo vže zadnji pot govorili. Postregli smo g. nasprotniku z velevažnim papeškim dokumentom iz najnovejšega časa. To pot pa bi radi še dodali, kar se o tem bere v pastirskem listu plenar. koncila Baltimorskega II. l. 1866, ki je tudi potrjen od sv. Stolice. Navajamo pa naslednje mesto ne toliko radi našega g. nasprotnika, ampak bolj radi tistih Slovencev, ki bi še radi ostali pravi katoličani, pokorni otroci sv. cerkve, se pa nazlic temu vender za znani pastirski list naših škofov in za njih prepoved, katera zadeva branje in podpiranje nekaterih liberalnih listov, kaker „Slov. Naroda“, „Slov. Sveta“ itd. toliko zmenijo, kaker za predlanjski sneg. Tem bi tedaj, kot zrcalo za izpraševanje vesti, radi pred oči postavili opomin omenjenega koncila; res, težko se najde kaj družega, kar bi bilo sedanjim časom in našim, tudi slovenskim, razmeram primerniše. Čujmo le zlate besede v slovenski prestavi: „Tista oblast pa (namreč cerkvena) se izvršuje ne le z določevanjem verskih resnic in katerihkoli vprašanj, ki se vere dotikajo, ampak tudi s tem, da se verniki opominajo, ako je kaj, kar bi znalo škodo vati krščanskemu življenju, ali pa tudi, da se zmerja in graja, ako se zdi morda to potrebno . . . Želimo, naj si vsi naši verniki globoko v srce vtisnejo, da mora vsak v svoji škofiji svoje višje vbogati in karkoli zavkažejo, sprejeti, kaker da bi prihajalo od tiste oblasti, katero je Kristus postavil v svoji cerkvi. Vse te zapovedi se morajo, dokler jih viša oblast ne obveljavi, sprejeti kot pravilo za življenje, in nihče jih ne sme prezirati, ako noče neposlušen biti opominu apostoljskemu: slušajte vaše predstojnike. In akoravno se morda komu zdi, da se je prepovedana reč krivo sodila, ali pa, da niso predstojniki sami o tem onih misli, češ, eni ravnajo tako, drugi drugače, tudi to ne opraviči katoličana od greha vpornosti, ako zarad tega noče vbogati svojega škofa ali pa se tedaj, ko bi moral slušati, drzne vkazovati.“

Pač ni je besede v tem citatu, da bi se ne dala v zgodovini naše ožije slovenske domovine zadnjih dveh let vporabiti na to, kar se je o in proti znani prepovedi ali obsodbi naših viših pastirjev govorilo, pisalo in ravnalo.

¹⁾ „Quantae tibi“ . . . 14. apr. 1764.

Da bo pa vedel naš g. nasprotnik, ki nas razvpiva pred svetom za heretike, kako cenzuro je cerkev užgala nauku, da škofje se nimajo mešati nego le v reči, ki se dotikajo vere in nravi, mu h koncu tu navedemo IV. stavek iz dogmat. konstitucije Pija VI. „Auctorem fidei“, stavek, ki — res čudno! — ob kratkem obsega glavne nauke, katere smo g. nasprotniku očitali kot krive. Poslušajte li:

„Propositio affirmans ab usum fore auctoritatis Ecclesiae transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum etiam extendendo ad res exteriores et per vim exigendo, quod pendet a persuasione et corde, tunc etiam multo minus ad eam pertinere exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis . . . est haeretica.“

In ako dodamo še V. propozicijo, govorečo o tistih, ki tajé cerkvi oblast „iubendi per leges ac devios contumacesque „exteriore iudicio ac salubribus poenis coerendi atque cogendi . . .“ propozicijo, ki se obsoja: inducens in systema alias damnatum ut haereticum“ — tedaj imate vse, g. nasprotnik. Da, vse, kar proti nam tako trdovratno, tako zvijačno zagovarjate, kar razglašate za čisto katoliško dogmo, vse je — gola herezija!

Razkolniška propaganda „Slovanskega Sveta.“ — Slovenci — — Poddraga!

Ker se koncu bliža drugo leto, odkar „Slovanski Svet“, nekdanjega „Slovana“ naslednik in dedič, Slovence politično izobraža, zdi se nam primerno v kratkem posneti glavne točke njegovih naukov in označiti njegove težnje. Ne namerjamo ga tedaj v tem članku pobijati ali zavračati, to bi nas predaleč peljalo, ampak hočemo le slovensko občinstvo seznaniti z nazoni, katere vceplja našemu ljudstvu, posebno pa dijaštvu in učiteljstvu, da je vzgaja za razkolno cerkev ter dozarja za rusko panslavistično politiko.

Mi postavimo tedaj očitaje: „Slovanski Svet“ hoče Slovence z vabiti v pravoslavje.

Vemo, kako nas bo koj v začetku skušal zavriniti rekoč: To očitaje je neosnovano; mi nočemo Slovencev zavesti v razkol, ampak ohranijo naj rimsko katoliško vero, a zahtevajo naj staroslovensko liturgijo: pridružijo naj se cerkvi avstrijskih katoliških Rusov ali rusinskih unijatov.

Res, tako je začel „Slov. Svet“ Slovincem priporočati; a to še le pred nekoliko meseci, ker ta manovra se mu je zdela neobhodno potrebna, da se izogne očitaju razkolniških teženj, katero je moral lani od nas slišati.

Zvit je res, kaker lisica. Toda vse mu nič ne pomaga. Ker

prvič se je začel z unijatskim plaščem pokrivati potem, ko je vže jasno dovolj pokazal rusko kožo; drugič pa dokazati smo mu vstani iz sto mest, da moli svojo tačo proti Moskvi.

Poslušajmo li. Prvič razodeva „Sl. Svet“ svoje razkolniške težnje z nazori o veri in narodnosti ter o razmerji mej obema, nazore, ki jih Slovencem na razne načine v glavo vtepa.

Narodnost je n a d vero in cerkvijo. Narodnost ima vero določevati in po njej se imajo sestavljati narodne cerkve. „Sam pogled na narodopisno mapo Evrope more nas prepričati, da Evropa se deli na tri velike prosvetne skupine: 1. Na skupino zapadno ali romansko, katera združuje v edno kulturno celoto narod francoski, španjski, portugalski in italijanski, katerim cerkev k a t o l i š k a (latinska) je cerkev narodna; 2. na skupino vstočno ali slovansko..... katere znančno znamenje je cerkev p r a v o s l a v n a; in 3. na skupino angleško-tevtonsko ali n e m š k o, katera..... je za reformacije dospela k lastni narodni cerkvi p r o t e s t a n t s k i, ki je karakteristiška za veliko večino tevtonskih narodov.“ Tako „Sl. Sv.“ 1889 str. 39. Kaj sledi iz tega nauka za katoliške Slovane in Slovence posebe, ni pač treba pojasnjevati.

Res sicer, da se bo znal „Sl. Svet“ zavarovati proti očitjanju, ki sledi iz navedenih besed, češ, da ne namerja Slovencev siloma odtrgati od Rima niti jih odtujevati katoliški veri, saj piše: „ . . . Protestantizem je skrbel, da se je ločil od prvotne cerkve b o l j, nego mu je bilo potreba, ter se je organizoval v narodnem zmislu.“ In zagotavlja nas, da Slovenci bi ne smeli narodne cerkve n i k a k e r organizovati brez izrečnega dovoljenja Rima, katerega pokorni otroci hočejo vedno ostati.

Da bi mogel človek verjeti „Sl. Svetu“! Pesek v oči! Tazivne fraze, katere nimajo nikakega zmisla, ako jih primerjamo s tem, kar „Sl. Svet“ uči in stoterokrat ponavlja o narodnosti. Prvič se vpraša, kako daleč sme segati ločenje od prvotne (katoliške) cerkve, da ne bo „bolj“, kaker nam je potreba? K d o ima določiti te meje? Odgovarja „Slov. Svet“: „Člen 14. osnovnega državnega zakona se glasi: Vsakomu se zagotavlja polna svoboda veroizpovedanja in vesti. Z a p a d n i Slovani imajo po tem p r a v o vrniti se k cirilo-metodiški cerkvi.“ In govoreč o svobodi, katero zagotavlja člen 14., modruje dalje: „Ta svoboda pa je v tem, da se smejo narodi avstrijski sukati gledé na vest in narodnost, kaker kaže njim najbolj prav. Vstavni verski in narodnostni člen sta okvir brez podobe; to podobo imajo naslikati narodi po svoje. Nihče se ne sme vtikati v to, kako barvo podele narodi tej podobi.“ Slovani sami tedaj imajo določiti osnovne članke nove cerkve in razmerje z Rimom in staro cerkvijo!

In kaj ima biti merodajno pri osnovanji nove cerkve? „Sl.

Svet“ uči, da edino le narodnost: „Kar se dostaje cerkve, je to za Slovane popolnoma narodno vprašanje.“

Isto velja seveda tudi o veri. Saj „narodnost se razodeva tudi v veri.“ Potemtakem mora narodnost slovansko slediti tudi vera slovanska. Saj tudi — kaker uči Sl. Svet — „naši pradedje so, kar se dostaje vere, častili posebna božanstva.“ In na vprašanje, kaj obsega slovanska kultura, našteva mej drugim tudi „naroda mnenje in pojme o razmerji človeka k nekakemu višemu bitju, — to je k božanstvu.“ To razmerje se pa imenuje religija ali vera. In ako zahteva, da „naj Slovani okrepijo kulturo v sebi in iz svoje srede“, ne sledi potemtakem, da morajo imeti svojo vero in cerkev, katera pa vže za to, ker je slovanska, ne more biti katoliška. To kulturo imenuje naš list kulturo samostalne cerkve, katere vzor predočnje in proslavlja Slovencem v srbski cerkvi, tedaj v razkolu. Srbi morajo biti Bogu hvaležni, da jim je ohranil to samostalno cerkev. „Kultura samostalne cerkve bodi tudi za naprej geslo srbskemu narodu.“ Toda ne le Srbi, ampak tudi „drugi njih bratje na Balkanu (mej temi smo tudi Slovenci), imajo (od Srbov) zgodovinski poduk, kako se jim je vesti na vso bodočnost“, da ne poginejo; t. j. odtrgati se imajo kaker Srbi od Rima, kajti le pravoslavna „cerkev je edino zavetišče, kjer se čuti narod doma tudi v hramu božjem, edina rešiteljica in zaščitnica narodova.“ Ker le ona slovanska plemena, katera so si ohranila izhodno cerkev, so si obvarovala vse mogočne kulturne sile v sebi..... Mej tem ko je bilo na Poljskem vedno nesoglasje, kar je privedlo Poljsko k politiki nenarodni, neslovanski na njeno pogubo.“

Zapadna kultura je pognala iz kristijanskih tal in je bistveno zrastena s katoliško cerkvijo in z nje vero. Tej kulturi katoliškega zapada stoji nasproti bizantinsko-azijaska kultura, ki je vtelešena v razkolu. Nihče ne bo pač trdil, da ločivni znak mej obema kulturama obstoja edino le v liturgičnem jeziku; marveč ta različnost sega globoko v duševno naziranje, se razteza na dogmo, na filozofijo, na umetnost. Kar pa „Sl. Sv.“ namerja, je prav to, da bi Slovence odtrgal od zapadne kulture, ter jih pripeljal „k tisti slovanski kulturi, ki je dete Vzhoda“; od te kulture ter od „njene oživljajoče moči in plemenite važnosti socijaloške, kaker tudi njenega velikega poklica v sedanjem razpadajočem društvu „civilizovanega“ zapada, pričakuje, da bo dvignila Slovane v nedogledno višino v izobraženosti in prosvitljenosti vsečloveški.“ In ves ta fundamentalen prepород v katoliških Slovencih naj bi provzročil edino staroslovenski liturgični jezik. katerega s a m e g a, kaker trdi „Sl. Sv.“ bi jim rad priboril?! Menite res, da ste našli take otroke, da Vam bodo verjeli, kar jim barvate pred oči! „Vzhodno dete“ slovanske kulture se je rodilo iz pravoslavne cerkve, kaker zapadno in katoliške! Kdor nas navdušuje za to „dete“, nas vabi v pravoslavje.

Naj li taki in enaki nazori, katere „Sl. Svet“ razpravlja v vsaki številki, preidejo v meso in kri našega naroda, in v kratkem mora biti pravoslaven po mišljenji in teženji. Faktičen prestop v razkol je potem le vprašanje časa.

Toda kaker „Sl. Sv.“ od ene strani skuša Slovencem vcepjati veleslovanske, razkolniške nazore, tako hiti od druge strani rušiti sveto vez, katera naše ljudstvo veže na katoliško cerkev. Ta živa vez je katoliška duhovščina, posebno pa škofje.

Res, kako klasično zna naš prijatelj „Sl. Svet“ slikati katoliško duhovščino! Duhovni naši so „latinizatorji“, „sovražni nam tujci“, „germanski in latinski svečeniki, ki živijo — le za svoj dobiček.“ „Sibirske hijene“ smo, „botobuki“, „breznravstveni zbrod“, „nizke duše“, itd.

Kako počesčuje škofe! Oni so „koristolovni“, „prevzetni in protipapeški“, „hinavski.“ Oni so zakleti sovražniki narodnosti. Oni so „breztaktni“, „sumljivi patrijoti“, „prozi vljejo „škandalozne prizore“. oni „svečeniku slovanske narodnosti prepovedujejo obiskovati cerkev“; oni premeščajo svečenike zaradi lojalnega postopanja in ker italijanaši tako zahtevajo.“ Oni „podpisujejo pastirski list, nad katerim je toliko veselja v Velikonemčiji in po onih listih, ki so v službi proti interesom naše celokupne države.“ Oni so pa tudi „pohlevni viši pastirji, ki stvari tako malo poznajo“, da podpišejo list poln herezij, poln izjav, ki kompromitujejo čast naroda in države! Oni se svojimi verniki „ravnajo neenako, da, krivično,“ oni „se po načinu očimov bojé osebne dotike sê svojo pastorčadjo.“ T a k e škofe spoštuj, ljubi, o narod slovenski!

Pa da bi „Sl. Svet“ vsaj papežu in cerkvi sami prizanesel! Res, da tu pa tam navidezno kaže papežu veliko pokorščino ter posebno Leona XIII. proslavlja kot prijatelja Slovanov, a tako ravna le, da preverja svoje bravce, češ, kako škofje nasprotujejo težnjam in naredbam papeža samega. S tem hoče vernike le še bolj odtujiti od škofov, da bi jih popolnoma prezirali. V resnici pa „Sl. Svet“ črti papeža in cerkev z najnižega dna svoje razkolne duše. „Leon XIII. stoji pod vplivom pruskega protestantskega Berolina“. „Rim, pogodivši se z Nemčijo po nemških nadpastirjih, deluje za nemško kulturo“. „Rim, kateremu so bili Poljaki vedno zvesti, se je pomiril z neprijatelji Poljakov“.

Vse drugače pa zna „Sl. Sv.“ božati razkolne pope in njih popice. Čujmo no: „Ker so bili (ruski duhovni) sami oženjeni, poznali so vse potrebe naroda v družinu, učili so, kako se ima žiti v zakonu, kako se imajo odgojevati otroci. Rusko duhovenstvo se nikoli ni stremilo k temu, da bi se zaprlo v poseben samostalen krog. Ono je izšlo iz naroda, živelo v narodu in živelo za narod; povsodi je duhovenstvo vnašalo mir in krotkost, vdeleževalo se je radosti in gorja v družini svojega vernega... pomagalo je na-

rodu v vseh njega nezgodah in delilo z njim to, kar je samo imelo“. Kako bi se slovensko ljudstvo ne vnelo za tako (oženjeno) duhovenstvo s tako lepimi lastnostmi?! Seveda pa — kar hoče prav za prav reči „Sl. Sv.“ — vse te lastnosti se pogrešajo pri katoliški duhovščini. . . . In praktična posledica. . . !?

Kaka navdušenost še le, kaka nežnost in občudovanje za cara! Berite li str. 300 l. 1888. Razume se samo ob sebi, saj v njegovih rokah je vsoda pravoslavne cerkve!

Zdaj pa poslušajmo, kake nazore ima „Sl. Svet“ o pravoslavni cerkvi, s kako gorkim navdušenjem skuša Slovence vneti za-njo.

Njej na ljubo je nakopičil v svojih predalih laži, ki v obraz bijejo zgodovini in dogodkom, kateri se vršijo pred očmi vse Evrope. Neslišana nesramnost je pač, da se predrzne prinašati članke z napisom, kaker je n. pr.: „Verska tolerancija na Ruskem“! kjer mu mora potrpežljivi papir nositi vnebovpijočo trditve: „Ravno tako se radujejo nezaviranemu izvrševanju svoje vere različne sekte (!) katolikov“! In spet: „Svoboda vesti nikjer v Evropi ni tako dovršena kaker v Rusiji“. „Izpovedniki vseh ver v Rusiji imajo najpopolnjšo svobodo vesti, tako kaker nikjer drugod, celo ne tam, kjer je ona zajamčena javno in vstavno“!!

Čemu take debele trobiti v svet? Obče priznana resnica je, da nihče ne laže brez vzroka. In da more človek tolike žrtve prinašati za Rusijo in njeno cerkev, mora imeti tudi svoj vzrok in sicer prav tehten. . . . Indovinello!?

Ne rimsko-katoliška, ampak pravoslavna cerkev je „Sl. Svetu“ edino prava, Kristusova, edino zveličavna. Poslušajte! „Pravoslavna cerkev je izročila našemu pokolenju krščanstvo v čisto apostolskem vidu ali obrazu“.

Zatorej so po nauku „Sl. Sveta“ — Srbi možato ravnali, da so rimskega papeža, ki jih je tolikokrat nagovarjal, da se odrekó pravoslavju in sprejmejo katoliško vero, zavračali. Katoliška cerkev vzgaja izdajice domovine in narodnosti ravno tako, kaker Muhamedova.

Pravoslavno cerkev krsti „Sl. Svet“ za cerkev sv. Cirila in Metoda, imenujoč jo „cirilo-metodijsko,“ češ, da sta ta svetnika prava pričetnika in vstvaritelja grško-ruskega pravoslavja! Piše namreč:

„Sv. Sava je prinesel krščansko vero mej Srbe v zmislu sv. Cirila in Metoda“. Kdo je bil ta „sv.“ Sava? Sin Stepana Nemanje, rojen l. 1169; izvoljen za srbskega nadškofa „je vtrdil srbsko narodno cerkev“ s tem, da „je po nagibu vstočnega patrijarha odpal od rimske Stolicе“ in je tudi svojega brata Stepana, kralja srbskega, ki je od rimskega papeža prijel kraljevsko krono, privedel na vstočno veroizpovedanje. Sava

je tedaj prinesel Srbom „cirilo-metodijsko“ cerkev, ker je provzročil r a z k o l!

Ravno tako je po trditvi našega panslavističnega organa „rusko pleme ostalo verno nasledstvu in sporočilu sv. Cirila in Metoda, ker je ostalo verno — pravoslavni cerkvi“.

In t a k a cirilo-metodijska cerkev je ideal, za katerega „Sl. Svet“ ogreva Slovence! Saj ravno zaradi tega blagruje Srbe, „kateri so imeli srečo, da je prišel sv. Sava k njim“ ter jim stvaril — razkol!

Častitljivi pridevek „cirilo-metodijske cerkve“, s katerim kinča „Sl. Svet“ grško-rusko pravoslavje, ima biti torej Slovincem mamilo, da jih privabi v razkol. In da kar le mogoče gine vsa, tudi verska razlika mej katoliško in grško cerkvijo, je sposoben ruski misijonar postaviti celó lažnjivo dogmatično trditev, vsled katere je katoliški nauk o izhajanju sv. Duha z grškim bistveno isti.

In da Slovence pač popolnoma prepriča o svetosti in zveličavnosti razkola, seznanja jih s svetniki narodne cerkve, mej katerimi zavzema seveda prvo mesto razkolnik — „sv.“ Sava, drugo „sv. Velikomučenik“ — car Lazar. Slednjič prosi za zaslepljene nasprotnike pravoslavja iz nebes milosti in odpuščanja: „Mučeniki kosovski, odpustite jim!“

Naravno, da se morajo Slovenci seznanjati tudi s pastirskimi listi — zakolnih škofov, kaker n. pr. z okrožnico episkopa katorskega in dubrovačkega, kjer se v zvezde kuje „močna, sveta sila, koja je čuvala in koja bode vedno čuvala srbski narod — to je pravoslavna vera, ta dobrotvorna vera, ki je s svetimi svojimi načeli o **svobodi** (!) vsadila v srce Srbov težnjo za svobodo.“ To okrožnico imenuje naš junak „prekrasno“; viši pastirji pravoslavni znajo „v posebnih listih kaj primerno, spodbudno in ginljivo“ govoriti k ljudstvu! Primerimo li to slavljenje razkolnih škofov s sumničanjem in s krasnimi epiteti, s katerimi sta „Sl. Svet“ in evangeljska njegova brošura „Zur Steuer der Wahrheit“ sprejela in obdelovala pastirski list peterih škofov, ki so Slovincem od Boga dani za više pastirje!

Nečemo še na dalje „Sl. Svetu“ naštevati pravoslavnih grehov; prepisati bi ga morali celega. Iz tega je dovolj razvidno, kje je njegovo srce in kje bi videl Slovence raji danes nego jutre. Naravno pa, da mora pri takih verskih težnjah sumljiva biti tudi avstrijska zvestoba našega rusko-razkolnega fanatika. Dovolj stavljati narodnost nad vero — dosledno izvršenje tega principa mora privedi do razdejanja Avstrije. Ni nam treba tega še posebe vtrjevati. Sicer čemu toliko noreti za pravoslavje, katero se povsod pokori samovolji posvetnih vladarjev? In — noreti za tisto pravoslavno cerkev, katero imenuje naš apostelj slova n s k o narodno cerkev, ki ima kot taka obsegati v s a

slovanska plemena? Misli li tej cerkvi dati za glavarja avstrijskega cesarja? . . . Kdo bo to verjel „Sl. Svetu“? Kaj bi rekel k temu mogočni „strije“ v svetem Petrovem gradu?! No, no, saj pač nismo taki bebci, da bi ne razumeli! Čemu sicer izražati željo, naj se ustanovi vseslovensko politično društvo, katerega voditelji naj bi si vzeli za vzor Cavourja in in Garibaldija!? Ti rovarji naj bodo avstrijskim Slovanom vzgled avstrijskega patrijotizma!

* *
*

Neovrgljiva resnica je, da vsak včinek ima svoj vzrok; a ravno tako sledi navadno za vzrokom tudi včinek. In naše prepričanje je, da take doktrine, kakeršne podaja „Sl. Svet“ Slovincem, morajo imeti svoj včinek, obroditi svoj sad prej ali kasneje. Ideje, prave ali neprave, duhove oplajajo, in kar je duh spočel, mora na dan. Panslavistična razkolna propaganda se širi po Slovenskem vže šest let. Njeni vspehi se dajo vže zapazovati. Kdor ima priložnost od bliže občevati z mladino in poznavati njeno mišljenje, se bo moral zavzeti, kako gine mej njo avstrijsko čuvstvo. Mladina željno sega po listih, kaker je bil „Slovan“, kaker je „Sl. Svet“, posebno ako se ji vsiljujejo, ako se ji ponujajo za znižano ceno.

Dr. Rieger je lani v državnem zboru nekoliko spregovoril tudi o panslavizmu, kakeršen roji po glavah mnogim Rusom, ki želé, da bi vsi Slovani sprejeli rusko vero in se tudi politično z Rusijo združili; te težnje je označil nekako za blaznost in utopijo.

Da bi bilo res tako! A mi mislimo, da se je Rieger motil. temeljito motil. Vse se dá doseči. Treba le krepke propagande za idejo. To razumejo dobro panslavistični aposteljni v Rusiji in zunaj nje: ideja je vsemogočna: ona ruši države, druží narode. Vstvarila je vže zedinjeno Italijo. Zakaj bi ne mogla zediniti tudi Slovanov?! Nam se zdi ta sklep povsem dosleden. In Mladočehom tudi. Zato razširjajo radikalne panslavistične ideje mej narodom, in sicer po slovstvu. Slovstvo je silniša moč, nego ves staročeski blesk in vsi naslovi českega plemstva! Tega dr. Rieger najbrže ni vedel, zatorej je sodil krivo. Mladočehi, kaker njih panslavistični bratje na Ruskem, niso utopisti niti norci, ampak imajo jasen, določen smoter pred očmi, vedo, kaj namerjajo. Zato delujejo. In ne brezvspešno. Letošnje volitve na Českem so marveč jasno dokazale, da dobivajo mladočeske radikalne, panslavitične težnje tudi v ljudstvu v resničbo, življenje. Gorje pa Avstriji, ako zmagata danes mej njenimi narodi mladočeski duh! Jutre je ni več. In ta mladočeski

radikalizem, katoliški cerkvi in dinastiji sovražen, se s Českega odmeva v glasilih slovenskih liberalcev, v „Slovanskem svetu“ in v „Narodu.“ Kaker je na Českem okužil priprosti narod in zatemnjuje staročesko hegemonijo, tako zna, ako ga ne zatremo, otroviti katoliške Slovence.

V opomin nam bodi Poddraga. Mi se sicer tolažimo, da se znano zadevo Poddraško ne pride do skrajne meje; toda vže samo to, kako morejo priti priprosti kmetje slovenski do t a k e g a žuganja, je prikazen nad vse žalostna, ki pač daje misliti. Kdo zaploja mej narod take težnje? Ej, „Slov. Svet“, „Slov. Narod“, bi znali morda vi odgovoriti na to vprašanje? . . . Da, poznamo vas! Saj nam pretite vže z naslednjim žuganjem: „Vidi se, da gospodom jedna Poddraga še ni dovolj!“ In nekdo iz njih tabora se je dal bajé vže slišati: „Boste vže videli, kaj bo v desetih letih!“

Ni treba, da čakamo deset let, vas vidimo vže zdaj, kdo ste, pokazali ste se!

Se nekaj. Če nas spomin ni še zapustil, stalo je nedkaj v „Slovenci“ očitanje črno na belem, da so ruski rublji priromali vže do Ljubljane in Gorice. Nam ni znano, da bi bil kdo „Slovenca“ tožil zarad te izjave niti ga prisilil, da bi jo bil preklical. Tedaj ostane. Mi nismo za-njo odgovorni. Tudi ne vemo, komu je veljala. Vemo pa, da m i rubljev nismo prejimali in ne prejemamo: rajši vmremo!

Bodi optimist, komur ljubo. Mi nismo in ne moremo biti, dokler imamo mej sabo liste, kaker je „Slov. Svet.“ Zatorej jih bomo pobijali do zadnjega diha, naj nam kdo še toliko priporoča zmernost, krščansko ljubezen. Zbrisati hočemo se slovenskega imena ta madež. S takimi heretiki, z izdajicami katoliške vere in vesti, slovenskega poštenja — niti sprave niti premirja, ampak vojsko na življenje in smrt!

Dr. Mahnič.

LISTEK.

Iz dnevnika Štefana Hodulje.

V pustu spisal za post

Tone od Kala.

Gospod vrednik, ne vstrašite se. Pišem Vam mej gromom in bliskom. Veste, da sem nervozen, kaker Vi, posebno o hudi uri. Zato bi ne govoril rad veliko. Le malo potrpite.

Kaker sem zvedel, ste te počitnice potovali. Vže vem, šli ste vohat po Slovenskem, ali kaj diši po smodniku, ki ste ga zažgali! Tudi v Ljubljani da ste bili!! In celó tik pred tistim svetim, privilegiranim hramom slovenske inteligencije — pred «Narodno tiskarno!!! Profanacija! A tudi neprizanesljiva smelost od Vas, gospod vrednik! Kaj, ko bi se bile tisti hip sprožile na Vas mladoslovenske baterije! Da ne govorim o strašanskem brusu v «Narodni tiskarni.» Res sicer, da brus ostane brus, kaker pravijo Kraševci; vender tiste pšice, gospod vrednik — saj ste videli, kako urno jih špiči mladoslovenski Hasmodeus z rudečo kapo na «Brusovem» čelu — tiste pšice tedaj, kaj menite čemu bodo? Povem Vam: za Vas, prav za Vas! Zvezali Vas bodo enkrat na drevo, kaker sv. Boštjana, razpisali bodo prvo slovensko strelsko slavnost, tarča pa bo Vaša debela glava, gospod vrednik! Kdor Vas prvi zadene, dobi častno nalogo, da bo smel poplačati vse mladoslovenske — dolgove.

Vi sicer pravite, da radi potujete «incognito»; pa kaj Vam pomaga to, gospod vrednik, ker Vaša smola diši deset ur daleč okrog; in pa dovolj Vas videti, saj se Vam Vaša filozofija bere z obraza. Ste vže zabili, kako so nedavno povpraševali po Vaši fotografiji? Ta bo lepa, če Vas je na ljubljanskih ulicah vlovil kak fotograf! V kratkem boste figurirali v «Brusu» na prvi strani! Haha! S tistim spičastim nosom, in pa z Vašim trinadstropnim, srednjeveškim cilindrom! Tudi jaz bi Vas enkrat rad videl. Človek je vže v zadregi, kako bi mislil o Vas. Eni Vas opisujejo kot nežne, ljubke, medene, drugi zatrjujejo, da ste grši kaker Adamov greh! No, naj bo pa vže kar hoče, vsekaker vganjka ste, gospod vrednik, velika vganjka!

Zdaj pa nekaj o meni. Če se ne motim, končujete s tem zvezkom prvo leto Vašega epohalnega delovanja na polji slovenske polemike. Bog me varuj, da bi se predrznil stopiti v skrivnostno

svetišče Vaših mahinacij ; svetov nisem nikoli rad dajal ; vender pa če, smem izraziti glas javnega mnjenja, klical bi Vam, gospod vrednik, nehajte vender nehajte rogovoliti. Bodite zadovoljni, Vaš prvorojenec bodi edinorojenec — in v miru bo Slovenija !

Sicer pa storite, kar hočete, gospod vrednik. Dixi — et salvavi animam meam ! Vi glejte, piškavega oreha ne dam več za Vašo kožo. Jaz mislim, da sem dolgo držal Vam žakelj ; ali premenite program, ali pa . . . Dosti grenkih sem požrl, kože pa ne dam še za Vaše muhe. Bežite se solit Vi pa Hodulja z Vašim listom vred !

Sicer pa sem slišal, da Vas tožijo. No, vedel sem, ni pač moglo priti drugače. Kdor išče, najde. Ni pač drugače mogoče, nego da Vas obsodijo — in, tako zatemni Vaša zvezda na veke. Le eno bi Vas še prosil: da mi naznanite, kam Vas odpeljejo : na Žabjek ali v laško Gradišče. Potem Vas obiščem, pa bova skupaj pela jeremijade na razvalinah Vaše polemiške gloriije.

Končal sem, gospod vrednik.

VIII. list.

Pomudil sem se še precej časa v mestu ; hotel sem vse ovohati. Otroci so seveda sprva za menoj letali : Hodulja ! Hodulja ! Počasi pa so se me vsi privadili, postal sem popularen. Neki list je celó prinesel mojo podobo in je me »novice iz mesta in z dežele« vtaknil o meni te-le besede : «Vže nekaj časa se klati po našem mestu na visoki hodulji nad vse originalen mož. Vže zunanost kaže, da je duhovit ; poln je dovtipov. Vse se ž njim zabava. Drugače mu ne rekajo, kaker »Štefan Hodulja. Variatio delectat.»

Slednjic mi je vender mestni hrup vže presedal. Začel sem se odpravljati. Pridem v predmestje. Tam nekje pri zadnjih hišah, za katerimi je začenjalo vže polje, mi vdari na uho močen krik :

»Prokleti farji !»

Nevedoma me nekaj zancese s ceste v stran ; stopim par korakov zad za hiše na polje. Tu obstojim kaker okamenel.

»Prokleti farji !»

«No ste pa prebrali knjigo ?»

«Čemu pač ? Dovolj, da je pisatelj far, jaz ga obsojam. Farji naj ostanejo na leci, v spovednici, naj učé katekizem. V slovstvo, v politiko se nimajo vtikati. Tem prokletim kapelanom raste greben od dne do dne !»

«Počasi, mladi prijatelj, Vi ste prevroči. Manjka vam skušnje. Poslušajte starega, izkušenega politika. Verjamite mi, da tudi jaz na najnižem dnu srca sovražim celó farško senco. Raji bi videl sto hudičev pred seboj, kaker enega samega duhovna. Toda kaj pomaga ! Treba svet vzeti, kakeršen je. Jaz delujem v javnosti vže trideset let. Večkrat, posebno v prvih letih, sem prav ostro ua-

špičil pero proti duhovnom. Vsakrat sem se kesal. Zbudil sem nevoljo, vgovarjanje. Nasledek je bil, da so naši listi vsakrat izgubili po nekaj naročnikov. Skušnja me je spametila. Začel sem previdniše pisati. Pustimo farje v miru, mislil sem; obujajmo rajši po naših romanih, povestih itd. v bravcih, posebno v mladih duhovih, dvome o verskih resnicah. Od druge strani pa božajmo prav gladko in ljubeznjivo duhovne, povdarjajmo svoje versko stališče; pred vsem pa povzdignimo visoko narodni prapor, pod njim se sme vže marsikaj reči proti veri. Ta je bila slednjih let moja taktika. In smem pač trditi, da nisem deloval brezvspešno. A vi mladiči bi hoteli vse farje kar pri eni večerji pohrustati. Ne gre, ne gre! Farška kost je trda. Premislite, prijatelj, da nad polovico naših naročnikov so farji. Ako si jih nahujskamo na vrat, naša reč ne more obstati več pol leta. Potem zvežimo culo in hajd v Ameriko! Za našo propagando je pač treba denarja; brez tega ne moremo dihati. Naš ljud hoče biti dobro plačan. Saj ste še Vi nedavno vložili prošnjo za povišanje plače, akoravno bi prav lahko shajali. Potrpimo. Rijmo na skrivnem. Ko bomo vero spodkopali in jo obveljavili, bo narod sam ob sebi začel farje črtiti. Ko pride ta čas, tedaj povzdignemo svojo zastavo in preženemo črno druhal. Za zdaj pa dobrikajte se jim; in če enkrat kaj dirnemo po kaki dogmi, priklonimo se jim stokrat in polizimo jim, če treba, tudi prah s škornjev. Ste razumeli?»

«Da, da, čeravno mi ne more vse v glavo.»

«Prijatelj, Vaša kritika je za duhovščino razžaljiva, izzivajoča.»

«Kako naj bi jo pa izdelal?»

«Vzemite pero. Pišite:

«J. J. — Z veseljem zabeležimo to najnovejšo prikazen na polji slovenskega slovstva. Dar prihaja takrat slovenskemu narodu iz posvečenih rok, kar nas tem bolj veseli; želeti je pač, da se tudi duhovni, znebivši se nekaterih predsodkov, pridružijo slavnim boriteljem za narodno prosveto. Čestiti gospod pisatelj kaže nenaavadno nadarjenost, pred vsem pa dobro voljo, ker vsaka vrsta nam spričuje, kako se trudi dvigniti do višega, občečloveškega naziranja. In to moramo tem pohvalniše omeniti, ako premislimo, kako nizko je vže vsled zastarele vzgoje po seminarjih naziranje katoliških duhovnov, dalje kake ozke meje jim stavi verska dogma, slednjič koliko ozirov na vse strani morajo imeti, da kje ne zadenejo, posebno nasproti višim. Ker — da se tu brez vse zamere izrazimo nasproti našim vrlim sotrudnikom v duhovskem stanu — tajiti ne more pač nihče, da duhovni pogrešajo više akademične izobrazbe in like, pomanjkljivost, ki se pač ne dá odstraniti. Vsak omikanec nam bo pritrdil, da eno samo leto na vseučilišči sè svojimi raznoličnimi premembami, kaker nam jih podajajo moderna svetovna mesta, z gledališči, z resno borbo za bivanje, in slednjič, če hočemo, s pustolovnimi ponočnimi burkami, eno samo leto mladeniča bolj izbistri in mu razkrije skrivnostne sile naravine, ki gonijo

človeško življenje, nego štiri leta, ki jih bogoslovec prebije v tесnih učilnicah naših bogoslovnic, obdan od zaprašениh folijantov, prepirljivih školastikov. Naš gospod pisatelj se je tega prahu vže dobro otresel; na večih mestih njegovega dela se nam kaže življenje v zdravi, jasni luči. Želimo le, da vrlo napreduje in v kratkem se bo vspel blizo do stališča, katero zavzema filozofično in svetovno izobražena svetna inteligencija naše napredovavne dobe. Veseli podajemo roke naši narodni duhovščini v skupno delovanje. Vivat sequens.»

«Taka bodi za zdaj kritika nasproti duhovnom. Ste razumeli?»

«Prav, prav, se podvržem, akoravno bi danes raji, nego jutre raztrgal vse farske suknje. No, naj velja Vaša. Veste pa, da tudi z ilustrovanim listom nam gre slabo?»

«Kako to?»

«Podpore ni, niti gmotne, niti duševne. Nekaj časa smo prelagali s českega. Toda občinstvo se je naveličalo brati, popuščala list. Slaba se nam piše. Pravijo, da bi radi imeli kaj temeljitega, kar diši po filozofiji. Prokleta filozofija! Zopet vstaja iz srednjeveškega groba. Hudič piši filozofično! Jaz se je nisem nikdar učil.»

«Mladi prijatelj, skrbi Vas, da ne dobite dovolj naročnikov za novo leto?»

«Zlodeja, koga pa ne bi skrbelo? Nam gre za kožo. Brez naročnikov ni pač naročnine. Človek potem stradaj za vredniško mizo!»

«V tej zadregi Vam vem le za en svet.»

«Ta bi bil?»

«Bobnati treba, bobnati, ko je vse votlo. Boben je mej vsemi instrumenti najbolj votel, in vender se ga najdalje sliši. Fac et tu similiter, amice, et vives.»

«Bobnati — kako hudiča!»

«Napisali boste o novem letu in razposlali «vabilo na naročbo,» kjer boste Slovencem vse obetali. N. pr. tako-le: «V prihodnem letu bo naš list prinašal vse, česar si more omikanec želeti. V prvi vrsti bomo skrbeli za izvirne novele, kaker n. pr. »Četrtnikova bukev,» katero je slavnoznani A. vže pripravil za bodoči letnik. Tudi filozofije ne bomo zanemarili. G. B. spisal nam je korenito razpravo: «Kaj je lepo?» B. je izvrsten estetik, kateri je prvi rešil problem: kaj je lepo; zato upamo, da z rečeno razpravo, kakeršne še ni spisal nobeden Nемеc, jako vstrežemo slovenskim pisateljem.» *)

«Ne zamerite, te se mi zdijo vender predebele.»

«Mladi prijatelj, če ne prebavite še takih malenkosti, potem pa niste za nas. Kaj pa ljubi denarček, ki se bo začel stekati Vam v žep, bo tudi ta predebel?»

*) Poglej „Slovana“ l. 1886 str. 388.

«Prav pravite. Le da nisem še navajen na take vlovke.»
 «Moram iti. Na svidenje nočno, vže veste, kje.»
 Podasta si roke, in odide.

Ni se dalo več dvomiti: stal sem pred sobo mladoslovenskega žurnalista.

Ko je bil vrednik sam, začne prav pridno z gosjim peresom brskati po popirji. Pero mu je večkrat odreklo; vsakrat se zaihti in butne z nogó ob tla, da se vredniška miza sè sobo vred strese.

Za eno stopnjico stopim naprej proti oknu in začnem od strani ogledovati po sobi. Hočete, da vam jo opišem? Na mizi stal je prekrasen črnlnik; zdel se je zlat; morda je bil tisti, za katerega so bili pred kratkim zložili ondajšnji Mladoslovenci, da ga podarijo nekemu slavnemu narodnemu možu. Po stenah okoli so visele v okvirjih razne podobe: Aksakov, rajni oče goriških čitavnic — Lavrič, slavni Krutorogov, Crispi, Gambetta, Hugo Grotius, De Amicis, Garibaldi in ne vem, kdo še. Pač, še Mazzini-ja moram omeniti. Nad zglavjem pri postelji visel je dvoceven samokres. Nad vrati se je bralo: Ne vdajmo se! Izpod mize zijal je lačen vredniški koš; držal se je, kaker da bi hotel kaj povedati od starih zgodovin. Sploh zdelo se je, da več vé, nego njegovi vredniki. Na mizici blizo postelje so stale odprte stare bukvice. Narisanih sem videl noter več kolobarjev in križev. Moral je biti «Kolomon.»

Vrednik kar naenkrat vstane in začne po sobi korakati. Odpečatil je ravnokar pismo in bere došli mu «dopis»: «Iz Livnika. — Resnica mora na dan, dasi oči kolje. Mi hribovci gospode duhovne nunce sicer spoštujemo; vender vsaka reč ima svojo mejo. Naš gospod nunec je bil prav priljubljen, dokler je ostal pri svojih opravilih. A žalibog, slednji čas začel je kaj pridno reči stikati, ki morejo le prepri vnemati. Zdi se, da ne more kar najmanj strpeti, karkoli le od daleč diši po narodnem duhu. V nedeljo smo odprli novorojeno bralno društvo in ob enem smo hoteli slaviti cesarjev god. Slavnost je imel skleniti ples. In kaj menite, kako je ropotal s prižnice proti plesu? Je to patrijotizem? Bože mili, kaj bo še, ako nas bodo Božji namestniki tako spodbujali k ljubezni do cesarja, ko je vender sam Sin Božji, katerega evaugelij nam morajo oznanjevati, opominal: Dajte cesarju, kar je cesarjevega!? Tudi šola naša nič kaj ne napreduje: kar zida g. učitelj, podira gospod nunec sè svojim robotim vedenjem. Malo mu je, otroke celó klofati, ne zmeni se za postavo. Menim, da si bodo dotični stariši sami pravice iskali pri sodnji. Nekaj naših občinskih veljakov se je pri slavnem ordinarijatu vže pritožilo, a zdi se, da zaman. Ljudstvo je razkačeno, strašno vre. Nekateri hoté reči, da «vrana vrani očij ne izkljuje.» Vže marsikaj se govori, kar ne zna

biti v korist sv. cerkvi. Sploh se tudi viša gospoda pri ordinarijatu preveč nagiblje po sapi, ki piha z Dunaja. Ne dovolj, da nas zatirajo politički sovragi, ampak zapušča nas še cerkev. Slovenec je povsod trpin. Mi ne bomo odgovorni za nasledke. Videant consules!»

«Haha! to je za nas! Prokleti farji, čakajte, vam bomo vže posvetili! Cel dopis mora v list. Ha, to bo senzacija! Hahaha! Ha - ha - ha!!!»

Zdelo se mi je primerno, stopiti nekaj korakov nazaj; od tod sem spet prihoduljil naravnost pred okno, kaker da bi bil ravno kar slučajno Bog vé od kod došel. Ozrem se v sobo, najini pogledi se srečajo.

«Oprostite, prijatelj, ne pelje tod mimo steza čez polje? Šel bi rad po krajši poti v Sevnico.»

«Vi ste Štefan Hodulja?!»

«Imam čast.»

«Ravno prav; želel sem Vas videti. Bal sem se vže, da ste mesto zapustili.»

«Ni mi bilo mogoče tako hitro. Slovenija napreduje, odkar ima tako zavedne boritelje. Vaše mesto se je v nekoliko letih kar prenovilo! Koliko narodnih zgradb in društev! Živela mladost-slovenska inteligencija in kapital!»

«Smo tedaj somišelniki? Stopite, stopite, Hodulja, sèm noter.»

Zavihtim se s pomočjo hodulje skoz okno čez vredniško mizo, in kot bi trenil, stojim sredi sobe. Hoduljo pa vtaknem v vredniški koš.

Vrednik pomakne svoje naočnike nekaj više, sklene roke od zadej pod frak in postanski veleresno vpre v me svoje oči:

«Vi tedaj Hodulja! Veste, ljubi moj Hodulja, vredniški posel je dandanes važen, pa tudi težak.»

«He, vidim pač, kako ste izpiti.»

«Svet še pojma nima, kaj je to: gojiti, voditi, vstvarjati javno mnenje. Vrednik mora stati na vrhunci prosvitljenega 19. veka. Njegovemu višemu nazorovanju je podvrženo vse, kar se deluje v javnem življenju. Tu človek recenzuj politiške govore v državnem in deželnem zboru, sôdi korake poslancev, ocenjuj pesnike, govori o javnih koncertih, besedah itd. itd.»

«Jaz resnično občudujem dandanes moža, ki prevzame vredništvo politiškega lista. On mora temeljito poznati: zgodovino, geografijo, fiziko, filozofijo, celó filologijo.»

«Kaj menite, pa sanskrit? Jaz sploh ne vem več imena vsemu, kar moramo znati. Taki učenjaki moramo biti mi, vredniki,»

«Prava skrinja vseh mogočih ved. Jaz se le čudim, kako ste Vi mogli priti tako mladi do tolikega posla, do vredništva pravim. Drugače si ne morem misliti, nego da ste še le pred kratkim dokončali više študije. Na katerem vseučilišči ste pa dosegli doktorat?»

Ne zamerite, da Vas nisem počastil: gospod doktor. Saj gotovo imate doktorat, najbrže celó dvojen, če ne trojen?»

«O Hodulja, gledé tega stojim pa jaz na popolnoma različnem stališči od Vas. Suhega akademičnega doktorstva ne iščite pri meni. Odi protanum vulgus. . . Jaz sem zajemal svojo učenost iz družega vira: iz življenja. Skusil sem dosti na vse strani; to je moj doktorat: trojen, če hočete tudi deseteren — doktorat življenja in skušnje.»

Kod ste pa bili, kaj doživeli?»

«No, ker vidim, da se toliko zanimате za mojo vsodo, narišem Vam v kratkih potezah svojo zgodovino. Šolsko življenje mi je vedno presedalo. Vender sem jo bil še srečno pridrsal do više gimnazije. Tu pa nisem mogel kmalu več prenašati znane pedanterije nemških profesorjev. Prirojen mi čut slovanski za svobodo se je jel vpirati. In da bi pokazal, kako malo se jih bojim, hodil sem v šolo v surki in s tribojno zavrtnico. To je Germane razjarilo, kar sikali so; začeli so me preganjati, dokler me niso pri izpitu konec leta vrgli. Štel sem si v čast biti mučenik slovanske ideje. Zadnji večer smo napravili vodji tako zvano «mačjo godbo» in zapeli mu: Bože, cará hrani.» Drugo leto šel sem na gimnazij v N., od tod v T., slednjic na R. Konečno so me vender pri maturi reprobirali za eno leto.

Šel sem na vseučilišče. Prvo leto se nisem še vpisal. Drugo leto sem dobil štipendij, vseučilišča pa vender nisem še videl; kolkvije je za dvajset forintov za me napravil dober prijatelj. Tudi naslednja leta nisem mogel še misliti na študije. Inštruiral sem; sicer pa ni manjkalo družih važniših opravil. Kot večleten izkušen kompanjon sem navadno predsedoval tej ali oni buršariji, sem aranžoval demonstracije, posebno proti nekaterim mračnjaškim profesorjem, vodil sem kamerade, ko je bilo treba operirati proti povsod nas zaluzajočim stražnikom, pa spet smo morali hoditi na galerije v državno zbornico, da smo sikali ali žvižgali; pa dopisovali smo v domače liste, snovali koncerte, pustne plesе itd. itd. Vi nimate, še pojma, Hodulja, koliko mora visokošolec delovati, da vsestransko zadoščuje svojemu akademičnemu poklicu.»

»A jaz bi rad slišal, kdaj ste se vender filozofično in znanstveno izobrazili, da ste se vsposobili zdaj kot slaven žurnalist voditi javno mnenje?»

«Veste kaj, Hodulja; na vseučilišči je čedalje bolj v meni dozarjalo prepričanje o puhlosti vse akademične teorije. Tudi tu velja le praksa, te sem se jaz držal. Teorija človeka le še bolj zmeša ter naredi nepripravnega za življenje. Dozdaj je le še malo veleumov sprevidelo to resnico. Mej njimi sta bila Hus in Luter. Pritrjujem jima popolnoma. Da Vam prav odkrito izjavim svoje mnenje, Hodulja: jaz bi vse akademije in vseučilišča zažgal, odpravil vse tiste brezpametne promocije in doktorate.»

«Tako Vi mislite? Kdo pa piše v Vašem listu one izvrstne,

temeljite članke o šolstvu, kjer zahteva za Slovence narodne srednje šole in vseučilišče v Ljubljani?»

«No, naravno, da le jaz.»

«Kako se to zлага z Vašim prepričanjem?»

«No, to je le koncesija javnemu mnenju slovenskemu. Take koncesije mora previden politik večkrat delati. Slovenci smo še nazaj, strašno nazaj. Francozi so ono imenitno resnico vže pred sto leti spoznali in deloma odobrili. Pridigal jim jo je Rousseau. Na Slovenskem se ni doslej nego le en veleum prospel do tega naziranja — Stritar. A ker se je predrznil javno izjaviti je, se mu je strašno zamerilo.»

»A ne zamerite, prijatelj po mojem kratkovidnem umu se mi vender zdi, da kdor hoče vse kritikovati kaker Vi, mora tudi vsega znati, vse se učiti. N. pr. kdor hoče ocenjati filozofa, mora sam filozofijo poznati, ali pesnika, mora sam estetična pravila temeljito razumeti. A Vi, kaker se zdi, se niste ničesar učili? . . .»

»He, he, najivnost! Ne poznate li filozofije vseh filozofij? Ta nadomešča vso šolo, vse teorije. No, ne zahtevam, da bi Vi to vedeli, Vi ste iz stare šole; ona je novejše iznajdbe. «Sense comune», ljubi moj Hodulja, «sense comune» je edino prava filozofija. T. j. pozvedeti je treba, kako čuti, kaj želi občinstvo, kaj mu vgaja: po tem, edino po tem se piše — in punctum vsa filozofija! Verstanden, gospodine Hodulja! Čemu treba vedno ozirati se na «večne, nespremenljive zakone» resnice in pravice in kaj vem še?! Vpraša se le: beró radi tega pesnika? Da, požirajo ga. Prav, napiši kritiko povzdigujočo do tretjih nebes. Jim ne vgaja? Potlači ga v kritiki še bolj.»

«Vender mi ne more spet nekaj v glavo. Potemtakem ne vodite pa Vi javnega mnenja, marveč se daste sami od njega voditi.»

«Veste, Hodulja, to je le navidezno. Vže res, da se pravi žurnalist vedno klanja in dobrika javnemu mnenju. Toda če vza-memo reč, kaker je na sebi, je vender le on stvaritelj javnega mnenja. Občinstvo dandanes o čem životari? Vso hrano zajema edino le iz naših listov. Tu mu podajemo vsak dan v vvodnih člankih nekaj juhe, v političnem razgledu nekoliko mesa, v listku prikuhe, po vrhu še sladčic v raznih novicah. Vse to kuhamo, kaker se nam zdi, solimo, koliker se nam zdi. In tako je občinstvo nevedé popolnoma v naši oblasti. Od spred sicer vedno vstrezamo njegovemu «prepričanju» in željam, od zadej pa bašemo tak materijal, da vže naprej določimo in vemo, kako bo tisto prepričanje, kak bo «sense comune.»

«Na zadnje tedaj, kaker vidim, vi vredniki stvarjate resnico, pravo, postavljate pravila leposlovju, nravi itd. Vam se morajo klanjati pesniki, učenjaki, politiki.»

«Tako je.»

«V vaši glavi je javno mnenje.»

«Tako je.»

«Pri vas morajo poslanci beračiti za svoje mandate.»

«Tako je.»

«Vi delate postave.»

«Tako je.»

«Vi ste povsod, vi ste vse.»

«Tako je in nič drugače, ljubi Hodulja.»

«Le jaz se vam ne klanjam.»

«Ne jezite se, Hodulja. Pojdite z mano večerjat. Povabim Vas na kranjske klobase in na kozarec izvrstnega dolenjca.»

«Klobas danes ne jem, je petek.»

«Glejte ga hudiča, kaj še petek poznate? Da ne greste še nočoj k spovedi! Jaz sem pa klobase jedel še celó na veliki petek. In kako so mi teknile! Celo poletje me po njih žeja. No, pa saj vem, da se šalite. Po večerji pa pojdete z menoj v «sokolski dom.» Ob deveti imamo sejo, potem pa zabavo.»

«Prav. Tje pa pojdem.»

«In veste še kaj, Hodulja, Vi morate ostati pri nas še nekaj dni.»

«Čemu pa?»

«Jutri bo stal doktor Junij pred porotniki. Spravili smo ga mi, mi.»

«Tisti, ki vam je toliko nagajal?»

«Da, da, tako je, tako je, tako, haha!»

«To bo ploskanje! Smem pa te dni pri Vas prenočiti?»

«Prosto Vam, Hodulja. V moji hiši najdete vedno staroslovensko gostoljubnost.»

Indija Komandija.

O stoletnici francoske revolucije Slovencem v spomin

spisal dr. Mahnič.

V. pismo.

V Koludrovici 15. sneživca ... 6.

Preljubi prijatelj v Skalovji!

Hitro, hitro so se jele reči razvijati, odkar je Tonek v Komandiji. — Danes ti imam spet vže toliko poročati, da sam ne vém, kje bi začel. V teh dneh so se dogodile tako važne prena-redbe, da Komandija se zdi zdaj popolnoma prevstrojena.

Najvažnije je prekrščenje Komandcev in njihove pameti. Bilo je zadnjo nedeljo; napovedan je bil spet naroden shod na korenjaškem polji. (Tonek namreč ne skliče shoda drugače, kakor v petek ali nedeljo.) Ljudi nezmerna množica, posebno pa Koldrovčanov. — Evo ti govor Tonkov:

Narodni možaci! Koludrovski svobodnjaci!

Ko smo bili zadnjikrat tukaj zbrani, napovedali smo vojsko nebeškim zverinam, in ponašamo se, da smo jih zmogli za vselej; temeljni kamen svobodi je postavljen. A danes treba zidanje nadaljevati. — Možaci, moramo se vsemu staremu popolnoma odpovedati. Pogine naj stara pamet z možgani vred! Živela nova pamet brez starih saj! (Enoglasno zadoni: Živela!) A začeti moramo, možaci, pri samih sebi. — Glejte, nas vse, ko smo bili rojeni, so nesli v cerkev h krstu in nam dali ime tega ali onega svetnika. Meni je ime Tonek, mojemu prijatelju Mihek, imamo Jurje in Matevže in Blaže, posebno veliko je pa v Komandiji Janezov. Ta imena, da naravnost povem, meni ne vgapajo. Kaj pomeni to, Tonek, Jurij in Blaž, kaj pomeni Janez? In kdo je videl te svetnike v Komandiji? Glejte no, in taka imena nam devajo, da jih častimo! Kaj bi ne bilo bolj pametno, otrokom dajati domača imena, katera vsaj vemo, kaj pomenijo, kaker Bel in Bela, Cel in Cela, Plavec in Plavka ali pa Rumen in Rumenka? Kdo bi kaj takega prenašal, možje svobodnjaci? (Živio!) Zatorej pa predlagam v imenu svobode:

V dveh dneh se imajo vsi Komandci prekrstiti, stari svetniki naj se pokopljejo in vsakdo naj si dene novo ime, domače in pošteno. (Enoglasno: Velja!) In da boste vže danes videli, jaz sam hočem prvi to storiti. Oznanjam vam torej, odslej nisem več Tonek, ampak ime mi je Lučislav. (Vse zagrmí: Živio Lučislav! Pol ure se mu neprenehoma častita.)

A to ni še zadosti, vrli možaci. Pri nas mora vse novo, vse prekrščno biti. (Živio novi krst!) Glejte, do zdaj smo imeli tedne po sedem dni, vsak teden je imel eno nedeljo. Jaz ne vem, zakaj bi moralo tako biti. Ali ni lepše, da ima teden deset dni? Deset je vsaj imenitniše število, desetak je zložen iz dveh petakov, in veste, da kdor ima dosti desetakov, se mu slabo ne godi, saj desetaki in petaki vladajo svet. Da, moj slavni praded Pitagoras je učil, da je nebo in zemlja zložena iz samih desetakov, da brez njih ne more nobena reč obstati. Da, da, preljubi, duša in telo, pamet in možgani so iz samih desetakov, iz nas dihajo sami desetaki. Dalje tudi sami veste iz lastne skušnje, da so mej ljudmi desetniki najumniši. Saj niste še pozabili, da sem tudi jaz, Lučislav, desetnik. (Živio Lučislav desetnik!) Zatorej pa predlagam, naj blagovoli visoki zbor narodnih svobodnjakov na korenjaškem polji skleniti: Odslej bo imel teden v Komandiji deset dni, reklo se jim bo: prvi dan, drugi, tretji itd., starih imen nečemo več. Nedelja se odpravi; namesto nje obhajal se

bo praznično vsak deseti dan, reklo se mu bo dan pameti in svobode, ta dan bo narod praznoval spomin novo zasijale svobodne pameti; ta dan bo vsakdo svobodno počel, kar bo hotel. (Enoglasno: Živio novi teden! Živio svobode dan!)

Meseca sicer ne moremo ne okrajšati, ne zdaljšati, ker imamo luno preblizo; a vender se imajo stara imena pozabiti in vpeljati nova, katera vsakdo razume, tako da bo vže ime meseca vsakega opominalo, kaj ima delati, in ne bo treba pratike. Prvemu bodi ime sneživec, ta mesec se ima vsakdo dobro stisniti za peč, da ga ne zamete. Drugemu deživec, vedi vsak, da ta mesec se ne sme spod strehe, da ga ne spluje povodenj iz Komandije. Tretjemu pihavec, ta mesec vedi vsak, da ni varno hoditi na Skratljevico in druge visoke gore, ker tod piha močen veter. Tako, vidite, vas bodo vže sami ti trije meseci opominali, da vam je najboljše, ako se ta čas v zemljo zarijete in spite, kaker krt. Četrtemu bodi ime živec, ker ta čas, kaker veste, vse oživi; petemu lahko rečete grivec itd., kaker vam bo o času oznanjeno. Za zdaj imate dovolj to. (Dovolj to! Živio grivec! Živio! živec!)

Toda, narodni svobodnjaci, imam še važno, važno reč, katero bi vam rad pojasnil in priporočil. Glejte, tam v tuji deželi, kjer sem bil toliko let, so vsi ljudje enaki. In res, kaker je učil vže moj preslavni sorodnik, imenitni sanjač, vsak človek ima le eno dušo, le eno telo, en nos, dve nogi in en hrbet in vi vsi veste, da en sam človek zda le za enega in ne za dva ali tri. Kaj ne, vprašam vas, Koludrovčanje, vsak izmej vas je le eden in vsi ste vsi? Kaker n. pr. ako imamo številko sto, vsaka enota je ena, sto enot je sto, kaj ne? (Živio!) Ali je potem takem prav, da eden vkaže deseterim, ali celó vsem? Ali ni deset enot več kaker ena. deset tolarjev več kaker en sam? (Deset tolarjev! Živio!) Pozivljam vas torej in vprašam: Ali hočete biti odslej vsi enaki, tako enaki, kaker je meter enak metru, da vas ne bo moč več razločiti mej seboj? (Vse tiho nekaj časa. Mej tem več počenejo, manjši pa na prste stopijo, tako da ne stoji le za las glava nad glavo. Potem pa vsi enoglasno zaženó: Komandci vsi enaki! Živio!)

Tonek nadaljuje: Še nekaj, še nekaj. (Še nekaj, živio!) Predno se danes razidemo, hotel bi okoli vas oviti vez najtesnejše ljubezni. V deželi, kjer sem bival toliko let, so vsi ljudje bratje; ker, kaker so učili moji slavni pradedje in sorodniki, so vsi ljudje rojeni iz boga. Saj veste, preljubi, moj prvi oče Pitagoras skočil je iz Zenovih čeljusti. In tako tudi vi vsi, eden izhaja iz Zenove desne, drugi iz leve noge, tretji iz hrbta itd. Da, da, preljubi Koludrovčanje in Komandci vsi, v njem mi živimo in on v nas, v njem čuvamo in spimo, in on v nas. O da bi se danes božjega Zena očetovski duh v vas obudil in zavedel! Za-

torej pa predlagam danes slavnemu narodnemu zboru, naj sklene to postavo :

Kot pravi udje velikega Zenovega trupla bodo Komandci vsi s Koludrovčani odslej bratje mej seboj. Zatorej se nima v Komandiji slišati več ne oče, ne mati, ne stric in ne strina, ne zet in ne tast, ne tašča in ne nevesta, ampak le brat in sestra.

In po vsem korenjaškem polji zagrmi: Živio! Slava! Živelo bratimstvo! In jamejo se drug družega objemati in poljubljati: Živio, o božji brate! Od veselja se pa jočejo in toliko solz se prelije, da je mokro korenjaško polje. Mirno in tiho se zbor razide.

Dva dni potem šel sem iz Koludrovce v Tevče. Kako gibanje po vaseh in po cestah. Vsi hité svoje otroke in vse, kar imajo, prekrščati! Tudi Lučislavov oče, župan Koludrovski, je vže prekrstil družino; on sam pa premenil je svoje ime Stefulja v Drenuljo. Ene je videti, kako se nategujejo, da bodo daljši, drugi pa, ki so predolgi, skušajo se stlačiti, in upamo, da v malo dneh bodo vsi Komandci popolnoma enaki. Pridem v Tevče, in kaj zvem tukaj? Kralja ni več, vtekel je. Brž ko je slišal, da so Komandci sklenili biti vsi enaki, pobrisal jo je, nikdo ne vé kam; toda za gotovo, da v Komandiji ga ni več.

V slovo za ta pot ti naznanjam, da sem tudi jaz prekrščen. Ne piši torej več Mihku v Komandijo, ampak Pihcu.

Zdravstvuj!

VI. pismo.

V Koludrovici 10. živca . . . 7.

Preljubi mi brat v Skalovji!

Čedalje bolj razširja svobode solnce svoje oživljajoče žarke po Komandiji. O brate, da bi bil ti tukaj, videl bi, kako je vže prešinila božja ideja bratimstva vse, kar v Komandiji živi in se giblje, ne le ljudi, ampak tudi živali; da, tudi te je Lučislavov prestvarjajoči duh povzdignil v krog človeškega bratimstva. Tako, vidiš, se nam je v Komandiji šteyilo bratov in sester v malo dneh za trikrat pomnožilo. In psičku se reče: ljubi bratec, mački pa: ljuba sestra. O sladke besede!

Toda da boš razumel, kaj prav za prav govorim, poslušaj, strmi! Bilo je zadnjega svobodne pameti dne (po starem nedelja). Štali smo spet zbrani na korenjaškem polji, Lučislav mej nami. Čuj njega vse skozi mojsterski, božji govor:

Narodni svobodnjaci, bratje koludrovski! Kaj ne, kako lepo, kako milo je bratom biti mej seboj? (Lepo! milo! Živio!) Toda še nekaj me teži vže več let in mi vzročuje strašne srčne bolečine. Ali smem danes, predragi, razodeti vam to najskrivnišo

skrivnost svojega srca? (Svobodno! Živio!) Bodi tedaj, bodi! (Bodi! Živio!) Glejte, pred vsemi vam hočem razložiti, kar je o tej važni stvari učil imeniten učenjak z večernih otokov; in ta stvar zadeva živali. Da, da, preljubi moji, ne gledajte tako začudeno, živali, živali! On je učil tako-le: Živali so prav za prav to, kar je človek, le da govoriti ne znajo. (Čuj! Čuj!) Prav za prav je duh Zenov v živalih, kaker v človeku, on jih oživlja, on jih giblje. (Čuj! Čuj!) To so stari Egipčani dobro spoznali, ker častili so bika, mačke in krokodile. (Joj!) In kaj mislite, iz česa se je izvalil človek? Še zdaj živi tam dol v onih deželah, kjer sem bil toliko let, po gozdovih njegov praded, pravijo mu: oče Mrkovec. (Živio oče Mrkovec!) O da bi ga videli, ali ni popolnoma tak, kaker ste vi, le rep. se vé da, mu ni še odsekan in pamet je še popolnoma v možganih zakopana.

In ta naš praded, kdo vé, iz katere živali se je rodil? O preljubi moji, pred deset tisoč leti smo morda mi vsi se pasli kot ovce, ali celó kot kozli po korenjaškem polji. In pred dvajset tisoč leti smo morda še plavali po nezmernih morskih globočinah, kaker ščuke. A kaj še to! Iznašli so celó učenjaki, da pred petdeset tisoč leti smo mi vsi, kar nas je, rastle tam v Ameriki v velikem gozdu, kakor gobe. Ali kaj bi vam to dokazoval? Ali ni v Komandiji še zdaj dosti ljudi, katerim je ime Goba? Tudi dosti Kopriv imamo in Smol in Pelinov in celó Čebularjev. Preljubi moji, kaj družega to pomeni, kaker da smo mi sami nekdaj gobe in koprive in čebule bili?

Toda pustimo ono prestaro dobo naše zgodovine, ne tuhtajmo velikih skrivnost večno božje narave. Obrnimo se danes do živali. Ali ni mej nami, preljubi Koludrovčanje, veliko Petelinov in Golobov in Strnadov in Sov in Čukov? In kdo more sošteti vse Volke, vse Jazbece in Zajce, ki stanujejo v Koludivici? (Opomniti moram, brate v Skalovji, da v Komandiji ne nahajaš skoro nobenih drugih imen, kaker zgorej navedena ali druga jim podobna. In to se mi ne zdi čudno, kaker sem ti namreč vže enkrat pisal. Komandci so zeló konservativni, tukaj se ostane vedno pri starem, in prenarredba, kakersnakoli je redka stvar. Zatorej so se pa tudi v Komandiji bolj, kaker v drugih deželah tam dol pri vas, ohranila imena iz one naše živalske pradobe.)

Vidite tedaj, preljubi Koludrovčanje, vaša imena sama, vaša pamet, vaša vest, vi sami živo pričate, da ste bratje preljubih živali. In res, prosim, pogledjte mačico; kako ti ona rahlo skoči na koleno, ko mirno sediš za ognjem. In se ti z glavo omuza ob prsi, mej tem pa tiho doneče zagode in ti pleše ob enem in gode v naročji; potem pa te milo prijazno pogleda s tako živostjo, da te mora ganiti in te pozdravi: miao! kaker bi hotela reči: ljubi bratec! Vstaneš in sedeš za mizo. A mačica skoči na mizo pred te in snažno in čedno se približa krožniku in začne z drob-

nim jezičkom lizkati ž njega, in te hoče tako podučiti, da sestrica ima pravico iz ene sklede večerjati z bratom. Ne bodite tako slepi, preljubi Koludrovčanje, glejte, vse to bolje spoznajo vaši majhni otroci. Ali jih niste še nikoli slišali pogovarjati se z mačico? Učite se od njih!

Poglejte konja, ali ni on večkrat dosti bolj pameten kaker človek? Glejte, kako ljubi svojega gospodarja, kako zvest mu je, in ako mu v vojski pade, joče od žalosti in solze preliwa, morda celo crkne. Poznate psa in pasjo učenost, poznate tudi lisičjo zvitost in slonovo modrost. O oslu vam nočem govoriti, saj vi sami človeku, kateri se vam zdi manj razumen, kaker ste vi, pravite osel. Vidite tedaj, še zdaj ima osel toliko pameti, kaker marsikateri izmej nas. Mej živalmi torej nahajate modrost, učenost in zvitost, zvestobo in ljubezen, kaker mej ljudmi.

In tega vi Koludrovčanje niste vedeli? (Odpusti, Lučislav!) Tega vi niste do zdaj še spoznali? Ali kaj pravim, spoznali? Da, celo pretepali ste vbogo žival! Kaj, le pretepali? Celó vbi-jali ste jo in klali in jeli njeno meso! Jeli bratovsko meso! Videvšemu te ostudne grozovitosti v Komandiji mi je jelo srce pokati in kmalu kmalu mi mora počiti, ako se ne poboljšate. (O joj! Kaj bo to?) Jaz sem to resnico spoznal tam na tujem in od tedaj iz cele duše in celega srca ljubim vsako žival. In ko bi zdaj pritekli sem vsi polži, da, poljubil bi jih, kaker brate, in žabe vse, ko bi sem prižabljale, pozdravil bi jih kaker sestre. In vi, svobodni Koludrovčanje, in vi? Mislite še pretepati, še daviti in jesti lastne brate in sestre, še rediti se od njihovi krvi? Ali vas ne gane milo stokanje vže toliko časa zatiranih bratov? (Vsi se jočejo — : Odpusti, Lučislav, odpusti! Živeli vsi polži, živeli komarji in brenceljni! Živele tudi muhe vse!)

Nadaljuje: Zatorej pa predlagam, jaz Lučislav, vsem svobodnjaškim Koludrovčanom, danes zbranim na korenjaškem polji, naj sprejmó v novo vstavo sledeče tri točke:

1. Jutri na vse zgodaj se imajo vse šibe in palice, biči, me-sarske sekire in klavni noži z vse Koludrovce prinesiti pred mestno hišo, da se tam sežgó.

2. Razglasi se potem v Koludrovici in po vsej Komandiji bratimstvo z vsemi četvero- in šesteronožci na zemlji, z dvonožci v zraku in breznožci v morji.

3. Skrbelo se bo, da se vsaj glavni zastopniki bratovskega nam živalstva v duhu nove svobode odgojé.

Komur vgajajo te točke, vzdigni roko. (Vsi vzdignejo roko: Živio! Slava!)

Tako, predragi Koludrovčanje, mi je zdaj odvaljen od srca najteži kamen. (Odvaljen! Živio!)

Preljubi Skalec, mislim, da s tako zgovornostjo, s takimi dokazi in tako navdušeno ni tudi Demosten govoril. O srečna, trikrat srečna Komandija, ki si rodila takega duha, o srečna

noč, v kateri se je bil iz Komandije izgubil! Te besede, si lahko misliš, vnele so kakor ogenj koludrovska srca.

Tri dni po onem važnem shodu bil sem na koludrovskem Golci. To ti je bil prizor, kakeršnega ni še solnce videlo! V dolgi vrsti stale so naše bolj znane domače in gozdne živali. Na prvem mestu je bil petelin z botrami kakošni. Obljubilo se jim je, odslej se bodo jedla le jajca kokošja; klali se ne bodo več ne petelini, ne kokoši in ne piščeta; a petelini se nimajo več mej seboj vojskovati. Na drugem mestu stal je pes. Oprostil se je vse službe in vseh opravil, ponoči hiše varovati ne bo treba, ker ljudje so vsi bratje in zatorej tatov ne bo več, zajcev in lisic pa se ne bo smelo več preganjati; a prav za to mora pes opustiti lajanje, katero je po tem takim popolnoma brez potrebe. Dalje pride konj. Njemu kot staremu prijatelju človekovemu se priporoči, da bi še dalje prijateljski in zajemno s človekom delal in mu pomagal. Lisici se pové, da ne sme več krasti po kur-nikih, ker kokoši so oproščene krvnega davka. Medvedu se naznani, da se ga ne bode več nadlegovalo po brlogih, svobodno se bo lahko sprehajal po gozdu brez smrtne nevarnosti, ker medvedovih kožuhov v Komandiji se ne bo več potrebovalo, odkar jo ogreva solnce nove svobode. Volk se mora odpovedati ovčjemu mesu, naj si pomaga z mahom in zelišči v gozdu; to bo sicer trdo za-nj, a ko bi ne mogel prenašati, prosto mu je Komandijo zapustiti. Slednjič pride vista na osla. Tudi on je sprejet v bratovsko zvezo, tudi njemu je palica zlomljena, a zato, da bo voljno človeka vbogal in nikdar se ne puntal ali pa celo brcal; in ker se njegov znani glas daleč po Komandiji razlega, da ne bo Komandcev opominal več starih neumnih časov, naroči se mu, naj odslej ne peva več „ia!“ ampak narobe „ai!“

Po končanem ogledu zbrana bratovska skupščina človeško-živalska enoglasno zažene velik krik, vsak po svoje! A najbolj se je slišalo: Kikeriki! ai!

Tako, je zdaj v Komandiji. Kamer se človek obrne, vidi brez števila bratov, nobene zverine se ni treba več bati, a tudi žival ne beži več pred človekom; vse ti pride prijazno naproti in se ti dobrika: srce, pa pri tem ponosno bije in človek se čuti mogočno vzvišenega v svesti si, da je naredil zadnji odločivni korak v zgodovino svojega razvoja, korak do enakopravnosti — z oslom. Živio!

Upam, da ti bom imel kmalu spet kaj poročiti, ker napovedan je vže naroden zbor na korenjaškem polji, razpravljati se ima bojda prevažna stvar, ki bo pa posebno bogatine zadevala. Zdravstvuj!

VII. pismo.

V Koludrovici 20. vinotoka . . . 8.

Veseli se z menoj, brate v Skalovji! Fortes fortuna! Tempora mutantur! Da, posebno hitro pa v Komandiji. Nič, prav nič nisem imel, ko sem prišel sèm, in zdaj sem gospodar po celi Komandiji. Kjer hočem, jèm in pijem, kjer se mi zljubi, spim, odprta so mi vsa vrata, vse, vse je moje. O Lučislav, to ti mora biti res čeznaturno, božje bitje; včeraj je govoril na korenjaškem polji, po njegovih besedah navdušeni, odpovedali so se Komandci vsemu, kar imajo, in sklenili, da vsa Komandija in vse, kar je v nji, ima biti odslej lastnina narodova; vsi posedajo vse in nobeden ničesar, vsakdo je gospodar vsega, če prav nobeden nima nič svojega. A da boš razumel ta vzvišeni, od večne pameti nam razodeti nauk, napisal sem ti celi govor Lučislavov. Beri pazljivo in premišljuj!

Bratovski mi svobodnjaci koludrovski!

Važna in resna je stvar, zaradi katere sem vas danes povabil. Svobodnjaci, danes se bo pokazalo, ali ste vredni tega imena. Za vaše njive vas bom danes prijel in gozdove, za vaše zlato in srebrno vest. Povejte mi vže naprej: Ali vas bo bolelo? (Nič bolelo, Lučislav, tudi če nas zakolješ! Živio!)

Da, da, prevažna reč je to. Glejte, v tuji deželi, kamer me je božja moč iz Komandije zanesla, trde učeni možje, da človek ne sme nobene reči lastne imeti, tudi samega sebe ne. Kar zdaj nahajamo pri ljudeh, da imajo svojo hišo, in mož svojo ženo in žena svojega moža, in svoje krave in koze, in njive in kaj vem še kaj, vsega tega enkrat ni bilo. Bratovske nam živali so zdaj ohranile mej seboj ono lepo navado iz starodavnih časov, da imajo vse skupno. Poglejte: kdaj ste slišali mačko reči: ta miš je moja, ali pa pajka: ta in ta muha je moja? Ali pa kdaj ste videli, da si je žival osvojila kako reč? Iz koludrovskega kala, ali ne pije kdor hoče: vol, krava, koza, osel, kokoš in žaba? Ali ste slišali, da bi se bile morebiti koludrovske krave spuntale in prepovedale koludrovskim ovcam piti, rekoč: Ve nimate piti, voda je naša? O, da bi vender tudi mi imeli vsaj toliko pameti, kaker krave!

Da, da, preljubi moji, v starodavnih časih ljudje niso še nič vedeli, kaj je to, moje in tvoje, kdor je prej prišel, ta je prej mlel; moje je, kar vzamem in snem, tvoje pa, kar sneš in vzameš. To je tista stara pametna pravica, katero nahajamo še zdaj v oslovskih možganih, a žal, da ne tudi v koludrovskih. Vsi bogatini, preljubi moji, so samosilniki in morivci prave svo-

bode. Kako lepo je bilo za tistih časov, ko je človek po celi zemlji prosto se sprehajal in svobodno sam s seboj se pogovarjal: Glej, vse to, kar vidiš, je tvoje, vse, vse. In ko je prišel po polji do zrelih hrušk, prosto se je vtrgal in svobodno snedel, ne boječ se, da preži za njim poljski čuvaj.

Glejte, tedaj človeške hiše in kleti še ključev niso imele; vsakdo, ko je bil lačen, stopil je v bližnjo hišo, vrezal si kruha in se nasitil; je bil žejen, zaletel se je v bližnjo klet in se napil oživljajočega vinca. (Živelo oživljajoče vince! Oj, da, živelo!) In ko je imel raztrgano suknjo, tedaj šel je kar v Koludrovico ali v Tevče in v prvi štacuni, katero je našel, oblekel se v novo, in nikomur ni prišlo v misel, tirjati ga za plačilo.

In kaj mislite, celó delo, katero se nam zdi sedaj tako težavno, celó delo pravim, takrat je bilo najljubše opravilo. Človek in žival nista mogla še en dan živeti brez dela; ko je bil čas oranja, je vol kar sam iz hleva šel na njivo pred drevo, človeka pa je gnalo neko skrivno nagnjenje k delu, prijel je za drevo in pevaje in sanjaje izoral njivo, da sam ni vedel, kako in kdaj. Potem se je vlegel v senco in sladko zaspal, poleg njega ležal je pa vol lizaje mu znoj z bratovskega čela.

Tako je bilo v tistih časih, vse to so učenjaki spoznali. Ali glejte, vstal je v tistem času močen mož, ki je bil večji, kaker vsak drug in je imel pleče široke, kaker so vrata koludrovske zbornice; moral je biti eden tiste vrste, kaker je bil rajnki Zone Guljev, starši Koludrovčanje ga še pomnite. (Rajnki Zone! Zivio!) In ker je bil velik, je tudi dosti jedel; in ko je enkrat na črešnjo splezal in je še nekdo prišel, da bi črešnjo zobal, zaklical mu je Zone, boječ se, da bi sam ne imel zadosti: „Črešnja je moja!“ O osodepolna beseda! Tako si je ta hudobnež prvi začel osvajati raznih reči, in ker je bil močan, se mu nikdo ni mogel vstavljati, ampak celó posnemati so ga začeli, in tako je bila v malo letih vsa Komandija „moja“ in „tvoja.“ Čim močnejši je bil in bolj zvit, tem več si je osvojil, manjši pa in šibkejši ostali so s praznimi rokami, berači. Da, da, vsi bogatini, vsi posestniki so tatje, zlobni posilniki. In ker so grdi posilniki, zaslužijo, da bi se jim vse siloma vzelo.

In po pravici sodijo tudi pravi svobodnjaci tam doli v deželi, kjer sem bival več let. Kleti, kjer bogatini hranijo v sodih svoj denar, s petroljem polivajo, potem pa zažigajo in, ako treba, še bogatine v ogenj vržejo; tako mislijo, se najprej vpelje stara enakopravnost; in najboljše, pravijo, bo, ako se enkrat po vsej zemlji bogatini in posestniki zadušé. Kaj takega jaz sicer ne želim, da bi se tukaj zgodilo, saj smo bratje. Ne, ne; obrnem se danes na vašo svobodnjaško vest: Ali hočete, o bogatini koludrovski, še na dalje obdržati, kar so vaši pradedje siloma in krivično vgrabili? Svobodnjaci, položite danes še to žrtev na oltar božjega bratimstva, potem boste še le prav svobodni, ker

težila vas ne bo več ne polna mošnja, ne nobena skrb. Potem še le se bo prosto dihalo v prosti Komandiji. Vprašam: „Ali hočete?“ (Enoglasno: Hočemo! Živio!) Zatorej pa predlagam danes, naj visoki zbor koludrovskih svobodnjakov sklene to postavo:

V dveh dneh se vsak Koludrovčan in Komandec odpove vsemu, kar ima svojega, v prid narodu komandskemu. Komandija in vse, kar je v nji, bo odslej lastnina narodova in narod bo delil vsakateremu koliker potrebuje, da se od dne do dne preživi. Vse tedaj ima biti narodno. (Vse narodno! Živio!)

Veselo se zbor razide in enoglasno se prepeva:

Zdaj pa, bratje, národno
Pijmo, jejmo, spímo,
Národno živimo,
Plešimo, norímo!

Približajo se Koludrovici. Vročje je bilo. Žejalo jih je; kar jo vdarijo proti bivšega župana hiši. Župan je vže od nekdanj slul, da ima dobro vino. Zatorej gredó naravnost v klet in se spravijo na največi sod. Pozno v noč se piva in prepeva: Živelo, narodno vino! Ko spraznejo sod, ga nesó na koludrovski trg in ga postavijo v spomin na velevažni dan; rekli so mu narodni sod. Drugo jutro pa brat Drenulja gre pogledat v klet „Vse prav“, godrnja, „vender pa vina več ni.“ Le narodna vest ga je nekaj pomirila.

To bo tedaj življenje v Komandiji! Nič družega ne bomo delali, kaker pohajali, jeli in pili in poljubljali se. Ne vém, čemu bi se človek še slepil s tistimi nebesi onkraj, katera so nam nekdanj obetali; pridite pogledat, v Komandiji so nebesa; družih ne potrebujemo in nočemo!

Zdravstvuj, brate!

VIII. pismo.

V Koludrovici 25. pihovca . . . 9.

Ljubi brate v Skalovji!

Odkar Komandija stoji, nismo imeli še toliko opraviti, kaker zdaj. Dela se na vse kriplje noč in dan. Vse, vse mora biti pri nas novo, še kamen na kamnu nima ostati; mislim, da vsaj dva meseca drugega ne bomo delali, kaker staro podirali; potem pa začnemo koj novo zidati. Načrt novemu zidanju je božji duh Lučislavov vže izumel, vse ima biti velikansko. Ne mest, ne vasi nočemo imeti več, tudi ne zasebnih stanovanj, ampak vse ima biti skupno: državno-narodno. Na vsako štirjaško miljo sezidala se bo velika hiša, kateri bo ime narodna delavnica. V tej se bodo Komandci vsak dan na delo zbirali s cele štirjaške milje. Pozvonilo se bo z narodnim zvonom in vse bo teklo vkup. Tedaj se

vsi v vrsto nastopijo, glavar bo dal znamenje in vsi ob enem začno delati: kovač kovati, krojač šivati, tkavec tkati, kamnar kamnje klepati itd., vsi strogo narodno. Vsem se bo zljubilo delati, dokler bo potreba; ko bo dela dovolj, bodo vsi prenehali in se odpečili na klopeh, ki bodo pred delavnico stale. Orodje, se vé da, ima biti vse državno. Okoli delavnice bo polje, skupno se bo oralo in kopalo, kosilo in želo. Vsakdo bo prijel za ono delo, katero mu bude bolj vgajalo; tudi bo pustivši lahko eno, lotil se drugega, vsi pa bodo slednjič vendar vse naredili.

Sé ve, da se bo tudi v novi dobi še po starem moralo jesti, spat, a tudi to ima biti narodno. Zato misli Lučislav sezidati narodne jedilnice in spavnice. Zdelali se bodo velikanske narodne sklede; žlice in kar je drugega za to potrebnega, se bo v kratkem napravilo.

Obleka vsa in druge telesne potrebščine izdelovale se bodo v narodnih delavnicah. Vsi Komandci bodo imeli enako opravo. Suknja bude prav kratka, modre barve, srajca rudeča, hlače bele; posebno čuden bo pa klobuk, okraje bo imel prav majhne, kaker jih imajo navadno tam dol pri vas kranjski kmetje, bo pa prav visok, zgoraj vedno oži in na vrhu ostro špičast; na klobuku bo pero s petelinovega repa. Kaker sem ti vže pisal, so Komandci vže sami posebno visoki; kaj bo še le, ko bodo nosili tak klobuk in še pero po vrhu!

In tako bi bilo v Komandiji vse prav; le ena reč nam je delala dolgo časa preglavico, namreč komandski otroci. Kaker veš, otroci so sitne in prav nepotrebne stvari, niso za delo, ne znajo kot jesti in igrati. Kaj torej ž njimi začeti? In posebno v Komandji, kjer imamo otrok več, kaker je žab po kraških kahlj? A glej, tudi to reč smo srečno dognali. Včeraj je namreč sklical Lučislav vse razumnije Koludrovčane v sejo. Tudi jaz sem bil povabljen. Kaj se ima začeti z otroci? To vprašanje je bilo na dnevni redu. Kaj se ima začeti? „Pitajmo jih dobro in dajmo jim rasti, da bodo kmalu taki možaci, kakor smo mi,“ rekli so nekateri. Drugi pa so stavili druge predloge.

Slednjič pa vstane Lučislav in jame tako govoriti:

Svobodni možaki! Vidim, da imate še malo pameti. Jaz pravim: Živela država, živel narod! (Enoglasno: Živio!) Vse v Komandiji je vže državno in narodno, naši travniki, naše njive, naše hlače in klobuki, osli in ovce in mi sami smo skoz in skoz državno-narodni. (Skoz in skoz, od pete do glave!) In po tem takem se bomo še dolgo posvetovali, kaj nam je storiti z otroci?! Državni morajo biti, narodni skoz in skoz. In mislim, da kaj takega ni posebno težko doseči. Otrok se bo hitro po rojstvu materi vzel in nesel v narodno dovilnico, katerih se ima v Komandiji deset sezidati. Tukaj bodo državne dovilke gojile komandski rod. Posebno bodo pa pazile na to, da bodo prihodnji Komandci vsi popolnoma enaki. V ta namen se bodo na-

pravile narodne natezavnice in stiskavnice, s katerim se bodo otroci nategovali, ali pa stiskali, kaker bo kazal eden ali drugi, da bi imel biti prekratek ali pa predolg. Ko se bo otrok nasesal in se bo vže lahko tudi hoditi učil, neslo se ga bo v narodno hodilnico. Take hodilnice bodo prav za prav vrtili z lepimi gladkimi stezami; tu se bodo mladi Komandci urili v hoji. A paziti se bo moralo, da se jih navadi stopati z levo nogo prej kaker z desno; in tako tudi za vsa opravila vporabljeni levo roko in ne desno; kar je bilo doslej v Komandiji desno, ima odslej biti levo in levo ima biti desno. Tako mislim, bomo najprej pozabili starih neumnih časov.

Ko bodo mladi Komandci hoditi znali, peljati se imajo v državne skakavnice, kjer se bodo vadili deset let skakati. (Ne čudi se, brate Skalec, da Lučislav zahteva toliko let za skakanje. Komandci so sicer dolgi in mislil bi, da so poskočni kaker kobilica, a vender so okorni kaker medved. Lučislav bi pa imel rad gibčnih in hitrih ljudi, kateri bi skakali kaker leseni možički na vrvcih). To bo res kaj lepo in zanimivo videti, ko se bodo mladi Komandci vesili po narodnih vrveh, skakali čez hrbet narodnemu kozlu, narodno svinjo vganjali itd. Kaj ne, Koludrovčanje? (Živio!)

A čujte dalje!

Ko se bodo otroci v desetih letih naskakali, gnali se bodo v narodno šolo. Preljubi Koludrovčanje, vže tisoč let tavamo po temi nevednosti, a zdaj nam je prižgana luč vednosti in prosvete. Vi sicer ostanete stari norci do smrti, ker imate vže pretrdo glavo, da bi se mogli učiti. A mladi zarod vaš mora se posvetiti divnim vedam. Šol ima biti po vsi Komandji desetkrat deset, vse popolnoma enako zidane, učiti se imajo povsod isti predmeti, rabiti po vseh iste knjige. Tudi učitelji imajo vsi popolnoma enaki biti, zatorej se jih bo vse nabrusilo ob eden in isti narodno-državni brus. da bodo vsi enako mislili in govorili. Učili pa se bodo otroci sedem predmetov: prvič, šteti do deset; drugič o zvezdah in nebeških zverinah; tretjič, kako se mora hoditi, da se ne pade; četrtič, iz kakih delov je zložena voda in vino; potem se bodo učili zgodovino vseh imenitnih Komandcev, kaker sem jaz in moji slavni pradedje; šestič, kako se mora bratovski živeti ne le z ljudmi, ampak tudi z živino, in slednjič, da se nihče nima bati ne pekla, ne vic in ne drugega zlega, ampak vsakdo ima svobodno in neodvisno delati, kaker mu ljubo. Toda učitelji bodo morali strogo paziti na razredbo ur, katera bo ista za vse komandske šole; le eno minuto nima nobeden več ali manj učiti, kaker je zapovedano. Tako se bo po vseh komandskih šolah ob eni in isti uri ena in ista reč učila in povsod enako vlivala modrost v komandske možgane. A šoli v pomoč imajo biti narodne knjižnice, vse državne, po vseh imajo biti iste knjige.

Tako vidite, se bodo vsi naši otroci enako učili, enako mislili, enako hoteli. Kdor izmej vas bo živel zdaj trideset let, ko naš mladi rod odraste, videl bo v Komandiji pri vseh isto telesno velikost, isto učenost, isto modrost. V vsej Komandiji bo le ena misel, ena volja; vse bo eno telo z eno dušo. Tedaj še le se bodo vresničile moje želje o bratovski enakosti. Tedaj ne bo nihče vedel ne za očeta, ne za mater, ne za rojstni kraj, ampak poznali se bodo vsi kot brate, telesno in dušno popolnoma enake; cela Komandija bo vsakateremu domovina. Možaki, to je moje mnenje. Vprašam vas v imenu svobode: Ali hočete svoje otroke podržaviti in ponaroditi? (Živio! Živio!)

Tako je končalo zborovanje.

Ko izvršimo nove naredbe, hočem ti koj sporočiti o naši novi sreči.

Zdravstvuj!

IX. pismo.

V Koludrovici 25. vinotoka . . . 0.

O srečni časi, v katerih sem se rodil, srečen dan, ko sem Komandijo našel! Imamo jo zlato dobo, popolnoma zlato. Da bi zdaj od smrti vstal Lučislavov praded, videl bi zdaj svoje sanje vresničene, da, v Komandiji vresničene. Vse, vse je prevstrojeno strogo po vzoru Lučislavovem. Ni je več najmanjše reči, ki bi spominjala na preteklost; ni več Koludrovice, ne Tevč, ne drugih vasi, ampak vsa Komandija je natančno razdeljena v sto štirijaških milj. vsako miljo ena delavnica, skakavnica, ena šola in tudi ena jedilnica, nikjer ne več ne manj, še za las ne.

Vender pa imamo tudi tukaj nekaj posebnega. Vže veš, da je Škratljeвица prav sredi Komandije in najviša gora pri nas. Na tej gori je tedaj sezidano velikansko poslopje; vže uro daleč se lahko bere napis: Komandski dom. Vrhu strehe pa je visok kip, ki vpodablja večno pamet, katera mogočno razteza roke nad Indijo. Tukaj se zbira svobodni narod komandski o velikih narodnih praznikih, ko se praznuje spomin kakega znamenitega dogodka.

Toda ne misli, Skalec, da je moj namen vse na drobno popisati, kar je pri nas novega, ne, ampak hočem te peljati danes le na razstavo komandsko. Slišavši pa to besedo, ne misli vže koj na pariško ali dunajsko razstavo, tudi ne pričakuj, da boš slišal o kaki rotundi ali o paviljonih, ne, kaj takega v Komandiji ne poznamo. Razstava ta je pod milim nebom in razstavljeno je vse, kar ima in kar zna nova Komandija; vse se tukaj lahko vidi, tudi se tukaj Komandci vsak dan učijo novega državnega dela. Deseterim je pa postavljen en vodja, deset takih skupščin vlada en nadvodja. Dela jih desetero skupaj. Ko zakliče vodja:

eden! tedaj vsak prime za lopato; ko reče: dva! jo v zemljo porinejo; ko slišijo: tri! vsi ob enem z lopato zemljo rušijo. In tako gré neprenehoma: eden, dva, tri! in vsi ponavljajo mu glasno: eden, dva, tri! In tako druga deseterica, in tretja itd. vseh deset deseteric, da je res veselje slišati, kako se po vsem polji razlega: edeu, dva, tri!

In želiš vedeti, kako se trava kosi? Tudi to delo opravljajo po desetericah. Zjutraj primaršira deset dekad Komandcev s kosi na ramih, kaker vojaki s pušo. Dá se jim povelje in vsi se posedejo koso klepat; a klepanje vrši se strogo, po taktu, katerega daje vodja. To ti je klepanje, da se razlega tri ure daleč! Ko so kose naklepene, zakliče jim vodja: Hajd na travo! in kaker da bi jih na vrvič potegnil, skočijo na noge in začno seči travo po taktu, in vsakikrat, ko mahnejo, morajo vsi skupno reči: gump! gump! Tako, se gumpa, dokler zadnja bilka po konci stoji.

Tudi rokodelci so razstavljeni. Nočem ti sicer posameznih na tanko opisovati, vendar pa ti moram posebno enega rokodelstva omeniti in sicer kovačev. V vsi Komandiji imamo desetkrat deset narodnih kovačij, vsaka ima desetkrat deset narodnih kovačev, deset ognjišč, deset narodnih mehov. To število narodnih kovačev se ti zna zdeti preveliko za majhno Komandijo; a vedeti moraš, da mislimo v prihodnje v Komandiji vse železno napraviti, še celó klobuke; tudi hočemo v kratkem izdelati mnogo narodnih strojev, da bodo Komandci vsa dela le sè stroji opravljali, in tako, upamo, postroji se jim kmalu tudi pamet in srce: potem pa ne bo v Komandiji kaker en stroj, katerega bo gnala in oživljala Zenova pamet. Imamo, kaker sem rekel, tudi v razstavi narodnih kovačev. Včeraj sem dolgo opazoval narodno kovanje. Tu se godé čuda! Da bi ti videl, s kako ročnostjo se sukajo komandski kovači okoli narodnega nakla, kako vihtijo narodno kladvo in kako harmonično, taktno udrihajo po železu, tako, da bi človek kar zaplesal! Zatorej pa po vsi pravici pripisujejo komandskim kovačem pesniško žilo. In res so v Komandiji skoraj vsi pesniki kovači, kateri kar v kovačiji delajo svoje pesmi, kaker da bi jim prihajale izpod kladva. Tudi izdelujejo naši kovači izvrstne pile, s katerimi se imajo vsi prihodnji pesniki piliti, da bodo gladki, kaker slonova kost na Zenovem hrbtu v Atenah.

Ej te, govoréc o raznih stanovih v naši razstavi kmalu bi pozabil naših oračev, ki orjejo narodno ledino. A reči ti moram, da narodno oranje v Komandiji je prav plitvo, meni nič kaj ne dopade, od tega ne bomo imeli obilne žetve. Tudi se ne seje v Komandiji družega kakor oves, pšenice prav malo. Kar se tiče družih stanov, ni nič kaj posebnega; le to moram še omeniti, da jih je veliko odpravljenih, kakor lovci, mesarji, kokošarji, ptičarji, svinjarji in drugi, ki so nekđaj z živino kupčevali ali jo

klali. Sicer imamo v novi Komandiji posebno veliko narodnih postopačev, ki se znajo pa prav veljavno vesti, oni nosijo prav za prav zvonec in dajejo takt, po katerem pleše vsa Komandija.

Izmej predmetov, ki so tukaj razstavljeni, so me najbolj zanimali narodni čevlji; izdelani so vsi, po enem kopitu. Komandci namreč pravijo: Vže tako moramo biti vsi enaki in torej tudi enake noge imeti; zavoljo tega mora eno in isto narodno kopito vgajati vsem, kdor bi pa ne mogel obuti se, hōdi bos. Tako je, vidiš, s komandskim kopitom. Najbolj pa mej vsemi rečmi v razstavi dopadli so mi narodni brusi. Res prav veliki so, mojstersko izdelani; no, bodo pa tudi važno nalogo imeli, ker v Komandiji je vse zeló skrhanó in bo treba vse z nova nabrusiti — še celó pête komandske.

Vse izvrstno, vse vzorno v prerojeni Komandiji; le ena reč. ljubi Skalec, me malo vznemirja in mi daje, rekel bi, skoro slutiti neprijetnih reči. Vže veš, da osli so nekako trde glave in slabega spomina. In tako tudi naši komandski osli se ne morejo navaditi nove muzike oslovske. Včera, ko sem se vračal z razstave, srečal sem na paši kakih sto oslov; kar začne eden mej njimi stari oslovski takt: ia! in vsi se zaženó za njim in dirjajo na vse štiri vetrove, tako da se zdaj po vsi Komandiji razlega stari „ia!“ mesto novega „ai!“

Ta slabi vzgled, bojim se, bode slabo vplival na Komandce temveč, ker imajo slabo lastnost, da vse radi posnemajo. Znal bi vzbuditi v Indiji spomin na stare čase in gorjé nam!

Toda osoda bodi Komandiji milejša!

Zdravstvuj, brate v Skalovji!

X. pismo.

V Koludrovici 2. julija . . . 1.

Jojmene, jojmene, Peter v Skalovji, prisežem ti, da sem popolnoma trezen, ko ti to pišem; jojmene, brate, slaba se nam piše! Upali smo, da pojde, in vender ne gre, vender noče iti! Ta natura človeška je nekaj posebnega, nekaj skrivnostnega. Lučislav je sicer učil, da smo vsi zloženi iz samih števil, iz desetakov in da se v ničemer drug od družega ne razločuje. In tako smo res mislili: s Komandci množiti in deliti in odjemati, kaker se dela z enotami; izdolbsti smo mislili in spiliti iz njih take možiceljne, kakor se izdelavajo v marjonetih, in na eni vrvi smo mislili vse sukati in vrteti. Toda ne gre in spet ne gre. Ne vem, kaka skrivna moč tiči v človeških kosteh, da ne more do nje ne kladvo, ne pila, ne palica. Koliko smo vender žrtvovali za šole, koliko se trudili, potrosili, da smo veliki norimberžki lijak naročili; a ne gre, pa ne gre. Oj deca naša, deca! Nikogar ne vboga, nikogar ne spoštuje in — pa — kaj bom, jajce več kot puta vé. Da

bi le ne bilo kaj takega, kar so naši stari imenovali dušo! Duša, oj, oj, individualnost, osobna prostost! Ako so ti strahovi skriti v naših kosteh, potem gorjé ti, Lučislav, vsi desetaki, katere imaš v želodci, te ne rešijo, v eni noči se ti podere novo kraljestvo.!

Ne, ne, ljudje se ne dajo vpodobiti vsi po enem kopitu in ne stlačiti vsi v en žakelj: vsakateri se hoče gibati po svoje, delati po svoje. Čuj, ljubi Peter, kaj se je zgodilo. Predvčerajšnjim se je kosilo in grabilo na narodnem polji. Brez števila delavcev je bilo iz vse Komandije. Ker smo sredi poletja, je bilo strašno vroče, potili so se, da so bili vsi mokri kaker žabe v luži. Kar glej, okoli desete ure, Gonde Brus iz Gozda, najmočnejši mej vsemi, zabrusi svojo koso daleč tja po travniku in zakriči: „Živela svoboda! Boljše je v sencí ležati, kakor ob solnci se peči“. Živela svoboda! zadonelo je po vsem polji, in kar letele so v zrak kose in grablje in vile, in vse je teklo v senco ležat. Trava pa rasla je zvečer nepokošena kaker zjutra.

Zvedevši to, so ževke na njivi kar vrgle srpe od sebe in zapele:

Oj senea, ljuba senčica,
Kako nam dobro deješ;
Na solni norec kuhaj se,
Me bomo se hladile.

Ali še le zvečer se je lepa pripetila. Dobili so pri večerji vsakateri določeno mero vina. A ta pot ni to zadostovalo. Tirjajo siloma od strežnikov, da jim dajo pit, koliker hoté. Vsi se opi-janijo in navdihnjeni od vinskega duha, pozabijo na zapoved bratimstva; vname se prepír in stepó se, da je bilo joj! Nič ni zdalo vse opominanje in prigovarjanje, da ni dostojno se pre-tupati, saj so bratje, saj so ljudje, saj so svobodnjaki. Še Luči-slav, ko jih je prišel mirit, dobil je debelo po narodnem hrbtu in komaj, da jim je všel. Drugo jutro začne zvon klicati jih na delo. A skoro vsi so ostali v postelji, rekoč, da je vender-le epše spati v mehki postelji, kaker pa trdo delati na polji. Delaj, kdor, je neumen in čemu bi delati? Saj tako imamo skupno na-rodno žitnico in narodno klet, tu ima vsakdo pravico jesti in piti, delaj ali ne delaj. Sicer naj se le kdo predrzne kratiti nam vsakdanjega kruha in vina, mu bomo vže pesti pokazali! Spanje je ravno tako človeško kaker čuvanje, saj tudi brat medved spi vso zimo.

Kaj začeti s takimi vporniki? Beseda ne zdá nič, palice veš, da smo vse zlomili. Pustiti se jih mora, dokler hoté spati. Jojmene! jojmene!

A poslušaj dalje, Peter. Tudi na polji pri delu ni več no-bene pokorščine. Eden se izgovarja rekoč, da ne more več delati, drugi pravi, da mu ne dopade to delo, ampak bi raji kako drugo opravljal; tretji dela dopoldne z matiko, popoldne pa jo vrže

proč, in meni nič tebi nič, prime za grablje. Posebno pa metle noče nikdo, da bi pometal narodni prah in blato po komandskih cestah. Zatorej je obojega vže toliko, da ne bo moč kmalu še hoditi po Komandiji. Tudi navodnih brivcev nam manjka in česarjev; to bi znalo imeti žalostne nasledke, ker brada in lasje Komandcem zelo hitro rastó; brada pa zlasti v Komandiji ima električno moč v sebi in lasje, kakor vže veš, posebno ako v zrak štrlé, veliko vplivajo na pamet človeško.

Vse, vse, ljubi Peter, nam kaže slabo. Se eno spako smo zasačili včeraj v Komandiji. Je nekdanji Koludrovčan, Ovbe Žakelj. Vže nekdanj je rad iskal zakladov. Zdaj pa pozabivši vse, kar je slovesno obljubil na korenjaškem polji, začel je spet grabiti in spravljati. In kaj mu je oni dan palo v glavo? Ker je slišal od Lučislava, da je vse zloženo iz desetakov, šel je in začel daviti peteline, ne da bi jedel meso, ampak da bi iskal v njihovem želodci zaželenih desetakov. In ko so Komandci zlobneža zasačili in vprašali, zakaj tako dela, odgovoril je, da je boljše kaj svojega imeti, kaker pa vse skupno. In kaj misliš, v kaki nevarnosti je zdaj petelinski rod v Komandiji!

Taka zmešnjava je zdaj v Indiji, da se človek ne vé kam obrniti! Govoril sem z Lučislavom, kaj misli početi. Rekel mi je, da hoče število narodnih nadzornikov pomnožiti in vsakemu delavcu dati enega, tako upa, se bo mogel red vzdržati. Ali joj-mene, tako bomo imeli tedaj več nadzornikov, kakor nadzorovanih! In kaj potem, ko bi to nič ne pomoglo? Rekel mi je, da hoče potem še enkrat zbrati Komandce in jih pozvati v imenu svobode, naj držé, kar so obljubili. In ko bi tudi to nič ne zdalo? Potem pa, ljubi Tonek in ljubi Mihek, najbolje, da brž ko mogoče pobereta kopita iz Komandije!

Ljubi Peter, ni mi tukaj več prestati, zrak mi je tako zoprn, da ne morem dihati, ne diši mi ne jed ne pijača; ali sem vže bolan, ali bom gotovo kmalu.

Z Bogom, Peter, ne vem, ali se več vidiva!

Tvoj Mihek.

Zadnje pismo.

(Pisal neki Komandec.)

V Koludrovici 3. septembra . . . 2.

Petru v Skalovji!

Ni bil moj namen, dragi prijatelj, pisati Vam; hotel sem s tem le vstreči prošnji Vašega prijatelja Mihka, kateremu nemila osoda ni dala tolika časa, da bi zamogel z lastno roko pisati Vam. Zadnji petek vzdignila se je cela Komandija proti županovemu Tonku in ker je živel Vaš Mihek ž njim v prijateljstvu,

pretila je zarota tudi njemu. Komaj sta všla cepcem in vilam razsrjenih Koludrovčanov. Bežeča sem ju srečal in jima pokazal najkrajšo pot iz Indije. Na meji podavši mi roko me je Mihek prosil, naj bi Vam pisal in poročil o zadnjih dogodkih v Komandiji, on pa in Tonek, da hočeta bežati v deveto deželo.

Komandci smo se zdaj streznili. Videvši, da zmešnjava od dne do dne rase in da tako ne more iti več dalje, zbrali smo se Koludrovčanje in Komandci na korenjaškem polji. Nekdanji župan Štefulja, oče Tonkov, govoril je zbranim tako-le:

Preljubi poštenjaki starega kopita!

Zdaj vsi vidite, kako neumni smo bili, da smo vse verjeli — sanjačem! Sicer moje očetovsko srce krvavi, ker je moj sin Tonek vse zakrivil. Izgubil sem ga, nikdar ga ne bom več videl. Toda še bolj me boli, ko vidim, da smo vse staro podrli, vse sneli in spili, ostala nam je gola Komandija. Vidite, da tako ne more iti dalje. Zatorej predlagam, naj se sklene, da imajo odslej v Komandiji spet vladati nebeški strahovi, kaker nekdanj.

In sklenilo se je enoglasno, da v Indiji Komandiji bodo odslej spet vladali nebeški strahovi kaker nekdanj.

Te dni se vrne kralj spet v Komandijo; oče Štefulja pa dobi potrjenje za župana koludrovskega do smrti.

Pozdravljam vas, Peter v Skalovji!

Komandec.

Do tu naš dokument. In Tonek in Mihek?

Kaker sem bil obljubil čestitemu starčku, ki mi je izročil ovi dokument, šel sem, da bi našel kak sled po izgubljenem njegovem prijatelji Mihku. Napotil sem se kar naravnost proti deveti deželi. Toda vže ko pridem do sedme, pokažejo mi Mihkov grob; od žalosti mu je srce počilo. Tonek pa, rekli so mi, da je šel naprej v deveto deželo. Ko pridem v to deželo, mi povedo, da je prišel iz Komandije neki Lučislav in hotel vse prevstrojiti po svoji glavi; a devetodeželani da so trezni ljudje in sanjam radi ne verjamejo; izgnali so ga iz devete dežele. Bežal da je v deseto. Tudi to sem poiskal. Peljali so me tu k njegovemu grobu, kjer sem bral na kamnitem spominku ta-le napis:

Nezgode . vse . Ga . tlačile .
 življenja . luč . Odkar vgleдал .
 lučislav . koludrovski . Apostel . komandski .
 želja . Ena . le . se . mu . spolnila .
 da . Desetnik . v deseti . spi . deželi .

Raznoterosti.

I.

„Revue des deux mondes“ o verski svobodi na Ruskem.

(Komentar k članku: „Verska tolerancija na Ruskem“ v „Sl. Svetu.“)

Znani svobodomiselnj pisatelj Leroy-Beaulieu je nedavno objavil, kaker pričajo poljski listi, v zgoraj navedenem francoskem listu članek pod čelom „o svobodi verski na Ruskem.“ Le glavne njegove poteze:

Poleg katolikov, katere i sama vlada za take priznava, so še drugi, katere smatra za pravoslavne proti njihovi volji. Položaj njihov je obupen. Izvrševati, kar jim njihovo verstvo nalaga, zabranja se jim brezobzirno. Teh lažipravoroslavnih se nahaja v Litviji, v Beli Rusiji in v kraljestvu Poljskem na tisoč in tisoč. Na zunaj so se vdali pravoslavju, a znotraj so iz prepričanja katoličani. Tako se je izrazil sam viši prokurator. P. Pobiedonoscew toži, da vladin strasten prozelitizem vender-le ne obraja primernega sadu. Sam raport prokuratorjev priča, da tisti, ki so mej leti 1863 in 1870 prestopili k pravoslavju, se žele skesani vrniti v rimsko cerkev. Čemu se pa tudi čuditi — saj jih je bila le zvijača in strah odkrojila od rimske cerkve, in cele župnije so se spojile s pravoslavjem na željo le nekolic oseb! Redni misijonarji so bili činovniki, policijski agenti, nekdaž tudi vojaška sila. Za znamenje pristopa k pravoslavju je zadoščevalo vdeležiti se pravoslavnega bogoslužja — tako, da mnogo jih ni ni niti vedelo, da bi bili vero zamenili. Radi tega pa ljudstvo v zapadnih pokrajinah niti ne vé, kateremu veroizpovedanju pripada. Po poročilu sinodnega oberprokuratorja dogaja se mnogokrat, da zahajajo pravoslavni tajno k maši rimskega obreda. Tako se godi na granicah obeh cerkva in v onih pokrajinah, ki so prišle po vojski v oblast rusko. Bivajo i taki, katerih dedje so bili vže davno primorani stopiti v razkol, a po dveh ali treh rodovih niso še pozabili vere svojih dedov. Kdor natančneje ta pojav opazuje, se prepriča, da večina teh, ki so v „bireligiji“ — izvršava pravoslavje le iz nasilstva, a katolicizem iz čustva. To je tako resnično, da v župnijah vsaj na oči večinoma pravoslavnih, je vkljebu vladinih vkazov — cerkev popova prazna, a katoliška cerkev prenapolnjena. Mnogo vradnikov ne taji, da

belo - in malorusko ljudstvo bi se koj vrnilo v rimsko cerkev, ako bi mu le dovoljeno bilo. Ta faktum je največi razlog, kojega ruski patrijoti navajajo, zakaj ni mogoče zapadnim svojim bratom dati — svobode verske. Najboljše sredstvo proti tej sklonosti do rimske cerkve jim je: katoliške cerkve zapirati. Na ta način je general-gubernator varšavski leta 1887 zabranil bogoslužje v cerkvi v Terespolu, da bi latinska maša ne mikala in vabila bivših unitov. Aleksander III. pa se je drznil tako daleč, da je vказal: katoliške cerkve se nimajo odpirati brez dovoljenja duhovstva — pravoslavnega!!

V pokrajinah za Katarine II. prisvojenih nahajalo se je v Beli Rusiji in v Malorusiji preko dva ali tri milione unitov, kateri so priznavali vrhovno oblast papeževo in imeli grško-slovanski obred. (Redakcija Čzas-a pripominja, da je bilo v omenjenih provincijah okolu šest milijonov unitov). Unija je bila ustanovljena v brzeski sinodi leta 1595. Bila je velikansko delo Rima in jezuitov. Unija bila je nekak most postavljen mej obema cerkvama. Sredstvo je bila za zблиženje izhodnih in zapadnih Slovanov, omogočiti je imela zjedinjenje slovanskega sveta po verodržavni od vekov na dvoje razklanega. More se reči, da je bilo to praktični panslavizem ali panslavizem na korist Rimu in zahodu.¹⁾ A to ni bilo Moskvi po godu. V uniji so videli Poljaki vozelj mej poljskimi podaniki grškega in latinskega obreda. Rusi pa so jo smatrali za zapreko pravoslavja in znak, kateri ravno Velikoruse loči od krvnih bratov na zapadnih granicah. Karkoli je torej poljska politika vstvorila, razdira sedaj ruska. V to svrhu deluje Rusija vže nad sto let. Katarina in Nikolaj sta pritirala najprej one unite v razkol, ki so bili v cesarstvu samem, Aleksander II. in III. pa tudi poljske.

Cesar Nikolaj in njegov oberprokurator Protasow sta odtrgala leta 1839. dva milijona duhovnih podanikov od Rima. „Ste Rusi — prigovarjali so unitom — torej morate pripadati grški cerkvi.“ Na čelo unitom so postavili nadškofa, kateri po lastno zabilježenih spominih, je to dostojanstvo vsprejel, da bi pravo vero izpodkopal. Po vказu carjevem ni smelo biti več unitov — ergo: Bič in Sibirija . . .

Uničena je bila unija v obsegu cesarstva: ostalo je za Aleksandra II. še 260 000 unitov v kraljestvu poljskem, ki je imelo še svojo lastno upravo. Po vstaji leta 1863. sta Milutim in Czerkaski kaj posebno bila vesela, ko sta v samem srci lehicke Poljske naletela na rod Rusinov grškega obreda. To jim je bila točka, ob katero se je rusifikacija jela opirati. Ti uniti, obkoleni od vernikov latinskega obreda, so spoznavali pravo, rimsko vero. Naravnost se jih niso upali lotiti. Grof Tolstoj poslužil se

¹⁾ A gotovo še v večo korist otrpnjenemu izhodu. — Opomnja prelagatelja.

je nove metode Protasowa: imeli so uniti svojega biskupa — odstranili so jim ga; imeli so redovnike — Bazilijane, neprijazne razkolu — zaprli so samostane. Iz dotike s katoliki rimskega obreda prijeli so bili uniti nekatere običaje, ki so nasprotovali obredu grškemu: imeli so orglje, zvončke pri konsekraciji, klopi za verne, nosili so škapulirje in rožne vence: vse to so odpravili, češ, da imajo obredi dobiti izvorno čistost in pristnost! Ko so pa uniti imeli vse, kaker pravoslavni — so jim rekli: imamo iste cerkve, isto liturgijo, torej potreba je, da imamo tudi — iste duhovne, isto vero — mamy te . . . samą liturgiją; trzeba, żebyśmy mieli tych samych księzy i tę samą wiarę — Ljudstvo ni bilo zadovoljno s tem novotarjenjem. „Hočemo ohraniti vero svojih dedov,“ rekli so general-gubernatorju grofu Kotzebue. A odgovorili so jim: „Saj vam pravzaprav povračamo dedno vero.“ Kozaki so jih primorali, da so obmolčali. V mnogih vaseh so vojaki metali iz cerkvâ orglje in klopi, v nekaterih so streljali v ženske, ki so branile vhod v cerkev. Ko je **zunajna asimilacija** bila dokončana, poslali so jim duhovnov, in vzkazali duhovnom in ljudstvu leta 1875 podpisati adresu — za zjedinenje z — „materjo-cerkvijo“! Podpise je izžmela ali sila ali zvi-jača

Mnogo tisoč unitov vprlo se je adresi. Toda poprijeli so se proti njim sredstev — kozakov (in to v XIX veku, za vlade gospodarja — toliko slavljenega radi — humanitete!) Globe, zapor, bitje, konfiskacije, prognanstvo, torture — vse izimši šafota bilo je v rabi. Nasprotujoče duhovne so izgnali. Tudi nekoliko sto svetnjakov je bilo prognanih, nekogi v herzoneško, drugi v vrenburško gubernijo. Ti, ki niso hoteli odpasti, ostali so tam. Družine so se trgale: v druge kraje so zapodili očeta, v druge ženo in deco. Zemljišča onih, ki se niso hoteli vdati, so se prodala na dražbi. Kdor je ostal v kraji unitov, mora plačevati globe, ako se ne vdeležuje pravoslavnega bogoslužja in ne pre-fema svetega obhajila iz rok — popovih. Njihove cerkve so raz-dejane, a vstop v cerkve lat. obreda jim ni dovoljen

Ni jim na prosto dano piti iz studenca, katerega imajo za edino pravega. Mnogo jih živi brez sakramentov. Jeden izmej mojih prijateljev, ki je Rus pravoslaven, je videl, kako je mati novorojenemu detetu razbila glavo ob zid, ne hoteč ga dati pravoslavno krstiti!

. Hoteč se izogniti razkolnih obredov jih živi mnogo v — konkubinatu. Zahajajo daleč, da bi v Galiciji sklenili sakrament sv. zakona; deco pa smatra vlada za — nezakonsko!!

II.

Spoved Leona Taxila — bivšega brezverskega
svobodomiselnika.

(Iz poglavja „Laž.“)

„Glavno pravilo vsakega, ki s peresom ali besedo navaljuje na cerkev, je to-le: vsako orožje je dobro nasproti verstvu in njegovim duhovnom. Klerikalizem je sovrag, kojega je treba streti s katerimi-koli sredstvi. Bog je zlo, torej vse, karkoli ljudi odvrta od Boga, je v bistvu dobro; radi tega tudi ni mogoče govoriti o brezverski nepoštenosti. Tedaj tudi laž, da le more škoditi verstvu in duhovstvu, je popolnoma dobra Leon Bienvenu, jeden bivših mojih prijateljev, rekel je bolj v šali o papeštvu: „Seveda nam ni treba poznati vseh zločinov rimskih papežev; a pripovedujmo jih dvakrat, trikrat več, kakor nam znano.“ Kar je Leon Bienvenu v šali izrazil, delajo vsi moji bivši republikanski bratje in svobodni mislitelji, tudi ako tega ne priznajo.“

„Ko bi vsak prišel in priznal, kakor jaz danes, kako je razseval mej nevedno ljudstvo laži, zginile bi kakor pena vse obrekovane legende, katere so nekateri izmislili, a drugi verno prežvekovali. Da bi po mogočnosti vsaj nekoliko zla zadržal, katero sem prevzročil, je moja dolžnost, da izpovem vse laži, katere sem sam izlagal ali je pa razširjal meneč v blazni domišljavosti, da dobro delam po „načelih Voltaire-ovih in framasonskih.“

„Jedna najnesramniših prevar je bajka o Ivanu Meslier-u, po Voltaire-u izmišljenem župniku. Legenda je tako izborno pisana za plitke glave, da jih gotovo prevara; kaj čuda torej, da jo antiklerikalci koliker mogoče izrabljajo Izdal sem jo v 30.000 eksemplarih, ki so bili vsi pokupljeni. Izdava je z nova to delo nisem vedel, da je legenda o nevernem župniku — laž. Še le pri pripravljeni pravega dela se mi je vzbudil dvom o verodostojnosti, ko sem staknil mnoga nasprotja. Kmalu sem spoznal resnico. Ker se je pa stvar vže tiskala in sem mislil, da se skažem pogumnega bojevnika, ako se mi sponese, da varam čitateljstvo XIX. veka, kakor je prevaral Voltaire čitatelje XVIII. — izdal sem delo.“

Dalje je izdal Taxil zvezke: „Z duhovnov strgana krinka,“ „Kaj so duhovni,“ „Naravno verstvo“ in druge; vse to pa kot spise izmišljenega odpadlega župnika, ki je v svoji oporoki župljane prosil, naj mu odpuste, da jih je celo življenje varal oznanjujoč jim vero.

„Ne morem pojmiti — pravi dalje Taxil -- da iz vseh

30.000 čitateljev na novo izdanega dela mi niti jeden ni dokazal prevare Treba je res, da resnico govorim, neomejene zabitosti pri čitateljstvu, da ne more zapaziti zvijače Republikanski listi, dasi so dobro poznali prevaro, so me proslavljali in v nebesa povzdigali. Tisočkrat so povdarjali koristnost novega izdanja Mogel bi imenovati pisarno, katera je za inserate . . . iz naše brezbožne denarnice prijemala mesečno svotico — štiri do šest tisoč frankov“

„Drugo te vrste delo, katerega sem se tudi jaz prav pridno vdeleževal, so spisi polni zlodjevih, gabnih laži, ki skrunijo spomin papeža Pija IX. Ker mora biti posebno npravnost prva čednost papeževa, zgovorili smo se, da pokažemo občinstvu Pija IX. kot človeka nad vse razkošnega. Zato smo si izvolili za naslov: „Skrivne ljubezni Pija IX.“ A ni bilo še dosti. Da bi bilo delo bolj mikavno, imeti smo morali še nekakega župnika Meslierja. Na to mesto smo vgnatli tajnega komornika papeževega in ga prekrstili v Karla Sebastjana Volpi-a; tega ime se je kmalu zalesketalo kot podpis avktorjev na čelu romana. Jaz sam sem napisal list izmišljenega komornika. Ta list smo objavili namesto predgovora, dobro vedoč, da bode potem ljudstvo tem slastnejše požiralo daljne vrste Ne morem se izgovoriti, kajti vse blato, obrekovanja, laži v nesramnem delu sem jaz izmislil.“

To delo je Leon Taxil objavil v „Republikanskem jugu“, katerega je začel izdajati.

Dva načelnika francoske demokracije sta laskavo pozdravila novi list.

„Sem z Vami, dragi bratje,“ pisal je Viktor Hugo, „sem z vsemi, ki mladino vedejo k svetlu in domovino k svobodi.“

A Louis Blanc mi je poslal list:

V Parizu dne 18. apr. 1881.

Dragi brat!

Z veseljem sem čul, da se pripravljate izdajati v Montpelier-u list nazvan „Repub. jug.“, kateri ima spojiti republikance v jedno bojno vrsto proti klerikalizmu in skrbno razpravljati socijalna vprašanja. Dolžan sem izraziti simpatije k tako odločnemu podjetju.

V odkritosrčnem bratstvu Vam

vdani

Louis Blanc.

„Ni treba mi razkladati, kakovo pohujšanje in jezo so moji članki vzbudili mej katoliki Komaj tri tedne je izhajal „Jug“, vže je bil proti njegovim nesramnostim napisan protest, podpisan od več nego dva tisoč dam iz škofije Montpellijske.“

„Ne le pismeno, ampak tudi ustno sem širil laži. Društva

svobodnih misliteljev so mnogokrat prosila, da jim govorim javno v njihovih krajih. O teh priložnostih so se antiklerikalci javno shajali in za se čilo propagando delali. Ako mi je le delo pripuščalo, nisem odrekel. Najljubši predmet so mi bili „zločini inkvizicije.“ O tem sem spisal dolg govor, katerega sem po okolnostih občinstvu krajšal ali daljšal; najkrajši je bil 45 minut, najdaljši 2 uri. V to svrhu sem porabil vse protestantske pamflete poslednjih dveh stoletij, ki tisoče izmišljenih zločinov kidajo na ime dominikanskega reda.“

„Priljubljen junak moj je bil odpadnik XVI. stoletja, Giordano Bruno. Sestavil sem si iz nekolikerih enciklopedičnih slovarjev celo vrsto muk in trapej, ki so se bajé rabile v srednjem veku. Vse te sem prenesel na Bruna, kaker da bi bil vse trpel. Poslušatelji so svojo grozo izražali z glasnim vscrikom. So pa tudi imeli vzrok, saj jedno samo mučilo, kaker sem je jaz opisoval, bi bilo zadoščevalo, Bruna desetkrat vbiti. Pripovedujoč sem vse vekšal, a pazno zakrival resnico, da okrutne kazni niso bile nikaker delo cerkve, da biriči niso bili v službi niti papežev niti škofov, ampak v službi navadnih sodnikov. Izdal sem zopet stare bajke protestantskih pamfletarjev, le da sem je še bolj poostril. Te vrste so bili posebno spisi o papežinji Ivani, historija Katerine Badierove, obrekovanje in laži o Leonu X. in drugi Mnogokrat sem govoril tudi o spovedi. Po mojih trditvah so bili vsi duhovni bedni sluge in vsi apostoli Jude. In vender nihče ni bil tako globoko prepričan kaker jaz, kako verno se varuje spovedna skrivnost. Ali jaz nehvaležnik v onih blaznih dneh se še spomnil nisem na vbogega duhovnega očeta svojega, kateri je, videč me bogoskrunsko sv. obhajilo prejemati obolel, in vmiral, ne da bi odprl ust in povedal vzroka svoje duševne in telesne bolezni.“

„Oh, zadostim-li kedaj za svoje zločine?“

„Še druge laži sem zakrivil na škodo duhovstvu. Iz maščevavnosti sem se hotel norca delati z listom ultrasocialistov „Vojska“, ki se je ob me zadiral, ker nisem zagovarjal nekega revolucionarnega obsojenca. Izdajatelju tega lista Lissagaray-u sem poslal naslednje pismo :

Spoštovani gospod !

Sem zaseben tajnik nadškofa pariškega. Iz vzrokov, katere bi Vam nerad povedal, sovražim iz dna srca svoje predstojnike. Mi li dovolite, da bi poročal Vašemu listu? Izdam Vam vse spletke, ki se gode v nadškofiji, in to storim brez vsake plače. Ako soglasujete, blagovolite mi naznaniti v listnici vredništva. Jasno je, da ne bodete povpraševali po moji osebi.

Ivan Peter.

Drugi dan sem čital v „Vojski“: „Gospodu Ivanu Petru: Sprejemamo iz celega srca.“

„Postal sem letopisec. Najneumniše gluposti sem pošiljal „Vojski“, a ta je verno tiskala, ne da bi kaj razmišljala. Krasne reči sem dopisoval! A vendar vse je šlo skoz vse republikanske liste. Drugikrat sem slikal, kako se noterdamski kanoniki pod zemljo zbirajo, da čistijo staro mučivno orodje, upajoč, da je bodo kmalu zopet rabili, ker pričakujejo v kratki dobi političen prevrat v prospah monarhije. Vsi listi so to prežvekovali. Jediní „Tems“ je trdil, da imajo sotrudniki Lissagaray a bel na očeh. . . . Celi mesec sem tako vganjal. . . . Ta historija priča, kako lahko je dopisovati v liste republikanske; zadostuje, da se le vdriha po duhovstvu.“

„Občinstvo niti ne sluti, s kakim nagonom se družijo in spajajo svobodomiselnji pisatelji. Jedna sama laž, izplojena v temnem kotiči čisto neznanega lističa, zavihra v jednom trenutku po celi Franciji *O da bi tudi konservativni listi enkrat ponavljali tako vseobče in z isto hitrostjo vsako resnico in obrambo proti obrekovanju, ki se izrazi v kateremkoli njihovem listu — potem bi se kmalu obrekovavcem skrajšalo in zožilo polje njihovega blatnega delovanja.*“¹⁾

. . . . „Nihče me ne pomiluj, da mi je ta javna spoved težka. Nikaker. Navpak v sebi čutim prostost, blaženost in zleščanost. Pretežko breme mi pada sè srca . . . Radujem, veselim se lomeč okove svoje, a neizrečeno se mi smilijo bivši drugovi radi njihove duševne bede in podlosti. Nesrečni so, ker še vedno vlečejo težo prevare za seboj, ne da bi imeli moči vreči jo od sebe.“

III.

Grof Lev Nikolajevič Tolstoj — o veri.²⁾

Začel sem se spoznavati z vernimi iz vboge, priproste, neomikane vrste ljudij — z menihi, kmeti Smisel življenja v teh ljudeh je bil ta-le: Vsaki človek je prišel na ta svet po božji volji. Bog je pa tako določil, da vsak more svojo dušo rešiti ali pa pogubiti. Naloga človekova, dokler je živ, je rešiti svojo dušo; da pa dosežemo ta smoter, živeti moramo po božji volji, odrekatí se moremo vsem radostim, katere nam nudi življenje, moramo delati, pokoriti se, trpeti in biti potrpežljivi. Bog je življenje. On je to, brez katerega je živeti nemogoče. Poznati Boga in živeti je isto. Glej, česa sem se naučil od prostega naroda: celo življenje vernih našega stanu je nasprotje nji-

¹⁾ Res, zlat nauk; da bi si ga tudi slovenski konservativci globoko vtisnili v spomin in v srce!

²⁾ Glej „R. K.“ str. 217. in 440.

hove vere, ali celo življenje vernih delajočih ljudi je potrdilo smotrenosti življenja, katero podaja poznanje vere. Pogledal sem življenje in vero teh ljudi, a čim bliže sem ogledoval, tem bolj se je vtrjevalo moje prepričanje, da njihova vera jim je neizogibno potrebna, in da razven nje ne daja nič življenju smisla niti ga dela mogočega. Mej tem ko sem videl, da v našem društvu zapravljajo celo življenje v lenobi, veselicah in v nezadovoljnosti z življenjem, videl sem, da ljudstvo do zadnjega trenutka težko dela in je zadovoljno s svojim življenjem. In videl sem ne dva, tri, ali deset, ampak sto milijonov takih ljudi, kateri so poznali smisel življenja in znali živeti in vmreti. Vsi ti brez konca različni gledé značaja, nadarjenosti, omike, stanu, vsi ti so poznali, popolnoma drugače kakor jaz nevednež, smoter življenja in — smrti, brez nevolje so se mučili, prenašali vboštvo in bedo, živeli in vmirali so, a nikakor videč v tem ničnost, ampak blagor. Radi tega sem se zaljubil v te ljudi. Čim bolj sem prodiral v njihovo življenje, tako živečih kakor vže vmrlih — tem bolj sem jih ljubil in tem lažje se mi je zdelo življenje. Vse počenjanje bogatih ljudi in učenih, njihovo umovanje, vede in znanosti pokazale so se mi v novem svitu: spoznal sem, da smisel iskati v teh rečeh je — nemožno. Življenje delujočega ljudstva, celega človeštva se mi je pokazalo v važnem znaku. Prepričal sem se, da ta znak je samo življenje, in smisel dan temu življenju je — resnica, in oklenil sem se ga“

Ta razgovor Tolstoj končava: „Spoznal sem, da sem zabrel, ne ker sem nepravilno mislil, ampak ker sem slabo živel.“

Dodati nimamo ničesar“

III.

Slovan-jezuvit venčan v Rimu! — Matija Kazimir Sarbijewski.

Predniki pokličejo ga domov. Še enkrat — poslednjič — govoril je z Urbanom VIII, ki mu obesi svetinje za vrat. Razven papežu zlagal je Kazimir ode tudi družim osebam n. pr. sv. Alojziju in Stanislavu Kostki, pri čemer moramo strmeti nad njegovo pobožnostjo.

Vračaje se domov potoval je po Ogerskem in prišedši na vrh Karpat zagledal se je sè solznim očesom v svojo domovino, ki se je raztezala pod njim.

Iz vlastenske ljubezni zaplalo mu je srce v prekrasni odi. Ko bi vsa poljska srca enako vroče bila za domovino, gotovo bi ne bila Poljska nesrečna, kakor je dandanes. In ravno jezuvitóm očitalo se je, da niso domorodci!

Ne da bi hoteli od enega jezuita dovajati domoljubje za vse, nego le za vzgled oglejmo si Kazimirovo vlastensko ljubezen. Kdo pozna Poljaka, čegar srce ne gori za domovino? Toda Kazimirov čut do domovine bil je čist, nesebičen. Dasi ne politik, spoznal je vender rane, na katerih je bolehalo Poljska, ter je skušal po moči lečiti.

Kazimirova želja je bila, da bi se krščanski knezi zedinili proti Turkom ter je pregnali na azijska tla. Pravi vlastenec skrbi za slavo svojega naroda, da se mu ohrani tudi v prihodnosti. Radi tega je mislil Kazimir, da je boljše Poljski vmreti v slavnem boji, nego da jo pogoltnejo evropski velikani. Izraz domorodne ljubezni bila mu je krasna junaška pesen: Lehiada o Lehu, vtemeljitelj Poljske. Hotel je zabraniti, da bi se ne razkosala Poljska. Toda ako je bil ves trud zastoj, krivi so drugi. Ako je Sarbijewski ljubil svoja domača tla zlagaje in poklanjaje ostavljajoče pesmi junakom: Ivanu Sobjeskemu, Chodkiewiczu i. dr. in spominjaje jih pred pogubo Poljske, ne smemo nikaker misliti, da je prestopil redovniške meje. Kajti enak čut do domovine javili so jezuitje povsod.

L. 1625 odkazali so mu predniki stolico govorništva v Vilni, kjer je spisoval poetiko v 4 zvezkih. Neznansko izurjenost v latinščini nabral si je prebiraje stare klasike. Ko je v prvič izdal svoja dela, segala je cela Evropa po njih in bogatini iz vseh krajev želeli so mu je zalagati.

Hugo Grotius sodi: „S. prekosil je Horacija.“

Balde, nemški Horacij, naziva ga „severnega Orfeja.“

Kaj pa navdihuje njegovim strunam tako idealno krasoto? Sarbijewski prezira minljivost sveta, plameni v ljubezni do domovine, časti po otroško nebeške kraljico.

Oglejmo si še Sarbijewskega učitelja. L. 1629. začel je po povelji predavati modroslovje. Toda pesnikovanju se odreči! Pomagala mu je njegova žrtvovavnost, katero je izrazil v pesniški obliki: „Zveličar moj, daroval sem Ti srce, voljo, razum, vse je sedaj pri Tebi. Naposled darujem Ti še svojo dušo.“

Pravo tolažbo podajala mu je svestranska izobraženost. V njem je živela vsa sočasna tedanja veda kaker v Danteji in Calderonu.

Ker je imel kmalu učiti tudi dogmatiko, pripravljal se je za doktorat iz bogoslovja. Izpit je pa prestal nenavadno slavno, da mu je sam kralj Ladislav IV. podal svoj kraljevi prstan.

Sarbijewskega slava priklopela je do vrhunca, ko ga pokliče Ladislav IV. na dvor za spovednika in govornika svojega. Naučil se je sedaj pravopisne poljščine ter propovedoval, da so kar strmeli. Toda začel je vže bolehati. Ladislav IV. ga vzame sè seboj v kopaljšča badenska. Pa zdravilna moč vode ni pomogla. Oma-

goval je nagloma. Še enkrat, vže bolnega, je hotel poljski vojvoda slišati. Kazimir je govoril. Toda po krasnem govoru mu je začela v glavi vstati nezvanska bolečina. V možganih mu je počila žilica.

Dne 2. aprila 1646 je zapustila duša telo. V Varšavi v v nekedanji jezuvitski cerkvi so ga pokopali. Nikdo mu ni postavil spomenika. Spomenik najdraži, najkrasnejši — pesni njegove — so pozabljene, Poljska je razkosana.

Kje mu je torej plačilo?

Z—č—n.

Iz poldrugoletne zgodovine našega lista.

S pričujočo številko sklepamo prvi letnik „Rimskega Katolika.“ Zdi se nam vmestno pri tej priložnosti malo ozreti se na kratko dobo svojega poldrugoletnega delovanja.

Doživeli smo marsikaj, prijetnega in neprijetnega, kaker se sploh godi na tej zemlji. Katoliško misleči razumniki po Slovenskem so koj od začetka priznali, kako potreben je tak list, ter nas ali pismeno ali ustno spodbujali, naj ga začnemo izdajati in, ko smo delo res pričeli, dobili smo priznanja in podpore od vseh strani. Vsem prijateljem in somišljenikom izrekamo tu prisrčno zahvalo.

Kako živo potreben je bil naš list za sedanje razmere na Slovenskem, so sicer najsijajniše pokazali naši verski nasprotniki — liberalci. Vže o prvem kratkem „vabilu“, s katerim smo naznanili slovenskemu občinstvu, da namerjamo izdajati list, tedaj še preden smo spisali le eno samo stran, zagnal se je na nas dnevnik slovenske liberalne inteligencije: „Es muss auch solche K ä u z e geben!“ — „Nur L u m p e sind bescheiden!“

Vender smo začeli — v Božjemu imenu.... Menili smo pa, da javni list ima pravico in dolžnost razpravljati in ocenjati, kar se javno godi in piše. Tako smo delali tudi mi: vse objektivno, stvarno, z razlogi.

Povedali smo pa od prvega začetka vže sè samim naslovom, ki smo ga dali listu, da hočemo Slovincem braniti sveto katoliško vero proti vsem napadom, naj pridejo od kodersikoli.

Ti napadi so pa prišli in prihajajo od naših liberalcev. Da se bomo torej proti njim obrnili, razumeti se je moralo vže samo po sebi. In obrnili smo se tudi resnično. Kako, s kakim orožjem, s kakim vspehom, sodijo naj čestiti bravci sami.

Jeza je rasla od dne do dne. Naravno tudi to, drugače ni pač moglo biti. Prikipela je pa jeza do vrhunca, ko smo se predrznili dr. Vošnjakov roman „Pobratimi“ oceniti ter povedati o njem, kar smo mislili, in kar mu je tikalo.

In o tej priliki zgodilo se je, da smo zapisali na 423. stran „Rimskega Katolika“ naslednje osodepolne stavke, s katerimi smo označili dr. Vošnjaka in celo liberalno stranko, besede, s katerimi smo sklepali kritiko:

„Slednjič še nekaj. Znano, da je isti dr. Vošnjak, ki je spisal „Pobratime“, ob enem tudi priden pisatelj za — družbo sv. Mohora. In sicer prav pobožen, in skoz in skoz veren kristijan je dr. Vošnjak, ko piše za sv. Mohora. Ne kaker da bi bil morda versko prepričanje, katero je prej imel, izgubil ter zamenjal z drugim, nasprotnim, kar se zna vsakemu človeku pripetiti. Ne; ob enem in istem času piše dr. Vošnjak povesti za sv. Mohorja in romane a la „Pobratimi.“ Dovolj pogledati njegovo povest „Obsojen“ v letošnjem koledarji sv. Mohora, kjer je poln vere v Božjo previdnost, kjer tako gorko in spoštljivo in pobožno govori o vsem, kar je krščansko; njegovo povest kinča celó ilustracija, ki nam kaže, kako duhoven podaje bolniku sv. obhajilo. Povest „Obsojen“ pravim, ki je o istem času prišla iz peresa Vošnjakovega, kaker „Pobratimi“. Čujmo le! V povesti piše dr. Vošnjak: „Vsi smo v Božjih rokah.“ In moli Božjo previdnost: „Čudna so Božja pota in kar je pravo, i Bogu je drago.“ V romanu pa ne pozna više moči nego vsodo, slepo vsodo, kateri nihče ne vteče, v katere pesteh je človek igrača; v romanu mu vladajo vesoljni svet in vsako bitje v njem „tajni činitelji.“

Taka skrajnostna nasprotja je zmožen v sebi spajati eden in isti mož! No, vganjke ni težko rešiti. Družba Mohorjeva pobožne povesti dobro plačuje, zatorej si misli dr. Vošnjak: bodimo pobožni — za denar; a ker upamo, da bomo isto tako dobro razprodali Schopenhauerjevo robo, bodimo Schopenhauerjanci, bodimo spiritisti — ravno tako za denar!

Je li to moštvo, je to doslednost? Da, mladoslovenska doslednost je to, mladoslovenska značajnost! Pregovori Rothschilda, da jim dobro plača, in jutre mu prodajo Slovenijo, narodnost in ž njo ves svoj idealizem in realizem!“

To je bil „casus belli.“ Dr. Vošnjak nas je mej velikim ropotanjem liberalnih listov zatožil radi žaljenja časti. Slavna c. kr. sodnija nas je dvakrat pozvala pred se: kako in kaj. Mi smo odgovorili, da smo res pisali sami, da smo hoteli kritikovati, da pa ne prekličemo ene same pičice.

Tudi tistim prijateljem, ki so nam svetovali, naj bi reč z dr. Vošnjakom na tihem poravnali, češ, kaj se bomo Slovenci — bratje javno pred svetom ravšali, odgovorili smo: Ne!

Odgovor se je dr. Vošnjaku poslal v Ljubljano; in konec avgusta sem dan na dan pričakoval, da se mi naznani, kdaj se

bo treba zagovarjati pred porotniki. Ne vem kako — celó želel sem, da bi prišel ta dan!

Toda prišel ni ta dan. Namesto tega došel mi je prve dni septembra od slavne c. kr. sodnije „odlok“ preiskovavnega sodnika, kateri mi je zaznanil, da „vstavlja proti meni vpeljana vvodno preiskavo radi žaljenja časti,“ ker „*dr. Vošnjak ni tožbe proti meni vložil v določenem roku.*“

*
* *

Tudi pero so liberalci našpičili proti nam, toda le za to, da bi nas zbadali in ščipali. Njih pošteni polemiki smo odkazali časten prostor na zadnji strani naših platnic.

Drugi so se zarotili proti nam -- z molčanjem. Sèm spada posebno „Ljubljanski Zvon,“

Tudi Stritarju se je primerno zdelo Slovencem zakrožiti jo tako-le:

„Bratje, od Levstika se učimo,
Domovino sveto ljubimo,
Delajmo zanjo, pa — m o l č i m o !“

Le eden se je vzdignil proti nam — pošteno in možko, z orožjem učenosti — „Slovanski Svet.“ On je celó — dasi diše iz vseh stavkov herezijo in pravoslavje — prevzel nalogo dokazati, da „Rimski Katolik“ spodkopuje katoliške dogme, da smo heretiki, a on da je — rimsko-katolišk. In tako daleč ga je prignala gorečnost za katoliško dogmo, da proti nam na vojsko pozivlje vse „druge doktorje svetega pisma in svečenike, ki so brez doktorskega naslova, veščaki svetega pisma in krščansko-katoliškega nauka.“

Toda „Slovanski Svet“ je tako nesrečen, da mu neče nihče verjeti. Doktorji svetega pisma in svečeniki slovenski so sicer slišali njegov poziv, toda začeli so odgovarjati vse drugače. kaker si je obetal „Sl. Svet.“ Zbirajo se na vojsko, a ne proti „Rimskemu Katoliku“, marveč proti — „Slovanskemu Svetu“ in njegovim zaveznikom.

Njegov poziv našel je odmev — v zaupnicah, ki se nam pošiljajo s celega Slovenskega.

Mi se teh zaupnic iz srca veselimo in jih v naslednjem tudi prijavimo. Pričajo naj slovenskim liberalcem, da nismo — kaker izraža ena iz mej njih — osamljeni. Zatrjujemo pa o tej priložnosti slovesno, da ne iščemo niti slave niti kateregakoli dobička. Kdo nam je v stani kaj takega očitati?! Priznanje veljaj Bogu in njegovi resnici. Mi bi v tem boji najrajši ostali nepoznani, skriti. Ker pa to ni mogoče, hočemo kaker doslej, javno, nevstrašeno dvigati katoliško zastavo. Z nami je Bog!

Vsem duhovnim bratom in somišljenikom, ki so po zaupnicah javno priznali katoliška načela, katera zagovarja naš list, izrekamo najtoplejšo zahvalo.

Zaupnice sledijo po redu, kaker so nam došle.

I.

Prečastiti gospod doktor!

Dekanijska konferenca v Kanalu izrazuje «per acclamationem» vseh navzočih gospodov popolno priznanje Vašemu nevmornemu delovanju na pisateljskem polji in se popolnoma vjema z nazori, katere možato in nevstrašeno zagovarjate gledé vere, pravnosti in resnice.

V Kanalu dne 15. avgusta 1889.

Predsednik konference:

Fr. Vidic

dekan.

Tajnik:

Fr. Kafol.

II.

Velečastiti gospod profesor!

Prijetna dolžnost je podpisanima Vam s tem naznaniti zaupnico, katero je sklenila tuk. dekanjska konferenca na predlog g. župnika Rihemberškega z vsemi glasovi (20) proti edinemu župnika Kramarja za Vaše vspešno in nevstrašeno literarno delovanje; — ter pristaviva iskreno željo:

Bog blagoslovi Vas in Vaše napore za vero in narod!

V Komnu dne 17. septembra 1889.

Druge pastoralne konference dekanije Komenske

Tajnik:

Fr. Hebat

vikar.

Prvomesnik:

Adolf Harmel

dekan.

III.

Telegram veleč. g. dr. A. Mahničju, prof. v Gorici.

Mnogoštevilno danes v Trebnjem zbrani duhovniki iz vse te dekanije in bližnje okolice sporočajo Vam vbrano «per acclamationem» resolucijo, da se popolnoma strinjajo z Vašim dozdanjim delovanjem na pisateljskem polji.

Trebnje 23. septembra 1889.

IV.

Podpisani duhovni Starološke dekanije, zbrani pri svojem g. dekanu, izrekajo polno zaupanje preč. gosp. dr. Mahničju za njegovo odločno delovanje v «Rimskem Katoliku», kjer s toliko bistroumnostjo zagovarja edino prava katoliška načela na versko-narodnem in vednostno-leposlovnem polji, ter želijo preč. g. vredniku vsestranskega vspeha in blagoslova Božjega v nadaljno vspešno delovanje za pravi blagor slovenskega naroda.

V Stariloki dne 23. septembra 1889.

M. Kožuh
dekan.

Sledi še sedemnajst podpisov.

V.

Velečastni gospod profesor, visokoučeni
gospod doktor!

Po pastoralni konferenci dne 19. t. m. mi je vsa p. n. duhovščina te dekanije naložila častno nalogo, naj Vam, veleč. gospod doktor in profesor, objavim nje brezpogojno in neomejeno zaupanje in priznanje za Vaše trudapolno delovanje, nevmorno marljivost in nevstrašeno potegovanje za pravico in resnico o vsaki priliki, seosebno pa v «Rimskem Katoliku.»

Z Vami in za Vami smo vsi, mora biti ne le vsak katoliški duhoven, ampak vsak, ki se smatra za resnega, trezno mislečega in resnicoljubnega moža.

Izvolite, veleč. gospod, blagovoljno sprejeti te iz naših Vam vdanih src izvirajoče izraze. Služijo naj Vam v malo zadoščenje za mnoge neopravičene, brezozirne in surove napade, s kojimi Vas obkladajo nasprotniki le zato, ker jim motite njih kolobare. Ravno to pa mora biti Vam in nam najboljši dokaz, da ste na pravi poti.

Ako tem vrsticam dostavim še izraz najodličnejšega spoštovanja vse p. n. duhovščine te dekanije, spolnil sem radostnega srca mi dano nalogo in ostajam Vam, veleč. g. doktor in profesor, polnovdani spoštovatelj.

V Št. Petru pri Gorici dne 26. septembra 1889.

Anton Hvalica
župnik-dekan.

VI.

Veleučeni gospod doktor!

Veledušno in nevstrašeno ste v svojem izvrstnem listu «Rimski Katolik» dvignili častno zastavo za najdražo svetinjo: čisto kato-

liške vere zoper lažnjivi liberalizem in novodobno brezverstvo. S svetlim žarom svoje bogoslovske in mōdroslovske vednosti temeljito preiskujete spise, ki skrivajo v sebi nevaren strup v vabljivi obliki, ter predrzno in pogubno delovanje, s strogo doslednostjo odločno zavračate. Z izredno bistrumnostjo pojasnujete najvažnejša vprašanja naše dobe, osobito na versko-narodnem in vednostno-leposlovnem polji.

Ker se nasprotniki čutijo zadete, zato se ni čuditi, da Vas črtijo, da Vaše spise prevračajo, trgajo ter posameznim stavkom napačne pomene podtikajo, da bi Vaše spise osmešili pred svetom in s tem Vašim dokazom spodbili veljavo. Ker pa Vaši nasprotniki po svojem časopisji dan za dnevom hujše rujejo zoper Vas, ker se jim vidi, da bi Vas radi osamili ter v nasprotje postavili z drugimi duhovni slovenskimi, treba, da spregovoré tudi Vaši prijatelji besedo jasno Vam, a tudi nasprotnikom Vašim:

Duhovni stolnega mesta Ljubljanskega Vam po soglasnem dogovoru čestitamo za Vaše trudoljubivo in plodonosno delovanje ter želimo, da bi tudi še nadalje s svojo obširno vednostjo in s svojim nevpogljivim, brezmadežnim značajem nevmorno delovali na tem častnem polji. ter s tem mnogo koristili našemu narodu, vzlasti njega «nadepolni mladini.» — «Rimskemu katoliku», želimo obilnega blagoslova božjega, vsestranske podpore in najboljših vsplohov v blagor dragega nam naroda slovenskega!

V Ljubljani 2. oktobra 1889.

Ljubljanski duhovni.

VII.

Prečastitemu gospodu

gospodu dr. Antonu Mahničju,
profesorju bogoslovja itd. itd.

v

Gorici.

Podpisani duhovniki Cerkljanske dekanije, zbrani pri pastoralni konferénciji, naznanjamo s tem, da se popolnoma strinjamo z nazori, katere v «Rimskem Katoliku» zagovarjate — ne morda, kaker bi šle resnice na glasovanje, ali kaker da bi bilo duhovnikom še le potreba naglašati, da so katoliškega mišljenja — ne! — temuč za to, da bodo nasprotniki videli, da niste osamljeni.

Bog daj srečo in blagoslov!

V Cerknem 14. oktobra 1889.

Josip Jeram
dekan.

Sledí še osem podpisov.

Liberalna kritika

proti

„Rimskemu Katoliku“ in njegovemu vredniku.

«Slovenski Narod»:

«Z raznih strani dohajajo zaupnice dr. Mahnič, kateremu bode stoprav sedaj greben vzrastel, dasiravno bi si smel misliti: «Oče, odpusti jim, ker ne vedo, kaj delajo.»

«Nespametno je torej, da se pošiljajo gospodu dr. Mahnič zaupnice, možu, kateri na to dela, da se pri nas vse zatre, kar je večno lepo. To je nevarna pot, za odgovor bodi — Poddraga.»

«V nas zavlada je «sport». «Sport so raznolike zaupnice Goriškemu Mahnič, ki ženskam prirezava jezike in jih muči s svojo natezavnico.»

«Brus»:

«V Gorici je dihur ki noč in dan žre knjige;

Od sebe pa daje same fige.»

Telegrami «Brusu»:

«Višarje: Pretekli mesec počastil je našo višino tudi dr. Mahnič, prišedši semkaj na božjo pot. Govor je prišel se pokorit za svoje kozolce in vse zlo, katerega se je zagrešil v preteklem času nad narodom svojim.»

«Iz Stare Loke: . . . Le delajte propagando; ker ne čutite, da s tem sami sebi tla spodkopujete . . .»

«Iz Trebnjega: Tudi pri nas skovali so duhovniki zaupnico zloglasnemu Mahnič. Vidi se, da gospodom jedna Poddraga še ni dovolj! Le tako naprej!»

«Dr. Mahnič in «Sancho Panza» njegov srdita sta na ples, kaker dva sršena: ko bi mogla, klicala bi ogenj in žeplo z neba na vse plesavce.»

«Dr. Mahnič, Štefan Hodulja in konferencija v Komnu, pojdite rakom žvižgat!»

«Dr. Mahnič je in ostane vedno le «figura comica».

«Ni jim bilo dovolj, da so dodaktologični razsvetljenci dali zaupnico dr. Mahnič, kateremu je jezikovna razlika jezikov in narodnost pogansko-satanski včinek Babilonskega napuha ter s tem izrekli nezaupnico sv. Duhu samemu!»

«Edinost»:

«Bil sem tedaj na Krasu, v domovini slavnostnega Toneta od Kala . . . In nehote se mi je vkradla v misel znana obsodba ženskega spola . . . glede žensk: naj bi se jim namreč jeziki vsaj za tretji del prirezali in bi jih vse pozaprlji mej štiri zidove in jim glavo vklelili v natezavnico. Kruto in nespametno se mi je zdelo, da cerkveni bogoslov, doktor in profesor bogoslovja, prihaja do tacih nekristjanskih misli ter obsoja tako nečloveško naše ženstvo! Čemur narava ni v srce zasadila nekoliko blažih misli . . . komur ni lastno naravno nagnenje . . . onega narava ni porodila; prišel je iz kala in najboljši bi storil . . . da lovi še dalje žabe in «urhe» — v kalu.»

Zaupnica.

Podpisani, strogi privrženci rimsko-rimsko-katoliškega katoličanstva, zbrani pod ogrinjalom plašča modrosti Vaše učenosti, izrekamo nepopolno zaupanje maločasitemu

dru. dodatkologije,

alias :

dru. Tonetu od Kala,

za njegovo ničvredno delovanje v starem ogradju «Rimskega Katolika», kjer s toliko zavistjo, škodeželjnostjo, ter s tolikim obrekovanjem naših slavnihih prvakov slovenskili spričuje edino-prava katoliška načela sè svojim lastnim vzgledom.

Maločasitemu gosp. dru. dodatkologije želimo pa vsestranskega vspeha in blagoslova božjega, prav kakor si ga sam zasluži sè svojimi negativnimi zaslugami, ker vsak delavec dobil bodè plačilo le po zasluženji Najgorkeja naša želja pa je, da bi ga vender nehala trkažnana; drugače naj ga nese kukec vrh Grintovca!!

Živela politika Mahnič [-a] -i-jada

Živela dodatkologija!

Slavospev.

Posvečen Nj, budalosti dra. dodatkologije,

dru. Mahnič-u.

*«Po njih delih jih bodete spoznali!»
Sv. Matevž, evang.*

Kopito osel dolgonhi vzdiga
Da konje bi pobiljal plemenite;
A kaj! Dasi nad konje se zvišuje, —
Pa vedno z dolgimi ušesi miga;
In v tem lastnosti so njega očite,
Značaj njegov to dobro razjasnuje! —
Naj osel si odtrga i ušesa,
Nikdar ne seže njega glas v nebesa.

Ogrnol plašč modrosti je Pavliha;
(To tebe, doktor! tudi nič ne stane),
Pavliha osla je naučil brati,
Da zdaj ponosno kliče sladki «i-ha»!
Od Beča do Gorice in Ljubljane
Otrok že mora tebe vsak poznati
In vsak želi: naj posla' on se loti —
On osle razsvetli naj v vsakem koti!!

«Da sojeni ne boste, ne sodite!»
Tako i sveto pismo nam veleva,
In ti pravilo staviš to na glavo?! —
O mi poznamo take tiče zvite,
Poznamo tebe dobro, vboga šleva!

Tako spričuješ ti resnico pravo?! —
Le sebe sodi, v miru pustí druge!
Ne potrebujemo mi take kuge!

Dodatek.

Z najmanjšo zaupnostjo

Ljubljana, 6. X. 1889.

Štefè Cebedensis de Cebedense, s. r.
Bričelj Katolškovič, s. r.
Brcek Kálovič s. r.